

நெருஞ்ண யஜு-ஸ் ஸந்தியாவந்தனம்
ரத்யுங்கு. பாஷ்யம்.

KRISHNA
YAJUR
SANDHYAVANDANA
BHASYAM.
OL. 42783
1990

(౨౬)
ఏతద్గ్రంథవిషయసూచికా.

విషయసంఖ్యా.	పుటసంఖ్యా.
౧ సంధ్యావందనభావ్యప్రారంభః.	౧
౨ సంధ్యాయానిత్యత్వవిచారః.	౧
౩ సంధ్యాయాంతర్జ్ఞానపూర్వకమేవానుష్ఠేయత్వవిచారః.	౨
౪ వేదార్థాఽపరిజ్ఞానదోషః.	౩
౫ ఉపనేతుర్విద్యతావశ్యకతా.	౪
౬ సంధ్యాకర్తృనియమాః.	౫
౭ సంధ్యావందనఫలవిచారః.	౬
౮ సంధ్యాత్రయమధ్యేప్రారంభమ్యవిచారః.	౭
౯ సంధ్యాకాలవిచారః.	౮
౧౦ సంధ్యాకర్తార్థవిచారః.	౧౦
౧౧ సంధ్యాకాలాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్.	౧౧
౧౨ సంధ్యావందనస్యగౌణకాలవిచారః.	౧౨
౧౩ సంధ్యాతిక్రమణేప్రాయశ్చిత్తద్వైవిధ్యమ్.	౧౩
౧౪ సంధ్యాయాదివాతసమస్తానేకతత్వతా.	౧౪
౧౫ సంధ్యానిత్యకచాతామేకదినాతిక్రమణేప్రాయశ్చిత్తమ్.	౧౫
౧౬ సంధ్యాయాస్సస్తరాత్రాకరిణేభ్యఃస్సంసారః.	౧౬
౧౭ ఆవశనవిధిః.	౧౭
౧౮ ప్రాణాయామలక్షణమ్.	౨౨
౧౯ మంత్రార్థప్రారంభః.	౨౩
౨౦ ఆఘ్నానిరణయః.	౩౪
౨౧ ప్రాయశ్చిత్తాఘ్నానిరణయః.	౪౪
౨౨ ఆశాచేసంధ్యావిధిః.	౪౫
౨౩ వ్యాధితస్యసంధ్యావిధిః.	౪౬
౨౪ గాయత్రీజపవిధిః.	౪౭
౨౫ కాలత్రయేఉపస్థానమంత్రనిరణయః.	౪౮

ఏతద్గ్రంథ విషయసూచికా సమాప్తా.

—(*****)—

శ్రీరస్తు.

సంధ్యావందనభాష్యపాఠంభః.

శ్లో॥ యస్మిన్ స్వగణవింబజ్యంభితపురీ సందగ్ధుశుల్కం జగజ్జాతం యశ్చర
సంఘోయత ఇదం యాప్యాదివల్లియతే । యశ్చాజ్ఞానవిజ్యంభితా
పరభిదావారీందుభేదాదిపత్తం భూమానముపాస్త హే హృది
సదావామాధకజానిశివమ్॥

సూర్యానందస్వరూపాయదక్షిణామూర్తయేనమః । ప్రాజ్ఞానప్రజ్ఞా
స్మరణమితిదీప్తితాయస్వచింతయా ॥ మమం దాక్రమయోగింద్రవాదపంకజ
మాశ్రయే । యత్సందర్శనమాత్రేణప్రాయత్యంజాయతేనృణామ్॥ అనుంధతీ
వప్రతభాగ్యకాలినిలక్ష్మీరభూన్తజననిజనైర్తతాశ్రీరామభట్టస్తుపితామితా
గమస్తావద్యవంజేసకలార్థనిద్ధయే॥ శ్రీమద్రాఘవజైవజ్ఞవంశశ్రీకృష్ణపండితః ।
ప్రకాశయామ్యహంస్పష్టంసంధ్యావందనపద్ధతిం ॥ భాష్యాణిపేదస్యవిలోక్య
నిర్మితావిద్యత్ప్రియానిర్ణయకల్పవల్లసా । గంభీరసంశోభిపదానుగంభితాల
భాగమశ్రేణిశిశుత్పయామయా॥ ఇహఖలుసకలధర్మపరిగణనాయామాదితః
పరిగణనార్హస్యసంధ్యావందనకలాపస్యస్వరూపవిశేషజిజ్ఞాసాయథాకథం
చిద్విగుణాపి॥* ॥ శ్రేయాఃస్వధర్మోపగుణఃపరధర్మాత్స్వస్థితాదిభిధగవ
దుపదేశాత్స్వధర్మత్వేనశ్రేయసీతిహృదినిధాయనిరంతరవిశేషశుతూషా
పరితోషితసదాచార్యముఖకమలోదీరితసిద్ధాంతసారసాగరాన్నిగళితమతి
రహస్యామృతమాకలయ్యయథాయోగంప్రకాశ్యతే॥

—(*) సంధ్యాయానిత్యత్వవిచారః. (*)—

తత్రతావత్సంధ్యావందననిత్యం॥*॥ అహరహస్సన్ధ్యాముపాసీతేతిశ్చ
తావహరహరితివీప్సావగమాత్ ॥ అహరహః ప్రవృజ్యతే అర్థమాసేర్థ
మాసేప్రవృజ్యతే వసంతేవసంతేజ్యోతిషాయజేతేత్యాదౌతథాదశకనాత్
సన్విదమయుక్తంతత్రనిత్యత్వంయథాకాలమకరణేప్రాయశ్చిత్రాశ్రవణాత్.
అత్యతీయాత్పురుషాత్సమపానాభావేద్రాస్త్యుక్తవణాచ్చ అనాహితాగ్నితా
స్తేయమిత్యపపాతకేవనాహితాగ్నితాయోపాశాచ్చనైవవిద
కృతేతాదృశవచనానిసంతియేనసంధ్యావందననిత్యంభవేదితిచేదుచ్యతేప్ర
కృతేతథావిధానివచనానిసంతివచతావత్త్వం కేసంధ్యావందనకమక

చ్యుతేతి హాస్యద్వధాకాలం సంధ్యావందనకర్తానుష్ఠానస్యాకరణే ప్రాయశ్చి
 త్తాభావః నాద్యసావిత్ర్యాపియథాకాలమనుపదేశగురుతరప్రత్యవాయ
 శ్రవణాత్ - యథాహాభగవానావస్తంబః॥ అతిక్రాంతసావిత్ర్యాకాలముతుం
 త్రైవిద్యకలప్రహర్యంచేదధోవనయనంతతస్సంవత్సరమువహిపన్నర్శనమి
 తి ఉక్తంచాశ్వలాయనమునివరణైః అతః షష్ఠ్యం పతితసావిత్రీకాభవంతి - నై
 న్మాయపనయేన్నాధ్యాపయేన్నైభిర్ద్వినాహయే న్మయాజయేయిరితి నద్విసి
 యః సంధ్యామూలకరణేవహుప్రత్యవాయశ్రవణాత్ - తదాహాగోబిలిః॥౧॥
 సంధ్యావేననవిజ్ఞాతాసన్ధ్యావేనానుపాసితా । జీవమానోభవేచ్ఛాద్రో
 మ్మృతశ్శాన్వనోభిజయతే విష్ణుపురాణే॥ ఉపశిష్టంతియేనన్ధ్యాంయేనసూర్యం
 నపశ్యమాం - వ్రజంతి తేనురాత్మానస్తామిద్రంసరకంన్యః॥ కూర్మపురాణే॥ యో
 న్యశ్రకురుతేయత్తుంధమకాశ్యేద్విజోత్తమః - విహాయ సంధ్యాప్రతిఽన్య
 తినరకాయతం॥ దక్షః సంధ్యాహినోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకమకసు॥ య
 దన్యఃకురుతేకమనతస్యఫలభాగ్భవేత్॥ స్మృత్యంతరేపి॥ యస్సన్ధ్యాంకాల
 తఃప్రాప్తామాలస్యాదతివర్తతే - సూర్యహత్యామవాప్నోతి ఉలూకత్వమియా
 త్తయా॥ కించ॥ సాయం ప్రాతస్సదాసన్ధ్యాంయేవిప్రానానుపాసతే - తానేవ
 ధామకారాజాశూద్రకమకసుయోజయేత్॥ శౌనకః॥ సన్ధ్యాతిక్రమణంయ
 న్యసప్తరాత్రమవిద్యుతం - ఉన్నతదోషయుక్తోవాపునస్సంసారమర్హః॥ త
 స్తాన్సన్ధ్యావందనాతిక్రమణేప్రత్యవాయదాహుశ్శ్రవణాన్నిత్యమితిసిద్ధం - త

—(*) సంధ్యామూలరథజ్ఞానపూర్వకమేవానుష్ఠేయత్యవచారః. (*)—

చానుష్ఠానమథావబోధపూర్వకమాచరణీయం - తథానతిమహాఫలంభవ
 తినతరథా॥ అతఏవఛాందోగ్యేయదేవవిద్యయాకరోతీతద్ధయాతదేవవీర్యవ
 త్తరంభవతి - విద్యాసమ్యగభజ్జానః శ్రద్ధాఅసిక్యబుద్ధిః అభజ్జానేవసవద్ర
 ఫలంభవతి త్యాశయేనవీర్యవత్తరమిత్యుక్తం - తదేవేతి విశేష్యగంగతైవకార
 సామధ్యావందవిద్యుతమనుష్ఠానమతథాభూతమితిచగమ్యతే తథా నియ
 త్తపి॥ స్థానిరయంభారహరః కిలాభూదధీత్యవేదంసవిజానాతయోథంయో
 ర్థవిత్సకలంభద్రమశ్నుతేనాకమేతచజ్ఞానవిధూతపాశ్శ్చేతి॥ స్మృత్యంతరేపి॥ య
 ద్ధృహీతమవిజ్ఞాతంనిగదేనైవశబ్ద్యతే - అనగ్నావివశుష్కేధోనతుజ్వలక
 ర్హి చిత్॥ లఘువ్యాసోపి॥ వేదస్యాగ్యయనంసర్వధర్మకాప్రస్థగచాపియతే - అ
 జ్ఞాతాభకంతుతత్సర్వంతుమాదాంఖండనంయథా॥ ఖండనమవహననంతు
 మావహననవద్యుతకప్రయాసశ్శబ్దకః॥ యథాపశుర్నారహరోనతస్యభ
 జతేపలం॥ ద్విజస్తదధానభిజ్ఞోనవేదఫలమశ్నుతే - ననైదికకమకఫలభాగ్భవ

పీత్యర్థః అతఏవవ్యాసః ॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాచక్రార్థాణి జనోయోయోనువర్తతే ॥
 నినుషంకర్త సిద్ధిస్సాన్య త్ర తానావినుషోభవేత్ ॥ అతఏవ తేషాంపూజాకమ
 పినకార్యమితిసేవవాహ ॥ పాతమాత్రతాంస్తాంస్తాన్విజాతీసర్థపర్తి తాత్ -
 పశూనివసతాన్ప్రజ్ఞో వాక్ మాత్రేతాపినార్చయేత్ ॥ అతోర్థజ్ఞానమావ
 శ్యకమితిభావః ॥ లఘువ్యాసోపి ॥ శ్రుతహీనమధీతంచున్నేహనాముత్రతద్భవే
 త్ ॥ శ్రుతంచ కేవలమపినముద్ధా రాయకల్పతే ॥ శ్రుతమర్థజ్ఞానంఉభయోస్సము
 చ్చయేనభవితవ్యమితిసేవవాహ ॥ జ్ఞానంకర్త వసంచుక్తం ముక్త్యర్థంకథితం
 యథా-అధీతంశ్రుతసంచుక్తం తత్రత్రేష్టన్నకేవలం-అర్థజ్ఞానసంపన్నస్యఫల
 మాహమనుః ॥ వేదశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞోయత్రకుత్రాశ్రమేవనేత్ - ఏహేవలోకే
 తిష్ఠన్బ్రహ్మధూయాయకల్పతేహారీతోపి ॥ మంత్రార్థజ్ఞోజపంహూయంస్త
 హ్నవాధ్యాపయన్ద్విజః ॥ అధీత్యయత్రాంచదపి వేదార్థావగమేరతః - బ్రహ్మలో
 కమనాప్నోతిధర్మానుష్ఠానతోద్విజః ॥ యత్రాంచదపియంత్రభాగమాత్రమపీత్య

—* వేదార్థాపరిజ్ఞానేదోషః. *

ర్థః వేదార్థాపరిజ్ఞానేదోషమాహ ॥ సవేదపాతమాత్రేణ సంతుష్టోయోభ
 వేద్విజః-పాతమాత్రావసాయాతుపంకేగారివసీదతి ॥ యోధీత్యవిధిపద్విప్రో
 నవేదార్థంచిచారయేత్ - ససాన్వయశ్శూద్రసమపాత్రతాంసప్రపద్యతే - త
 స్తాదకరణేప్రత్యవాయశ్రవణాత్ - కరణేచాభ్యుదయసంభవాదర్థజ్ఞానమా
 వశ్యకమితిసద్ధంకించ- మన్తార్థపరిజ్ఞానపూర్వకోపదేశసిద్ధ్యర్థమపనేతుర్వి

—* ఉపనేతుర్విద్యతావశ్యకతా. *

ద్యత్తామాహ- భగవానాపస్తంబముసింద్రస్సామయాచారికేషు*తమసోవా
 ఏవతమఃప్రపికతియమవిద్యాసుపనయతే యశ్చావిద్యానితిహి బ్రాహ్మణమితి ॥
 తత్రవృత్తికారః ॥ విద్యానేహోపనేతాభిగమ్యతఇతి విధాతుమవిదుషోనిందా
 మాహ తమసోవేతి,యథాకశ్చిత్తమసస్సకాశాత్తమఏవ ప్రవిష్టంకించిన్నజా
 నాతీవమేషఃయమవిద్యాసుపనయతే - తథాయశ్చావిద్యాసుపనయతఇత్య
 శేష్యతేయశ్చస్వయమవిద్యాసుపనయతేసోపితమ సేవతమఃప్రవిశతితతస్తా
 దర్థజ్ఞాననిత్యుత్యాచార్యాభిప్రాయః ॥ అపివమన్తార్థపరిజ్ఞానసిద్ధ్యర్థమేవ
 అధీనమర్థోవిద్యానితియాగాధికారవిశేషణకోటా విద్యత్పదనివేశితం - అ
 న్యథాతస్యవైఖల్యపాతాత్ - సనుపత్త్యవేష్యమాభ్యంభవతి - విష్ణుక్రమా
 న్క్రమతఇత్యాదిమఅన్ధాయాఃపంగావదేస్తదసంభవేపియథానిత్యకర్తృణి
 త్పతితద్వదవినుషోపియాగాధికారేనత్యతితిచేద్యైకం-పంగావదేరంగవైక
 ల్యాదినావిష్ణుక్రమమాత్రానుస్థానాసమర్థత్వేపితదితరయాజమానకలాపస్య

మంత్రార్థజ్ఞానపూర్వకమనుష్ఠాతుంశక్యత్యావృత్తశ్చిద్దోషఇతి - తత్ప్రయుక్త
ముత్పక్యమఃప్రకృతేతుతస్యగాఢాజ్ఞానప్రవిష్టస్యమూకతుల్యతయా కుత్రా
పినంకల్పదియాజమానకర్తృణియథార్థానుష్ఠానానమర్థత్వేనతత్త్వతకర్తృ
స్తుమావహననన్యాయేనవైయథ్యాత్ - పంగాదేస్సానుష్ఠ్యాభావేపి యాగా
ధికారోస్తీతితన్నయేనమూఢస్యాపితదధికారాయోగాచ్చ - నహియజ్ఞోపవీ
తీనిశ్చోదకస్సన్యాముపాసీతేతిఃసీయమానం సంన్యావన్తనమశక్తస్యాస్మా
తస్యాస్యస్తీతితన్నయేనఅయజ్ఞోపవీతినోపి తదనుష్ఠానస్త్వశ్చతేనవవిశి
ఖోనుపవీతీవయతకరోతినతత్త్వతమితి వచనాదయజ్ఞోపవీతి నస్తదనుష్ఠాన
మనుచితమితివాచ్యం - తథానత్యర్థజ్ఞానావశ్యకతాప్రతిపాదకపూర్వోక్తబ
హువచనపీడాభియామూఢస్యాపి నాధికారోస్తీతిసకిమర్థం బ్రూయాఃతస్మా
న్మూఢస్యాపిగరియసాప్రయత్నేనవిదితపచార్థసంగతికస్తేవ తదధికారఃఅ
స్యధాదేవతోద్దేశత్యాగాదిమాత్రాపరిజ్ఞానాభావేనతత్త్వతంకమవిఫలం
స్యాత్ అవిధివాక్యతమకృతమితిసిద్ధాంతాత్ - అతవప||*||యవంవేద - యవీ
వంవిద్వాన్యజతే,యస్తేగ్వంవిదుమోగ్నిహూత్రంజుహ్వతి, యఉచైనమేవం
వేద, యవీవంవిద్వాంశ్చాతుర్కాన్యైర్గృజతే ఇతిప్రతికర్తృనువిద్వత్సంకీర్తనం
దృశ్యతే తదన్యధాఉన్నతప్రలాపవదనర్దకంస్యాత్, కిం, స్వాధ్యాయో
ధ్యేతవ్యభివ్యాయన విధేఃఫలవదథావబోధవ్యాపార మంగీకువాణ్డైర్బట్ట
పాదేరపిమన్తాభకపరిజ్ఞానమావశ్యకమితి బహుధాప్రతిపాదితం నావిఫల
వదథావబోధస్యాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం లాభాత్తదర్థమధ్యయనం విధేయ
మితిచేన్న అభ్యయనేనేవలర్థమవబుద్ధియాగాదిక మనుష్ఠితంచేత్క్రతుఫల
భావనాసిద్ధిరితినియమార్థంతద్విధానాత్, ననుధ్యయనవిధేరనారభ్యాధితత
యాక్రతుసంస్కారాభావాన్నకత్వస్థవ్యమితిచేన్న స్వాధ్యాయస్యాథ ప్రతి
పాదనసామర్థ్యరూపలిక్షేన యాగానుప్రవేశితద్వారా అభ్యయనస్య యాగ
సంస్పర్శసంభవాత్ - యథా - యస్యపర్ణషయీజుహూర్చవతిత్యవారభ్యాధిత
పర్ణతాయాఅవగ్నివరితయాగసంబంధితాజుహూద్వారాయాగాన్వయాత్ప
ర్ణశక్తార్థఫలాశయాప్రప్రకృతిద్రవగ్నినియమవిధిపరత్వం తద్వచనస్యదృష్టంతద్వ
దితినంక్షేపఃయద్యపివివరణకారమతే అధ్యయనవిధేరక్షరావాప్తిరేవ ఫలం
నతుఫలవదథావబోధః, తథాపినకలతాంతికసమ్మతేరనపీక్షితత్వాత్ వస్తు
తస్తుతత్రోపవీధేగ్ధావబోధ పర్యంతవ్యాపారాభావేపి అక్షరావాప్తివ్యా
రావ్యవసానాంగీకారాన్నకాపీక్షితి, తస్మాదర్థజ్ఞానమావశ్యక మితిసిద్ధం
తస్యనగమనియత్వాకోకడాదిసాధ్యత్వేనతత్రాత్యంతాలసామోఢలవదర్థజ్ఞా

నలాభాయస్వబుద్ధిపరీక్షార్థంచ తత్పరమోపయోగభూతపవనగ్రంథారంభః
క్రియత ఇతి దురభిమానదవ్యజనసముత్థాపితైతద్వైయర్థ్య శంకానావతరతి

—(*) సంధ్యాకర్తృనియమాః. (*)—

ననుసంధ్యావందనకథంభూతేనకర్తవ్యం ఉచ్యతే యజ్ఞోపవీతసంధ్యోదకస్సం
ధ్యాముపాసీతేత్యాశ్వలాయనకేతథాదర్శనాత్ - యజ్ఞోపవీతనాకృతస్నానే
సమార్జనాదికంకుర్వతాప్రదక్షిణంసన్ధ్యావత్సనంకర్తవ్యం - తదుక్తమాషస్తం
బమునిభిశ్చ శ్రీపరిభాషాయాం - యజ్ఞోపవీతప్రదక్షిణందైనానకర్తాణికరో
తీతి. స్తాతకపరిభాషాయామపి - యజ్ఞోపవీతినా ప్రదక్షిణమితి, సన్ధ్యోదక
స్సన్మిత్యుక్తోదకః - తేనమార్జనాదికమపిసేద్యమితినారాయణవృత్తికారకః - త
త్పదేనైవస్నానస్యాపిగ్రహణం - శక్తవిషయేస్నాతేన్ద్ర్యవతదధికారాత్ - న
ముహూర్తమప్యప్రయతోభవతీతిసామయాచారికేషుదర్శనాత్ - ననుసంధ్యా
కాలే,నస్నానమాశశ్యకం - తత్పూర్వభావిత్వనియమాభావాత్, అతఏవస
న్ధ్యాస్నానమితిపరాశరస్మృతౌ విపరీతపాఠోద్భవ్యతేఇతిచేన్న, అగ్నిసూ
త్రంజుసూతి,యవాగూంపవతీతిపాఠవ్యత్యాసేపృథక్కృషస్తీకారాత్॥ అత
ఏవ॥॥ ఆస్నాతోనాచరేత్కర్తృజపహోమాదికించన- స్నాత్యాధికారిభవతి
దైవేపిత్యేచకర్తణి॥అత్యంతమలినఃకాయోనవచ్చిద్రసమన్వితః॥ స్రవశ్యేవది
వానక్తంప్రాతస్నానంవిశోధనమిత్స్యతిషుసంధ్యావందనాత్పూర్వంస్నా
నంకార్యమితిబహుధా ప్రతిపాద్యతే॥ తస్మాత్పూర్వం స్నానంకర్తవ్యంతత
స్సంధ్యావందనంకర్తవ్యమితిసర్వసుస్థం - నను యజ్ఞోపవీతినా కర్తవ్యమి
త్యుక్తంతదమపవన్నం - ఉపనయనకాలేయజ్ఞోపవీతస్యగృహ్యకారైరనుక్త
త్వాదితిచేత్సత్యం-తథాపియజ్ఞోపవీతధారణమావశ్యకం - అథకథమయజ్ఞో
పవీతీబ్రాహ్మణఇతిశ్రుతౌ యజ్ఞోపవీతాభావేబ్రాహ్మణ్యాభావసోక్తత్వాత్
గృహ్యకారైరపిత్రతత్రకర్తృణి యజ్ఞోపవీతధారణమిత్యుక్తం-యజ్ఞోపవీత
శాచేవనిత్యేఇతి పరిభాషాయామపినిత్యముక్తం - యజ్ఞోపవీత్యాచమ్యే
త్యాశ్వలాయనకేత్యుక్తంఅపస్తంబసూత్రేపి ఉపాసనేగురూణాంవృద్ధానా
మతిథీనాం హోమేజప్యతకర్తృణిభోజనఅచమనే స్వాధ్యాయేచ యజ్ఞోప
వీతస్నాదితి-తైత్తిరీయకేపి, సహవై దేవానాంచాసురాణామిత్యత్రయతిః-
చ బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యధీతే యజతఏవ తత్తస్మాద్యజ్ఞోపవీత్యేవాధీయూ
తయాజమేద్యజేతవేతి॥ తస్మాచ్ఛ్రుతి స్మృతి గృహ్యసిద్ధత్యా ద్యజ్ఞోపవీత
ధారణమావశ్యకమితిసిద్ధంఉపనయనప్రకరణే తద్వ్యాఖ్యానావసరేనుదర్శ
నాచారైశ్చుపాసనే గురూణామితిసూత్రేణ విహితంయజ్ఞోపవీతంప్రాప్త

మితివ్యాఖ్యాతం తత్రభృగుః॥ *॥ సదోపవీతినాభావ్యంసదాబద్ధశిఖేనచవిశి
ఖోనుపవీతీచ యత్కరోతినతత్కృతమితి ॥ తస్మాద్బల్యోపవీతినాకర్తవ్యమితి

—(*) సంధ్యావందనఫలనిచారః. (*)—

నిధం॥ అథసంధ్యావందనస్య ఫలనిచారః క్రియతే నను అపారహస్యస్థాముపా
సీతేతవాక్యంసంధ్యాయాః కర్తవ్యతాబోధకంమూలవాక్యముపన్యస్తం-తదను
పపన్నుంతద్విధీయమాశస్త్యేవదుజ్జేయత్వాత్- తథాహినతావన్నిత్యత్వం
కామనాప్రవణానాంనరాణాంనిష్ఫలే నిత్యకమణిబహ్వయాససాశ్యేప్రవృ
త్త్యాపత్యైః నాపినైమిత్తికత్వం గృహారథాధారే భగ్నై ఇంద్రబాహుర్వ
ద్ధవ్యపాయసంప్రాప్త్యాణోభోజయితవ్యఇవ నిమిత్తాశ్రవణాత్నగాహరహ
రితికాలస్త్యేవనిమిత్తత్వం ఆగ్రయణస్య శరతా-లవదితివాచ్యం తథాసతివ
సంతేజ్యోతిషాయజేతేత్యత్రాపి వసంతస్యాపి నిమిత్తత్వే జ్యోతిష్తోమస్యా
పి నైమిత్తికత్వంస్యాత్ నాపి ప్రాయశ్చిత్తరూపం గురుతల్పగామీసప్తప
ణ్గి శిశ్నం పరివాచ్యం జలవాదాయ దక్షిణాందిశమనావృత్తిప్రణేదిత్యా
దౌపాపసంయోగేతల్పక్రియశ్చిత్తవిధానాత్, నాపికామ్యం,విద్యుజ్జేవేఫల
సంబంధాశ్రవణాత్, నను తథా అశ్రుతఫలేసంధ్యావందనేస్వర్గవీవఫలతయా
కల్పనార్హః, యథావిశ్వజిదాయజేతేత్యతవిశ్వజిద్యాగస్యఅధికారకత్వేన
స్వర్గస్యాత్సర్వా వశిష్టత్వాదితి సర్వకామనా విషయతయా స్వతస్సుంద
రస్వర్గఃఫలతయాకల్ప్యతే,తర్హి ఫలకామనాయాంసత్యామేవతదనుష్ఠానంత
దభావేతుతదనుష్ఠానంసస్యాత్-పశుకామనాతదభావప్రయ క్తచిత్రానుష్ఠా
నానుష్ఠానవత్, నవతథాదృశ్యతే- పరంతు కృతాభిషేకాస్సర్వజనపదేషు
ఏకాంతసమాహితాస్తథావిధ భూనపేక్షణో దంభలోభహూన్యామహాజ
నానిరంతరంయథాకాలం తదనుష్ఠానమాచరంతి తస్మాత్సర్వకామ్యస్వమంగీ
కృత్యకాదాచితానుష్ఠానమంగీకర్తుమనుచితమితి,నచప్రకృతేస్వర్గఃఫలత్వే
నకల్పనీయః, తస్మాత్త్రిమనేనవిధీయతఇతిచేదత్రబ్రూమః సంధ్యావందననిత్యం
నతు చిత్రాదివతా-మ్యమితి ప్రభాకరేణ సంధ్యావందనస్య తేనవిధివాక్యేన
నిత్యత్వవిధానాత్-అన్యథా, పూర్వోక్తానామకరణేప్రత్యవాయప్రదర్శకా
నాంబహూనామాప్రవచనానాంపీడాస్యాత్- నచనిత్యనిష్ఫలమితిన్యాయే
నసంధ్యావందనస్య నిత్యత్వేనిష్ఫలత్వంవాచ్యం, తథాచ ఫలహూన్యేతస్మిన్నక
స్యాపి ప్రవృత్తినిపాగోహ్యోషితమితి శబ్దనీయం- ప్రభాకరైశ్చతామ్య
పగమేపి అస్మాభిర్నిత్యకమణి ప్రత్యవాయనివృత్తిఫలస్యస్వీకారాత్నచాత్ర
మూనాభావః దక్షిణం పాపమపనుదతీతి తుగీతేః॥ *॥ యోగినః కమణ

కుర్వంతిసంగంత్యక్వాత్తశుద్ధయ ఇతిస్మృత్యేన సంగంఘలాభి సంధిమిత్యర్థః
 అత్త శుద్ధ యేమలాపకషణ చిత్తశుద్ధయఇత్యర్థః॥ నిత్యనైమిత్తికైవకు
 వాణోదురితక్షయమితి॥సంధ్యాముపాసతేయేతు సతతంసంతితప్రతాఃని
 ధూతపాపా ఇతిచస్మృత్యంతరేస్సప్తమేవప్రత్యవాయ నివృత్తిఫలశ్రవణాచ్చ
 తస్మాత్ప్రత్యవాయ నివృత్తిలక్షణంఘటంసమ్యగ నీతినకించదనుపపన్నం, న
 స్వేపంచేన్నిత్యకామ్యయోర్వి వెకోనస్యాత్, ఉభయతాఃఫలవత్త్వాంగీకా
 రాత్, ఉభయేఘలాభిసంధిపూర్వకానుష్ఠాన విషయత్వావిషయత్వాభ్యాము
 భయోద్భవసంభవాత్ తథాహిస్వర్గకామాదివాక్యసామర్థ్యాశ్చస్వర్గాదికా
 మనయానాగాద్య నుష్ఠానప్రవృత్తే యాగాదేకామ్యత్వంప్రకృతేతుతథా
 కామనయానుష్ఠానానిర్దయూత్ విధుద్దేశేఫలసంకీర్తనస్యాహివాచ్యసంధ్యా
 వందనాదినిత్యమితిమణేయం-మమోపాత్తదురితక్షయార్థం ప్రవరమేశ్వరప్రీ
 త్యర్థంసంధ్యాముపాసిష్యే,ఇత్యనుష్ఠానప్రారంభకాలేఫలసంకీర్తనపురస్క
 రంసంకల్పాస్తీ తథాపినతావన్నాప్రేణ సంధ్యావందనస్యకామ్యత్వసిద్ధిః,త
 ద్వాక్యస్యసంధ్యావందనాదా పరమేశ్వరార్పణ లాభాయపమాజనైఃపరిగృ
 హీతత్వాత్, యాగాదికామ్యకర్తృఫలస్వర్గాదిలక్షణతయాదురితనిరాకరణ
 లక్షణ నిత్యకమః ఫలస్వరూపప్రదర్శనపరత్వాచ్చ, వయంతత్రబూగ్మియ
 త్తమకలాపానుష్ఠానా కరణేయప్రప్రత్యవాయ శ్చూయితేతత్త్వర్గునిత్యం
 యదకరణేప్రత్యవాయో నదృశ్యతేనతన్నిత్యం, తదాహాష్టికాకారాః, పం
 చపాదీయకాచార్యాః,అధ్యయనవిధినిరూపణప్రసక్తేషుపనయనాశ్చసంసార
 రోనిత్యః అకరణేప్రత్యవాయుక్రవణాదితి ఏవంకాకరణేప్రత్యవాయశ్రవణా
 క్రవణాభ్యాంనిత్యకామ్య వివేకస్సులభః-నన్వదంవిరద్ధంప్రాయశ్చిత్తస్యాప్య
 కరణేప్రత్యవాయుక్రవణాత్, తథాహి॥అనితేచిరకాలేతుద్విగుణంతతమ
 ర్నతీవచనేనతద్విధానాత్ర-భంతేననిత్యత్వవివేకస్యాత్, ఇతిశేన్న,ప్రాయ
 శ్చిత్తాకరణేదోషనిరసనాయనపాద్విగుణంతతం విధిమతేషరంతుప్రాయ
 శ్చిత్తేనిరాకరణేయస్య ప్రాగుక్తదురితస్తేగవచికాలేత్వతీతేద్విగుణప్రతాపే
 తయైవనిరాసఉచ్యతే, అన్యథాప్రాయశ్చిత్తా నపస్థాప్రసంగాత్- అత్రా
 యమభిసంధిః,విహితకమానన నుష్ఠానంప్రత్యవాయజనకంఅభావస్యాకా
 రణత్వాత్ - పరంతుతద్విరుద్ధకమకరణమేవతథాతత్తుకుప్రతిచారయికం
 కుత్రచిద్వాచికంకుత్రచిన్మానసికమితి వివేకేతుక్తంభట్టపాదైః॥స్వకా
 లేయచ కుర్వంస్తుకరోత్యన్యదచేతనః॥ప్రత్యవాయోన్యతేనైవ నాథావేనస్వ
 న్యతేతి॥అదేతనమూఢధీరిత్యర్థఃఅన్యకతుఃకరిత్యర్థఃసంప్రత్యవాయోన్యకా

లేవిహితకర్తా ననుసానకాలే యద్విహితమశ్నర్వక అన్యదవిహితవిరుద్ధాచరణంకరోతిఅన్యప్రత్యవాయస్తేనజన్యతేనాభావేనేతికారకార్థః, ననుకావ్యకమణాంకాలే ప్యకరణేప్రత్యవాయుశ్చ్యాయితేయధాసిద్ధాంతే, కావ్యత్వేనాభిమతేశ్చివణే ఆరున్మఖాణయతీక సాలావృకభ్యఃపాప్రయచ్చదిత్యకంణే ప్రత్యవాయుశ్చ్యాయితేతద్దానముభయోర్భేదఇతిచేతేతద్వాప్యం ఆరంభాగూర్ధ్వమేవనిత్యతాసంపాదకత్యంనతుసంధ్యాతద్యధాకాలమునుష్ఠాసేవోషసంకీర్తనపరత్విత్రతేతి రహస్యం నన్వేవంచేన్నిత్యవైమిత్తికయోర్భేదోనస్యాత్తతాప్రప్రత్యవాయుశ్చకణాత్, ఇతిచేన్న, నిమిత్తసంయోగాసంయోగాభ్యాంభేదసంభవాత్, తస్మాదహరహస్యంధ్యా ముపాసీతేతి మూలవాక్యంసంధ్యానిత్యతావబోధకంతత్ర ప్రత్యవాయనివృత్తిలక్షణంభలమప్యస్తీతి సర్వంసుందరమ్, అథవిధివిచారః, ననుకోయింవిధిఃఉచ్యతే, మానాంతరానవధారితాథేక సంధ్యావందనరూపేప్రవృత్తత్యాత్ అపూర్వవిధిరేవయవనవిధివలీతదుక్తంభట్టపాదైః, విధిత్యంతమప్రాప్తఇతి.

✱

—(*) సంధ్యాత్రయమధ్యేప్రాగ్భవ్యవిచారః. (*)—

ననుసంధ్యాత్రయమధ్యేకస్యప్రాగ్భవ్యం, ఉచ్యతే, సంధ్యాత్రయమధ్యేసాయంసంధ్యాయావీపప్రాగ్భవ్యం. తథాహి, ఉపనయనకాలేమాధ్యాపీక్షకసన్ధ్యాచరణావకా శేపిసాయంసంధ్యాయాఉపక్రమవిధానాత్, స్తేవప్రథమేకమ్యతే, అథకాతమః ||౩|| సంధ్యాత్రయంనకతకవ్యంయావన్యాంజీనబద్ధతే | సంధ్యాశ్రయంతకర్తవ్యంసాయమాదితతఃపరం||ఉపనయనానంతరమిత్యర్థః||సావిత్రితుగురోర్లబ్ధావంతాప్రధ్యావన్యతోచితా||అభ్యసోపాసయేత్సన్ధ్యాం సాయమాదియథాక్రమమితి||వసిష్ఠోపి|| గాయత్రీంగురుదాదిష్టాంతిష్ఠన్న సూర్యమభ్యసేత్ | సూర్యేస్తశిఖరంప్రాప్తే సాయంసంధ్యాముషక్రవేదితి|| శౌనకోపి||ఉపసీతేకృతాయంచసాయంసంధ్యాముపక్రమేత్ | బ్రహ్మయజ్ఞంతుప్రకృతంసంధ్యాహ్నాతుపరేహని|| ఉపాకరణపర్యంతంగాయత్యాగ్రీబ్రహ్మయజ్ఞకమీకుర్యాన్నాధ్యాపీక్షకం సంధ్యాంతతః స్మృత్యుక్తమార్గతఇతి తతఉపనయనానంతరంపరేహ్నిమాధ్యాపీక్షకాలఇత్యర్థః | ఆశ్వలాయనాపస్తంబయో రేషసమానఃపంథాః- తష్టేదహశ్చేషం నోపవిశేదితి గృహ్యకారణాక్తం-అస్తంగమనవర్యంతంబ్రహ్మచారిణఉపవేశనస్యనిషిద్ధత్వాదనుపవిశతః ఆచమనంసంధ్యాద్య నధికారః తిష్ఠన్నాచామేదితిధాషేత్, తస్మాన్నాధ్యాపీక్షకంసన్ధ్యాకరణముపనయన కాలేనోపపద్యతే, శనుతదర్థముపవేశనంభవిష్యతీతిచేన్న, తథాసత్యమాశ్చేషమిత్యంతంసం

గాగేద్విత్తీయాశ్రుతేఃపీడాస్యాత్ నచేష్టాపత్తిః యావతావీదం ప్రథమ ము
త్తగాయత్రీమంత్రస్యకుద్ధ్యర్థంస్వాధీనతాలాభార్థంచతిష్ఠేదితిబ్రహ్మచారి
స్థానంవిసీతం తస్యభృశశేమంత్రస్యైవ నియమవిలోపాన్భృశస్సాన్య
||నశ్రేయోనియమంవిసేతివచనాత్ తథాసతిసావిత్రిపాతిత్వమేవ స్యాది
మూలోచ్ఛేదిపాండిత్యప్రకషణః- గృహ్యకారేణాపిసాయంసంధ్యా ప్రభృ
త్యేవసంధ్యావిధానంకృతం||యజ్ఞోపవీతనిత్యోదకస్సంధ్యాముపాసీత పి
త్యతస్సాయమాసీనశ్చత్వాది, తస్మాత్సాయం సంధ్యాప్రభృత్యేవసంధ్యాకా

— (॥) అథసంధ్యాకాలవిచారః. (॥) —

నిశీతః-అథసంధ్యాకాలవిచారః క్రియతే- తత్ప్రముఖ్యకాలఉక్తః - ఛాం
గ్యేన ధాసంధ్యాముపాసీత సజ్యోతిషోదశకాత్సంధిరితి ఆస్యార్థః- త
తజ్యోతిఃపదంసూర్యనక్షత్రవాచకం-తథాచ||సజ్యోతిషోదశకాత్-అథా
ర్థమితిసూర్యవర్జనకాలమారభ్యనక్షత్రోదయవర్జితంయఃకాలసంధిః తత్ర
యంసంధ్యాముపాసీతవిదధీత||తదుక్తం||అథాస్తమితకాలాద్యసంధిరా
కారణోదయాత్|తత్రసంధ్యాముపాసీత సాయంకాలేనమామీతశ్చ|| సజ్యో
తిషోదర్శనాత్|నక్షత్రదర్శనకాలమారభ్యాసూర్యదిర్భాద్యః కాలసంధిః త
తప్రాతసంధ్యాముపాసీతేతి స్మృత్యంతరేవిశేషఉక్తః|| అహారాత్ర
్యయస్సంధిసూర్యనక్షత్రవజితః||తత్రసంధ్యాముపాసీతసాయంప్రాత స్స
మామీతశ్చ|| ఉదయాత్ప్రీక్తసంధ్యా ఘటికాత్రయముచ్యతే,సాయంసం
ధ్యాప్రీఘటికాఅస్తాదుపరిధాన్వితశ్చ||అకృత్సూర్యబింబాస్తమాయాదూ
ర్ధ్వంనక్షత్రోదయాత్పూర్వంసాయంసంధికాలః-అకృత్సూర్యనక్షత్రాస్తంఘ
రాదూర్ధ్వంసూర్యోదయాత్ప్రీక్తసంధికాలః-తత్రసంధ్యాముపాసీతే
తిక్లోకార్థః అయంసంధ్యాద్వయస్యముఖ్యకాలః- నస్వేవంచేత్సంధ్యావంద
నంకథమావరణీయం- ఏతాద్యశముఖ్యకాలస్యాదులంభ త్యాదుచ్యతే-అస్యై
కాలస్యోత్తమమధ్యయాధమభేదేనస్మృతిఘటితః-తత్స్వేన ఉత్తమకాలతతదను
నానాలాభేపిమధ్యమాధమకాలేతదనుష్ఠానసమ్యవాత్- తథాహి|| ఉత్త
మాసూర్యసహితామధ్యమాలస్తతారకా| అథమాతారణోపేతా సాయం
సంధ్యాత్రిధామతేతి||గౌతమః||ఉత్తమాతారణోపేతా మధ్యమాలస్తతార
కా|అథమాసూర్యసహితాప్రాతసంధ్యాత్రిధామతేతి|| ఏవంభూతోపిము
ఖ్యకాలఏవ-తస్మిన్స్తుత్రివిధేకాలేయస్తుసంధ్యాంనానుతిష్ఠతి- సహిసంపూర్ణ
బ్రాహ్మణోనభవతి,తత్రాహకాతాతపః|| అనాదిత్యాంతు యఃపూర్వాం
సాదిత్యాం చైవపశ్యమామ్| నోపాసీతద్వ్యజస్సంధ్యాం ససర్వోబ్రాహ్మణ

స్వస్థః బ్రాహ్మణస్సంపూర్ణబ్రాహ్మణానభవతిత్వం. * ద్వాదశాహమ
నగ్నిస్తు సంధ్యాకాలపర్యయః పఠితోపితతుర్వేదశ్శుద్ధివనసంశయః॥ ఇ
స్తే వ్రతస్య సాంలేసంధ్యాముపాస్తేనసంపూర్ణబ్రాహ్మణ ఇత్యర్థాదు క్తం భ
వతి నతమః॥ కాఁతేతువంఽతాసంధ్యాస్వగః మోక్షప్రదాయినీ । అకాలే

— (*) సంధ్యాశబ్దార్థవిచారః. (*) —

వఱదితాసంధ్యాసాచివంధ్యావధూరివ అథసంధ్యాశబ్దార్థోవిచార్యతే. సం
ధ్యాముపాస్తీతేత్యత్ర సంధ్యానామచిచ్ఛక్తిరూపా దేవతా తాముపాస్తీత-
ధ్యానియత-తాంధ్యయః అథమనాదారభ్యఅభివాదనాంతం కమఃకుర్యా
త్, సాదేవీవసిష్టేనస్పష్టికృతా॥ * యాసంధ్యాసాజగత్సృతి ర్దాయాతీతా
హి సమకాలా ఈశ్వరీకేవలాశక్తిసత్వత్రయసమృద్ధవా॥ ధ్యాత్వేర్క- మండ
లగతాం సావిత్రింవైజపేద్దిబజతి ॥ అనేనారంభించాభివ్యక్తాదిత్య శబ్దవా
చ్యాపరబ్రహ్మరూపాచిచ్ఛక్తిదేవసంధ్యాదేవతేత్యుక్తంభవతి ధ్యాత్వాధ్యా
య్యేర్గః - సావిత్రంసనిత్యదేవతాకామృచంజపేదిత్యర్థః - సాచరుగ్గా
యత్ర-నన్విదంవిరుద్ధం-నసన్ధ్యాపదంచిచ్ఛక్తిపరం పరంతుకర్త పరమేవ . స
ంధ్యాపానమితవరాశ్చ దేవతత్వరత్వేనకీఁతత్వాత్ - సత్యం- సంధ్యాపదస్య
మూల్యత్యాచిచ్ఛక్తిపరత్వేనసంధౌభవా సాధ్యేతిపుష్పత్యాక్రియా పరత్వ
స్యాపిసంభవాత్-అతఏవవ్యాసః॥ ఉపాస్తేనంధివేళాయాం నిశాయాదివస
స్యచ తామేవసంధ్యాంతస్తాత్మ ప్రపదంతిమనీషిణిభిః॥ తాంక్రియాం విధా
తీయోగయాజ్ఞవల్క్యః॥ సంధౌసంధ్యాముపాస్తీత నాస్తగేనోద్గతేరవా॥
తాంక్రియామాదిత్యాభ్యాంచిచ్ఛక్తిరూపాం దేవతాంధ్యాయను-ర్యాదితిభ
క్తి-కార్థః-అత్రకేచిత్సంధ్యాఉపాస్యాదేవతాతయో పలక్షితాంక్రియామా
దాయపర్యవస్థతీతసంధ్యాపదంక్రియాపదమిత్యాహుః-తదసాధు- సంధౌభ
వాంసంధ్యేతిసంధ్యాపరస్యసాత్మాత్మియా పరత్వసంభవే పరంపరయా త
తర్కబురాయాల్యాయ్యత్వాత్ ఉపాస్తీతేత్యుపాసనాతువిహితయకర్తృ
పరతంతాభిధ్యానరూపాక్రియైవనత్యజ్ఞానం తస్యప్రమాణం పరంతత్రత్వే
వపుంపరతంత్రత్వాయో గాత్రభాచశ్రుతిఃఉద్యంతమస్తం యంతమాదిత్యమభి
ధ్యాయను-రవ్వాప్తానావిద్వాస్తస్కలంభద్రమశ్నుతేసావాదితో బ్రహ్మ
తిబ్రహ్మేవసస్సృష్ట్యాప్యేతి యఏవంవేదేతి॥ అస్మాగ్ధౌభావ్యకారేణాక్షః- వ
త్త్యుమాణప్రదక్షిణంకుర్వత్- సంధ్యాశబ్దవాచ్యమాదిత్యం బ్రహ్మేతిధ్యాయ
నైర్నిహికాముష్మికంసకలంభద్రమశ్నుతేయఏవముక్తధ్యానేనశుద్ధాంతఃకర
ణాబ్రహ్మసాత్మాత్మరుతే సపూర్వమపిబ్రహ్మేవ సస్సజ్ఞానా జ్ఞేవత్యం ప్రా

ప్రీతితత్వాత్తాతా-రేణాజ్ఞానావగమే బ్రహ్మైవ సాప్రీతితీతివ్యాసః॥ తే
 వంప్రతిపద్యతగాయత్రీంబ్రహ్మణాసహ । సహావస్థీత్యుపాసీతవధినా యే
 స కేనచిదితి॥ అదిత్యరూపాచిచ్ఛక్తిరేవ గాయత్యాగ్నిభ్యాన భవతిఅతఏవ జప
 కాలేగాయత్రీధ్యానం విహితం॥ గాయత్రీంచితయేద్యస్తు హృత్పద్మైసముప
 స్థితాం ధర్మాధర్మవిగర్హక్తస్సయాతిపరమాంగః॥ బ్రాహ్మవాదిత్యధ్యానం
 విహితంవచనేతు గాయత్రీధ్యానము కలత్రతాదిత్య రూపచిచ్ఛక్తిరేవ గాయ
 త్రీశబ్దవాచ్యత్వానంగీకారే జపకాలఏవ గాయత్యాగ్నిత్యయోగ్యాహపత్తిః
 నచేష్టాపత్తిఏవక్తవైవకర్తృరేకకాలిన ప్రధానకర్తృత్వయకరణా యోగాత్త
 స్తాతాదిత్యరూపచిచ్ఛక్తిరేవ గాయత్రీశబ్దవాచ్యస్య బ్రహ్మచైతన్యస్యైవ గా
 యత్రీమంత్ర ప్రతిపాద్యత్వాచిచ్ఛక్తిరూపమదిత్య రూపం గాయత్రీ రూపం
 చబ్రహ్మచైతన్యమేవసంధ్యాదేవతేత్యేవాంగతవ్యమ్- ఆలేకలత్రత్వంవిచార్య
 తే॥ అఘ్నప్రక్షేపణం గాయత్రీజపః సూర్యోపస్థానంచేత్రితయం సంధ్యా
 రమణేనమప్రధానం- అన్యత్ స్మృత్యుక్త మాజకనాదికం తదంగంతయే
 కారకమితియావత్-అపరాపైశాఖాంతరైః॥ ఓంకారవ్యాపృతిపూర్వం
 గాయత్రీం బ్రాహ్మణాజపేత్ । త్రైపుటం చైవరాజన్యో జగతీం వైశ్య ఏవ
 చేతి॥ సర్వే గాయత్రీమిత్రత్యా గాయత్రీజపమాత్రవిధానాత్ - సవప్రధా
 నమితతత్రావగమ్యతేఓమత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ త్యాదిహృదయవతసంప్రాణో
 యామన్యాసధ్యహాధికం గాయత్రీజపాంగం- సప్తత్రిప్త్యఘ్నఘ్నప్రక్షేపణం
 బలవత్ప్రసానంతథాచక్రమితి॥ శ్రుపూర్వాభిముఖసంధ్యాయాం గాయత్ర్యా
 భిమన్త్రితాఆసఙ్గార్ధ్వంవిక్షిప్తాఽదిత్యతతావన్తాత్రస్యైవప్రాధాన్యేన విధా
 నాత్-గాయత్రీ జపాపస్థానప్రతిషేధ పూర్వకమాశాచే ఘ్నఘ్నప్రక్షేపణ
 మాత్రవిధానాచ్చ-తదుక్తంస్మృత్యస్తరే॥ స్వాధ్యాయజపహోమాదీనా
 శాచేవజపయేత్సదేతి ॥ జపః గాయత్రీజపః తస్మిన్నాతే ఘ్నఘ్నప్రక్షేపణ
 మాత్రమేవకతవ్యమిత్యాహపైతీనసిః॥ ఆశాచేప్యపామంజస్తేన త్వాసూర్యం
 ధ్యాయన్నమసురార్యాదిః ॥ సూర్యధ్యానంజపీ స్పృక్షిషేదిత్యన్వయః -
 స్మృతికారైరేవతత్సర్వం విచార్య ఆగ్నేయ్యాదియాగత్రయానుష్ఠాన వతత్తే
 పాంత్రయాణామనుష్ఠాన మావశ్యకమిత్యుక్తం- అత్రదైవాన్తానుషాద్వాక
 దాచిత్రయాణామనుష్ఠానానమ్భవేపికానుష్ఠానేనైవ సంధ్యోపాసనాఽ
 పూర్వంసిద్ధ్యతి, నాసామయాజినో బ్రాహ్మణస్యాగ్నిహోమయథా ఆగ్నిహోమ
 యయాగానుష్ఠానాభావేపితదితరయాగానుష్ఠానేనైవపార్లమాన్యేష్ట్యపూ
 ర్వవదితప్రయోజనమనుసంధేయం, అథసంధ్యకాలలోప ప్రాయశ్చిత్తం॥

—(*)సంధ్యాకాలాతి క్రమణిపాద్యశ్చిత్తమ్.(*)—

సంధ్యాకాలేత్వతిక్రాంతేన్నాత్వాచవ్యయథావిధి । జపేద్దశశతంఽవీంతతస్మ
న్ధ్యాంసమాచరేత్ ॥ జపదగ్నిః॥ ఏకాహంసమతిక్రమ్యప్రమాదాద్యతంతయ
ది- అహారాత్రోపి తోభూత్వా గాయత్ర్యాశ్చయంతంజపేత్ ॥యత్తు ॥ *॥
రాష్ట్రస్థేషుపక్షాభిరౌగాతే సూతకేపిచ । సంధ్యావర్జఃపిచ్ఛిత్తిర్నదోషా
యశ్చ దాచనేతి - తద్వచనస్యతథావిధికాలేష్యావదనుష్టానా లాభేషిమనసా
మంత్రోచ్ఛరణమాత్రేణతత్సద్ధిః, నతుసర్వాస్యకాలాః - నిత్యత్వాదితీతా
త్వస్యాభావోద్భవచామ్యుదానకాలేసమ్యక్పియాప్యతే . ననువిద్యాగక్తానాం
సంధ్యాకాలలోపోభవతిత్యత్రకాలాతీతవాతాఽమశతైవ ॥*॥ దేవాగ్నిద్విజ
విద్యానాంకార్యమహతి సన్ధితేసంధ్యాహీనేన దోషోస్తియస్మాత్సర్వైర్భ
సాధకాః॥ తస్మాద్యథాకాలాత్క్రమణేవిద్యాసక్తానాన్నదోషభీతిసుస్థంలభ
సంధ్యావందనస్యగౌణకాలస్త్రీధాతావదుపయోగితయోచ్యతే॥*

సంధ్యావందనస్య గౌణకాలవిచారః.

నప్రాపన్నప్రదోషే సంధ్యాకాలోపద్యతే । ముఖ్యకల్పానుకల్పశ్చసర్వస్మి
నూర్తణిస్త్యత్రభితి ॥ వృద్ధమనుచనాన్తద్ధమగౌణకాలా వేదితవ్యఃమధ్యమగౌ
ణకాలః స్మృత్యంతరేతీతతః ॥*॥ చతస్రోఘటికాస్నాయంగౌణకాలస్తుమధ్య
మః॥ప్రాతఃకాలేష్యవమేవసంధ్యాకాలఉదీరితభితి - పక్షటికాత్తకఃకాలఃప్రా
తఃకాలశ్చార్ధః ముహూర్తత్రయంప్రాతరితవచనాత్ ॥ తప్రీచతస్రోఘటి
కాఃప్రాతస్సంధ్యాయాగౌణమధ్యకాలభిత్వభావః ప్రదోషకాలేష్యతావానేవ॥
*॥ త్రిముహూర్తాంప్రదోషస్సాన్యద్భానావస్తజ్జతేసతీతవచనాత్ ॥ కిచ్ఛి
ముహూర్తాన్యకాలస్యరజర్యాదోదినేదినే॥ ఖ్యాపయన్ప్రదోషత్వంగాగ్లా
ప్రభృతయస్సదాతత్రాపిచూర్వవత్ ఉత్తమగౌణకాలస్తుగౌణకారేణాక్షః॥
* ॥ సాయంజ్ఞాత్రేక్షిఘటికాలస్తాదుపరిభాష్యతః । ప్రాతః కాక్రిఘటికాత
త్రసంధ్యాంసమాచరేత్ ॥గోవింః ॥*॥ ముఖ్యకాలేయదావశ్యంకర్త కతుకంనశ
క్యతే॥గౌణకాలేపిత్వవ్యంగాణేప్యత్రేద్యశోమతః ॥ అత్రశుద్ధశఃముఖ్యవీచే
తినుమతః ॥*॥ గౌణకాలేష్యగౌణకాలేసూర్యహత్యా ప్రజేదితిలసాయంప్రా
తస్సంధ్యాంకుర్యాత్ - తావత్సూర్యంతంసూర్యస్యరక్షసాచ్చయద్ధప్రవృత్తిః
సూర్యస్యతద్యుద్ధబాధానివృత్త్యర్థత్వాత్సంధ్యోపాసనస్య॥*॥తస్మాదుత్తమం
తగంహవాతానిరక్ష్యాగ్ంస్యాదిత్యనయోధయకతి యాదవస్త మస్వగాదితి
శ్రుతేః । అత్రానుష్ఠానకాలే ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకమేవానుష్ఠానం కార్యంత
త్ప్రకారస్తుస్మృత్యంతే॥*॥ ప్రాణాయామత్రయంప్రాతర్ద్విగుణకంసంకమే

స్మృతం మధ్యాహ్నాత్రిగుణప్రోక్తమపరాహ్ణాతుషడ్గుణమ్ | సాయాహ్నాద్వాదశగుణం సూర్యహత్యాంతతో వ్రజేత్ || అథ సంధ్యాత్రయస్య విశేషేణ

—(*) సంధ్యాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తదైవిధ్యమ్. (*)—

కాలాతిక్రమణస్య ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే - సంధ్యా యాః ద్వాకాలానిణీతావధస్తాన్ముఖ్యగుణభేదాత్ - ముఖ్యకాలేతిక్రాంతే గౌణకాలే ప్రాప్తంచేదనుష్ఠానం వక్ష్యమాణప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం కార్యతచ్చప్రాయశ్చిత్తందైవిధం . గాయత్రిపూర్వకమఘ్నప్రక్షేపణాత్మకమేకం ప్రాణాయామాత్మకమపరంతతాఘ్నప్రక్షేపణాత్మకమాహవాగసః || * || ప్రణవవ్యాహృతియంతం గాయత్రీంశిరసానమాడుచ్చార్థదత్వాఘ్నమాదౌ సంధ్యాకమేనమాచరేత్ || ౧౧ || ధాంతరే || * || గాయత్రీంశిరసాసాధకముక్త్యాహృతిభిస్సహ || కాలాతీతవిశుద్ధ్యర్థం దత్వా సంధ్యాం సమాచరేత్ || అర్ఘ్యమితి శేషః ఇదం ప్రాయశ్చిత్తం సన్ధ్యాత్రయేషి సమానంత దానిమేకం ప్రాణాయామం కృత్వా ముఖ్యకాలాతిక్రమణదోషపరిహారార్థమర్ఘ్యప్రక్షేపణాత్మకం ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యథతి సేకం బ్యప్రాయశ్చిత్తాఘ్నం దత్వా తతస్సన్ధ్యాం సమాచరేత్ || చతుర్ఘ్నంతు గాయత్యాదీదత్వా సన్ధ్యాం సమాచరేత్ | కావాతీతవిశుద్ధ్యర్థం త్రిసంధ్యాను సమాచరేదితి || ఉభయోః ప్రాయశ్చిత్తయోస్సముచ్చయినతువికల్పః - ఏకస్త్రికాదోషే శ్రూయమాణాని ప్రాయశ్చిత్తాని సమధ్యచ్ఛిరయేన్నిశ్చితేదర్శనాత్ ప్రాణాయామలక్షణం ప్రాయశ్చిత్తముక్తమథస్తాత్ - అత్ర కేచిత్ప్రాణాయామత్రయం ప్రాతరిత్యత్ర ప్రాతరితిలం గాత్ - ప్రాతః కాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తతయైవ ప్రాణాయామలక్షణం ప్రాయశ్చిత్తం సముచ్చిన్నోతి నేతరయోరితి వదంతి - తన్న అర్థం వాసి సాధకమర్పియమాతిక్రమణేచాన్యస్తి తినియమాతిక్రమణమాత్రేవిధీయమానస్య తస్యకమేవిశేషేనియమితుంశక్యత్వాత్ అతఏవ సుదృఢవాచార్యః ప్రాయశ్చిత్తనిరూపణప్రసంగే ఆచమనభోజనలోపః ప్రాణాయామశ్చేత్రియాశాం సముచ్చయోనతు ఏకల్యుతివ్యాచఖ్యావచన

—(*) సంధ్యా యాదివా అననుష్ఠానేకతః వ్యతా. (*)—

స్థం ప్రాతరితిపదమనువాతపరమితి నదోషః - నను సంధ్యాత్రయస్యదివాభాగదైవాహ్నాపరాద్యానర్వధానుష్ఠానాసంభవేకకతఃవ్యం ఉద్యతేఉక్తప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం క్రమేణ శర్వరీప్రథమయామేకుర్వాత్ - నతువ్యతక్రమేణ తత్రలోకోపకారే || * || దివాదితానికర్తాణి ప్రమాదాదకృతానివై | శర్వర్యాప్రథమేయామేతాని కుర్యాద్యధాక్రమమిత్యత కేచిత్స్వికాలే బలవత్స పీతన్యా యేనసాయం సంధ్యామాదోక్తత్వాదివాతిపన్నాని కర్మాణి కుర్యాదితి వదంతి

అపరేపునఃక్రమణేతివదంతి- తదుక్తం॥ *॥ కాలాతీతేషుసూర్యేషు ప్రాప్తవ
త్సూత్రరేషుచికాలాతీతాఃకృత్యైవవిదధ్యామత్తరాణితు॥ ఇతిహిషాచారా
దాచారోపేదితవ్యః - తదుక్తమాపస్తంబమునిభిః సర్వజనపదేష్వీ కాంతస
మాహితమార్యాణాంవృత్తంసమ్యగ్విసితానాంవృద్ధానామృతతామలో
లుపానామదాంభికానాం వృత్తస్యాదృశ్యంసజ్జతైవ ముఖ్యోకావభిజగతి
తినశుత్సరితఃపక్షస్సమాశ్రయణీయఃఉచ్యతే - సాయంకాలేహిసంధ్యావం
దనంవిహితం-తథాచస్వకాలేబలవత్యపీతిన్యామేన తదేవాతిపన్నానుష్ఠానా
త్పూర్వంకర్తుమచితం - తదనంతరమతిపన్నానుష్ఠానం- యదాపునస్సాయం
సంధ్యాకాలోప్యతిక్రాంతస్తదానీయథాక్రమమనుష్ఠానంభవతి- అతిక్రాం
తావవిశేషత్వాత్, స్వకాలస్యాతిపన్నప్రేషనవణితన్యానుప్రసరణాచ్చ- త
స్మాదతిపన్నానుష్ఠానాత్పూర్వంస్వకాలేసాయంసంధ్యావందనంకార్యం - అ
తఏవభట్టాచార్యైఃపిస్వకాలేకర్మానుష్ఠానంగరీయః - తద్విహితత్వాత్-తే
తద్భిన్న కించిత్కృతంచెహ్యంస్త్యనాయోభవతీతి॥ *॥ స్వకాలేయదకు
ర్వంస్తుకరోత్యశ్యదచేతనః॥ ప్రత్యవాయస్తుతేనైవేతి॥ *॥ కించ॥ స్వకాలేసా
యంసంధ్యావందనంకర్తవ్యమితిస్మత్యంతరేతితతం॥ *॥ మధ్యాహ్నసమ
తిక్రాంతేసాయంకాలేభవేద్ధృది సాయంసంధ్యాముపాస్యాదౌసంధ్యాంమా
ధ్యాహ్నాకీంచరేదితి॥ నన్వేవంక్రమానుష్ఠానసంపాదకవచనానాం కాగతిరి
తివాచ్యం - సాయంసంధ్యావందనస్యాపికాలాతిపత్తివేళాయాం సంధ్యాత్ర
యసమవాయేకస్య ప్రథమమనుష్ఠానమితిజ్ఞానాయాం యథాక్రమమేవాను
ష్ఠానంనతువ్యతక్రమేణేతిజ్ఞాననార్థంతథావిధవచనప్రవృత్తైఃఅతస్సృతివచ
నం॥*॥ సాయంకాలోప్యతీతశ్చేదస్తయోలేదివాకరే॥ కుర్యాదావర్తనీసం
ధ్యాంసమారభ్యయథాక్రమమ్॥ ఆవతకనంనామమధ్యాహ్నః- తథాచమా
ధ్యాహ్నాకీంసన్ధ్యామిభిభృతార్థః - ప్రసంగాత్కించిమచ్యతే॥*॥ కుర్వీతావ
తకనీంసన్ధ్యాంరాత్రావపినదూప్యతి । దద్యాదప్యంతం గాయత్ర్యా సౌర
సూక్తంవివజయేత్॥ మధ్యాహ్నసన్ధ్యాదాత్రాచేత్ప్రమాదాత్రియతేయ
దిపౌరస్థానేజపేత్సూక్తంసౌరంవైశ్వనరీయకమితి॥ పరమప్రకృతంతు సా
యంసంధ్యావందనస్వకాలేతిక్రాంతానుష్ఠానాత్పూర్వంకర్తవ్యం-తతః అతి
క్రాంతానుష్ఠానమిహిసిద్ధం నను రాత్రౌ ప్రథమయామేవ్యతిక్రాంతేకాగతిః క
ర్మానుష్ఠానలోపవివరణిఃఅత్రలోకోపకారే॥*॥ అకాలేచేత్కృతంకమకా
లేప్రాప్తేపునఃక్రియాకాలాతీతేతుయత్కుర్యాదకృత్యంతద్వినిధికేదితి॥ అ
స్యాధ్యక్షః అకాలేతికాగతకాలేయగర్భకుర్యాత్తస్యముఖ్యకాలేప్రాప్తేపు

నఃక్రియాపునఃకరణంభవేత్, కాలాతీతేతుగౌణకాలాతిపతౌతన్న కుర్యాత్
కింతుక్తప్రాచ్యుత్తమేవకుర్యాత్ ||౫|| నిత్యవామత్యయే గౌణకాలకా

—(*) సంధ్యాదినిత్యకర్మణామేకాదికాంక్రమణేప్రాచ్యుత్తం. (*)—
మికాలతః । గౌణేతితేనచిత్తంస్యాన్నాతీతంముఖ్యకర్మతః॥సంధ్యాదినిత్యక
ర్మణామనుష్టానాభావేనఏకస్మిన్నహారాత్రేకతే పరేద్యుఃపబోవ్యమోడశ
ప్రాణాయామపూర్వకమస్తోత్రసహస్రగాయత్రీజపంకుర్యాత్ - తథాచమ
నుః॥౫॥ వేదాదితానాంనిత్యాకాంకర్మణాంసమత్రిక్రమే! స్నాతకవ్రతలోపేచ
ప్రాచ్యుత్తమభోజనం॥ సంధ్యావందనహానాతునిత్యస్నానంవిలప్యచహూ
మంచనిత్యకంశుద్ధేసావిత్యష్టసహస్రకమ్ । శుద్ధేపరేద్యుః - ఆష్టసహస్రకం
అస్తోత్ర సహస్రకంసంఖ్యాయా అప్రీయస్యాఇతిపాణి నిస్కరణాదవ్యభిజ్ఞ
స్యపూర్వనిపాతఇతితాత్పర్యం, ఆత్రాయంసిద్ధాంతః-యథాబోపాసనస్యతి

—(*) సంధ్యాయాస్సప్తరాత్రాకరణేపునస్సదిసాఁరః. —(*)

ప్రహూమకాలాతిపతౌచితుగౌత్రమహూయమానోగ్నితాకేక స్సంపద్యత
ఇతివచనాదుర్ధ్వంధార్యమాణేష్యగౌవనుగతేమంధ్యఇతిఅగ్నేరుత్పత్తిప్రా
చ్యుత్తేభవతః-తథాసప్తరాత్రమవిచ్యుత-సంధ్యానుష్టానా భావేపునస్సం
సాఁరఃకార్యఃతదనంతరముపేతంపూర్వకారణేతదనుష్టానంకార్యం - ఆ
త్రశౌనకః॥౫॥ సంధ్యాత్రిక్రమణంయస్యసప్తరాత్రమవిచ్యుతం । ఉన్మత్తదోష
య్యక్తోవానపుస్సంసాఁరమహాతీతిబోపాసనహూమస్యతుభహూకాలాతి
క్రమణేలప్తభోహూమకాలేభ్యః పూర్వంప్రత్యేకంసర్వప్రాచ్యుత్తపూర్వ
కమతీతిహూమాఃకర్తవ్యాః- తథాసుదర్శనాచారైర్గుక్తత్వాత్- ప్రకృతేతు
సంధ్యావందనస్యబహుకాలాతిక్రమణేసప్తరాత్రాత్పూర్వమతీత సంధ్యాను
ష్టానం ప్రాచ్యుత్తపూర్వకకార్యమితివక్తుంనశక్యతే - తథాశిష్టాచారా
భావాత్- స్మృతికారైరంగీకారాచ్చ - కింతుయథోక్తప్రాచ్యుత్తమేవకృ
త్యాతతాఁలోచితానుష్టానమేవకార్యమితిస్మృతివిదాఽస్థితిః- ఇతోఽన్యన్యత్
స్మృతివశాద్విజ్ఞేయంగ్రంథవిస్తరభయోన్మేహప్రపంచితమితిసాఁరమ్ ॥శ్రీకృ
ష్ణంజగదేకమౌడితమణిం శ్రీరామభట్టారశ్శ్రీలక్ష్మీరపి యంజనానతనయం
ప్రత్యక్షబోధోజ్జ్వలమతస్యగ్రోధసమీపవాసిభగవాన్సంత్రానుచింతాఫలే
సంధ్యావందననిర్ణయేనిరగమద్భుచ్చాయమాదిష్ఫుటమ్॥

*

ఇతిశ్రీకృష్ణపండితస్యకృతానిర్ణయవల్లభ్యశ్చసంధ్యావందనభాష్యే

ప్రథమగుచ్ఛః.

. శ్రీరస్తు

ఓం నమో గాయత్రే నమః.

సంధావందనభాష్యే ద్వితియగుచ్ఛప్రారంభః.

అచమనవిధిః.

అథాచమనవిధిప్రకారః ప్రతిపాద్యతే. అచమనం త్రివిధం - శ్రౌతం స్నానం పౌరాణికం చేతి. తత్ర ప్రత్యక్షశ్రుతిచోదితం శ్రౌతం - సూత్రోక్తం స్నానం - కేశవాద్వైప్రీభిః పీఠ్యేతి వచనోక్తం పౌరాణికం - తత్రాద్వ్యంత్రైస్తీరీయారణ్యకే ప్రసిద్ధంతచ్చ బ్రహ్మ ఋజ్ఞాంగం - తచ్చాశ్వలానానామపి బహ్మ ఋజ్ఞాంగతయా కథవ్యం ద్వితీయనమనస్సంధ్యాదినిత్యకర్మాంగం తృతీయం పునర్నిష్ఠివనశౌచాద్యంగమితి వివేకః ||॥ శౌచాంతే చ తథాపానేఽస్పృశాస్పృశే చకమేతి । పౌరాణాచమనం కుర్యాన్నామభిః కేశవాదిభిః । ఇతి స్మృత్యంతరేదర్శనాత్ - విశేషేణ శ్రుత్యాచమనం పట్నార్గచ. ద్రికాయాముక్తం దేవ్యాంపాదైః స్త్రీభిఃపీత్యా అన్నింతైర్న పభిస్పృశేత్ । సస్తవ్యాహృతిసంయుక్తంగాయత్రీంప్రపదాంశిరఃశిరోమంత్రం ద్విధాకృత్యావితేనమస్యచతుర్వింశతిమంత్రాభవంతి పితేషాంవినియోగః - కేశవాదీనామివద్రవ్యవ్యతిరేకం శ్రౌతాచమనందర్శనూర్థమాసాఽశ్రౌతకర్మాంగంతథావశ్యలాయనః । ప్రాగుదగాహవనీయాదవస్థాయ ప్రాజ్ఞుభోః ఋజ్ఞోపవీత్యాచమ్యేతి ఆత్రవృత్తికారః - ఆచమ్యేత్తత్రాచమనవిధానం శ్రౌతాచమనప్రాప్త్యర్థమితి - గాయత్రీజపకాలేవాశ్రౌతాచమనకృత్యా ప్రాణానాయశ్యగాయత్రీజపం కుర్యాన్మృగ్యః శతృభిః అన్యచ్చృతాచమనం స్పృత్యంతరేకధితం । తదోంకారేణాచమనం యద్యావ్యాహృతిభిర్భతే ॥ సావిత్యాగ్రవాపి రవ్యమితి వ్యాసేనభాషితం । పురాణాచమప్రకారః స్మృత్యంతరేకధితః ॥ కేశవాద్వైప్రీభిఃపీత్యా ద్వాభ్యాంప్రతాశయేత్కరౌ । ద్వాభ్యామోష్ఠాచసంమృజ్య ద్వాభ్యామున్నార్జయేచ్ఛిరః ॥ ఏకనామ్నాసప్రోత్యపాదావపితధైకతః । ఏకనాపివమూర్ధ్నిస్సాగ్నిత్రతస్సంకర్షణాదిభిః । సర్వాపామంగుళీనాస్తుమూలేనమచుకంస్పృశేత్ తతఃస్యంగుప్తయోగేనఘృణద్యయమవస్పృశేత్ । అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచచతుశ్శాత్రముపస్పృశేత్ ॥ అంగుష్ఠేనకసింహేననాభిదేశముపస్పృశేత్ । కరమధ్యంహృదిస్థాప్యకరాగ్రంశిరసిస్పృశేత్ ॥ ముతుశేనచహస్తేనబాహుమూలేడపస్పృశేత్ । ఏకమాచనం కుర్యాత్పాత్యోన్నానాయణాభవేత్ అథప్రకృతోపయోగిస్తార్థాచమనముచ్యతే ॥ యఃక్రియాఃక్రియతేమోహదనాచమైగ్ధనాస్తీకః । భవంతిహివృథాతేగ్గక్రియాస్సర్వానసంశయభివచనా

దాచమననిత్యతయావగమ్య తత త్రాసుంప్రయోగః కృతాష్టమా బద్ధకచ్ఛి
 ఖాయజ్ఞోపవీతిపవిత్రకరోధూమాపాదౌ ప్రతిష్ఠాప్యస్వేష్టదేదతాం హృదిని
 ధాయప్రకృణ్ణిస్తం ఘనబుద్ధుదరహితంఅంబుసం హతాబ్జులిసాపాణినాగృహీ
 త్వాబ్రహ్మతీర్థసస్త్రిస్తుష్టింపిబేత్ - అతశానకః॥ ద్విజన్తనాం వైశుభ్యర్థం
 స్మార్తాచమనముచ్యతే శిఖాకచ్ఛనిబద్ధశ్చ సోపవీతస్సమాహితః॥ ధూమాపా
 దౌ ప్రతిష్ఠాప్య ప్రాబ్జుభోదబ్జుభోపివా । ప్రత్యేశ్యపాదౌహస్తౌచ ప్రభాతే
 ముఖమప్యతః॥ స్నాత్యాశుభ్యణకసంధ్యాదినిత్యకర్మాధికారయోగ్యతాసిద్ధ్య
 ర్థమేవమాచమనంకార్యమితతాత్పర్యార్థః - సవినాచమనోదకమాహ॥ ఆచా
 మేన్నాచమగ్నౌచ గోకర్ణచతుకస్థితమ్ । సంహతాంగులిసాతోయం గృహీ
 త్వాపాణిరాద్విజః॥ ముక్తాబ్జుష్టః సస్థాభ్యాంత్రిపిబేద్ధృహ్నతీర్థతః । తతఃప్ర
 త్యేశ్యహస్తౌచసంకుచ్యోష్ఠాత్రిమాప్యగ్ధ-సంహతాంగులిభిర్బాలైర్ద్విప్ర
 మృజ్యతతోముఖం॥ ప్రత్యేశ్యహస్తౌచాభ్యుత్యసాదశీర్థతైవైవతమ్॥ మధ్యమాం
 గులిశ్చమైశ్చత్రిస్సప్తశేధ్ధౌగమూలకం॥ హస్తౌప్రత్యేశ్యసంస్పృష్ట్యా హృ
 తౌద్దిద్వితయంపుధక్॥ అంగశ్చైవప్రదేశిన్యాహృంపశ్చాదుపస్పృశేత్॥ అం
 గుష్ఠానామికాభ్యాంచచతుశ్శ్రీత్రేచసంస్పృశేత్॥ అంగస్తోపకనిష్ఠాభ్యాం
 నాభింపశ్చాదుపస్పృశేత్ । తలేనహృదయంస్పృష్ట్యాస్పృశేదంగులిభిశ్చిరః॥
 ఆంగుళ్యైర్స్పృహమాలేసంస్పృశేదితిశానకః । ప్రణవనోదకంధృత్వాఅ
 త్సానంపరిషించయేత్॥ అనేననిధిరావిప్రఃకుర్యాదాచమనంసదా । ఆచమన
 కాలేనియమోదర్శితః॥ ఆచామేన్నాననస్థాఽఘ్రిర్నుబద్ధాసనవవవా । నప్రసా
 రితపాదోవాబహిర్జానుకరోపివా । పవిత్రకరఆచామేచ్ఛుచికర్తార్థమాదరా
 త్॥ కుశమాత్రకరోవాపి దర్శమాత్రకరోపివా॥ పవిత్రంహిరణ్యం॥ పవిత్రంవై
 హిరణ్యమిత్రశ్రుతే॥॥ స్నాతేదానేజుపేయజ్ఞస్వాధ్యాయనిత్యకర్మణి । సపవి
 త్రాసదర్శనాకరాకుర్వీతవాన్యథా॥ నిత్యార్చణీసంధ్యాదానిత్యర్థః॥ అథమ
 హజనపరిగ్రహయాచమనవిధాయకాయూలసూత్రక్షణ్ణికాలిఖ్యతే॥ తిష్ఠన్నా
 చామైశ్చ్రీహ్వావాసీనస్త్రిరాచామేద్ధృదయం గమాభిద్భిస్త్రిః ప్రోక్ష్యత్ర
 రోష్ఠాపరిమృజేద్ద్విరిత్యేక సకృదుపస్పృశేచ్ఛతుషినాసికేశోశ్రేణీ చాథాప
 ఉపస్పృశేత్ అతథాపార్థః - ప్రతినంస్కృతేసంక్షిప్తేసోపసూరైర్ముద్ధి
 వైశద్ధ్యానులిఖ్యతే॥ భూమిగతాస్వప్నాస్వచమ్యప్రయతోభవతీత్యాదౌనిత్య
 కర్మాదౌప్రాయత్యసిద్ధ్యర్థమాచమనంవిహితం తత్ప్రకారమాహ॥ తిష్ఠన్నతి
 ష్ఠినిస్త్రిహ్వావానాచామేత్ - నశుఆసీనస్త్రిరాచమేదిత్యాసనవిధానాదేవ
 స్థానాదేర్నిషేధసంభవెపునక్రిత్యాచామేదిత్యారంభః - కిమర్థః - ఇతిచెత్స

వేత్ | అంగుష్ఠాగ్రం సమాకుంభ్యనుభ్యమామభ్యవర్వణి | కిర్ణంతస్థిః క్షయం
సర్వేషాం చ మసేష్విహాసంసూ అంగుష్ఠాస్తేన గృహీత్వా చాక్షిః క్షితిమము
క్తాంగమృకనిభ్యా ప్రాపిభేద్యక్రియాత్థతః || అత్రాణంబశేషః స్వయమేవ
వామసంస్తావర్తితేన సుసాచిచయనంకర్తు సాక్ష్యతే - సూత్రకారానభిమత
త్వాత్ తథాహి - యంవాప్రయతతాచావ ఏవతి - తత్తానీనునర్థగ్రహణతః యం
వాన్యమప్యాచామయేత్సోపి సుసాచిభవశత్యధాన్యవ్యవామహస్తా ఇదికా
తాభిరద్భిరాచమనంభవతి - ఏతేన శాస్త్రాగ్రింతరక్తమండలధారిణమప్యా
చార్యస్య గాభిమతమిగమ్యతే | అలాబుపాత్రేణ సారికళపాత్రేణాపస్వయం
మాచమనమాచరంతి - తస్మాభిమతమచార్యస్యేతి తాత్పర్యం - అన్యగ్రహణ
తోస్తిచేత్రైవైవాదయనజం సరిగృహ్యస్వయమాచామేత్ - అన్వయం వాత్రాం
తరేణామహస్తావర్తితేన జలేన తిక్తు - గల్గత్ - యదాక్షిణః ప్రయతోనా
స్తితదానదీర్థం దత్వా స్వయమేవాచామేత్ - ఆతపవభూమిగతాస్వప్నా
చమ్యప్రయతోభవతీత్యత్ర ఆనమ్యేన స్వకర్తృకత్వాత్పత్త్యనిర్దేశః - అన్యధా
తదాసిమపి ఆచమయి త్వేతి నిర్దేశావత్రైః - ఇదమాశ్వలాయనానాపి సమా
నంకథమితి చేదుచ్యతే - తస్మాచమనస్యః || సంధ్యా యాంకర్మకాలేదన్యతే
రాచమనం చరేదిత్యుచేషేణాద్విప్రత్వాత్ - సమసన్ధ్యా యాంకర్మకాలే చమన
మస్తుకొదోవ ఇతి చేత్స || బ్రహ్మచర్యేకువైకుర్యాద్భక్తిరేరాచమనం ద్విచ
తివచనసేషేణ తస్య క్రాంతకర్మాంగత్వసంధారణాత్ - కేచిచ్ఛాస్త్రకథా
వసీయాదవస్తా గచ్ఛాజ్జుభోయజ్ఞో వ వీత్యాదమేత్యాశ్వలాయన - సూత్రే
ప్ర్యావమ్యేతి ప్రసర్విధానం | త్రోతాచరనచాస్త్రస్య సుత్యత్తి కారణవ్యా
ఖ్యాతం - ఎవం చ త్రస్య స్మరకర్మకర్మక ప్రవేశే సూత్ర తాత్పర్యవిదాం సూత్ర
కారాణాం వ్యాకోపస్యాత్ - అనుష్ఠానేనుసేషయో స్తితథాహి - త్రోవీచేదగ్ని
ణకరేణ వామకరేజలం సేషివ్యూహస్తావభ్యుత్పముఖం ద్వివారం - పరివృజ్య
పానావభ్యుత్పవతిస్పృశి రంగుళిభిరోస్తాసన్నాభ్యాం గుప్తతర్జనీభ్యాం నాసి
కారంధ్రద్వయం సంస్పృశ్యాం గుప్తమధ్యమాభ్యాం చక్షుషీ సంస్పృశ్యాం గు
ప్తానామికాభ్యాం శ్రోత్రే సంస్పృశ్యాం గుప్తకనిష్ఠికాభ్యాం నాభి సంస్పృశ్యమా
స్తతలేవ హృదయం స్పృష్త్వా సర్వాభి రంగుళిభిశ్చోపాహవాద సంస్పృశే
త్ - తదుక్తంబోధాయనేన ప్రథమ పానేన యుగ్వదంప్రీడాం ద్వితీయ పానేన
యజుశ్వదంప్రీకాలి తృతీయ పానేన సామవేదం ప్రీకాత్సథనవ్యం - యజులము
త్సృశేత్తేన పితౄన్ప్రీకాత్సథమాస్తావభ్యుత్పతేనేతి హసన్తరాణాం ద్విప్రీతం
త్రిముఖ్యైః పరిమృశేత్ప్రథమ మార్జనేనాథర్వణవేదం ప్రీకాతీద్వితీయ మార్జ

నేనాంగానప్రీణంత్యథపాదావధుక్యతేనవిష్టుమగ్నిం ప్రీణాత్యథప తస్మాభిరం
గుభిరోష్ఠాసంస్పృశేతైనసరస్వతీం ప్రీణాత్యథాంగుప్తతర్జనీభ్యాంనానాద్వా
రేనంస్పృశేతైనవాయుంప్రీణాత్యథాంగుప్తమధ్యమాభ్యాంచతుషీసంస్పృశే
తైన చంద్రాదిత్యోప్రీణాత్యథాంగుష్ఠా నామికాభ్యాంశౌత్రేనంస్పృశేతే
నాకాశంప్రీణాత్యథాంగుప్తకశీపీకాభ్యాంవాభిసంస్పృశేతైనపృథివీంప్రీణా
త్యథహస్తతలేనహృదయంసంస్పృశేతైనచపంచప్రాణాస్త్రికాతసర్వాభిరం
గుభిస్సగోవాహుచసంస్పృశేతైననాశీనాదేవతేప్రీణాతీతేనపర బ్రహ్మణా
సంపరబ్రహ్మప్రీణాతీతంత్యావ వనంసంధ్యావందన కళాయాంతకవ్యం
బోధానైకాథసంధ్యోపాసనకాలఇతితేనైవాక్రత్యాత్ - ఆత్రకచిద్భుజం
తి యుగ్వదాయనమోయజుర్వదాయనమస్మానువేదాయ నమఇత్యాదిప్రకా
రణచతుర్థ్యంతైర్బుద్ధైర్మహాత్మైరనుష్ఠానంకర్తవ్యమితీతావత్ప్రవృత్త్యాః
తత్తల్పనాయాంబోధాయనసూత్రంప్రమాణమాహుఃస్వీద్యచనాంతరం- న
ద్వితీయఃతథావిధవశనాంతరాశ్రవణాత్ - నాద్యోబోధాయనవచనస్యతథా
త్యేతికర్తవ్యతాప్రతిపాదక త్వేనతత్రసామర్థ్యాభావాత్ - అన్యథా ॥*॥ ట్రి
ప్రాశ్చీయాద్యదంభస్తుప్రీతాస్తేనాస్యదేవతాః బ్రహ్మవిష్ణుశ్చరుద్రశ్చ భవంతి
హిసంశయః ॥ ౧౦ ॥ గాచయమునాచైవప్రియతేహస్తమర్జనాత్ । పాదా
భ్యాంప్రియతేవిష్టుర్బ్రహ్మశిరసికీర్తితః । నాసత్యావత్రప్రీయేతేస్పృష్టేనాసా
చుటేఉభేస్పృష్టేలోచనయోస్త్వేతాప్రీయేతేత్యనలానితా । సూంధయోస్పృ
ర్మనాదేవప్రియంతేనర్వదేవతాః । నాభిసంస్పర్శనాన్నాగాఃపియంతేచాస్య
నిత్యశః ॥ సంస్పృష్టేహృదయేచాస్యపియంతేచంద్రదేవతాః । మూర్ధంసంస్ప
ర్మనాదస్యప్రీతస్తువురుదోభవేదిత్యత్రాపిబ్రహ్మజేనపఞ్చిప్రథమపానం స్యా
ద్విష్ణువేనమ ఇతిద్వితీయపానంస్యాద్రుద్రాయనమితి తృతీయపానం స్యా
దేవసంస్వయోజ్యం - నచేష్టాపత్రిఅసం ప్రతిపత్తైర్నహికుత్రాపిదేశేష్టా
ర్వదరంత - నచతద్వచసస్యప్రీణనేతాత్పర్యాత్మతత్రసామర్థ్యమితివాచ్యంత
థాప్రకృతేషీతశాదృష్టిర్దియతాంఆవిశేషాత్ । నచబోధాయనేనూక్తంక
థమాశ్వలాయనానాంగ్రాహ్యమితివాచ్యం - తస్యాశ్వలాయనాచార్యవత్త
చ్ఛాభాభిమానత్వాత్ - తదుక్తంస్మృత్యంతరే ॥ * ॥ బోధాయనోజయం
తశ్చ ఆశ్వలాయనశౌనకౌ । వృత్తింసూత్రకృతానేభిరుక్తంతత్ప్రవివిక్య
హమితి ఆశ్వలాయనవచనస్మృతికర్తావృత్తికృత్సూత్రకృత్సూక్తకర్తేతి వి
వేకఇతిసంప్రదాయః - ఆశ్వలాయన పరిశిష్ట గృహ్యకారణ ప్రకారాం
తదేనీతితమ్ - తథాహి॥ఉదకందక్షిణేనపాణినాదాయ కనీష్ఠాంగుచావిశి

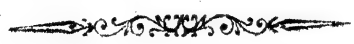
తద్దేవతాశమితథాహి॥ ఉదకందనీతేనపాణినావాచనశఃప్రాంగభావశః
 హేవితత్ప్రేతి॥ స్థయితరాంగుళిసంహతోర్ధాః కృతావబ్రహ్మశేఖరం
 దయప్రాసినాంతిఃపీత్యా - పాణీప్రత్యక్షసంస్పృష్టాంభసావంగుళ్యుతా
 లేనఅకుచితోవృత్తమాంస్యంద్యిః పరిమృజ్యపృథ్వీ సంతాతమధ్యమాంగుళిః
 పాణిప్రత్యక్షసవ్యంపాణిం పాదాశిరశ్చస్పృశ్య స్పృష్టాంభసావంగుళ్యుతా
 తమధ్యమాంగుళిత్రయేతాస్యముపస్పృశ్యవాంగుళ్యప్రదేశేనావ్యుత్తానీత్య
 యునునామికయాచక్షుశ్శీత్రంకనిష్ఠకయావాభితలేనహృదయం సర్వభర
 గుళిభిర్నిరస్తదగ్రైరంశోచోపస్పృశేచిత్త్యే తదాచమనమేవం ద్వైరావస్థితా
 త్రోకల్పద్వయేఅవీతశిష్టాచారానాచారోపదితవ్యః - నచాపానంభూతా
 స్సార్థాచమనస్యారణ్యోక్తక్రొతాపేక్షయానవిశేషోస్తీర్ణవాన్యో హృత్స్య
 క్తత్వసూతోక్తత్వాభ్యాంభేదాత్ - శ్రోతేస్సోరాచాపేదిత్యాదయః వింతి
 స్తాన్వతఃశ్రోతాచానంకుర్యాత్ - స్సాతేతత్తుతాప్తీరుశిభేదమచక్షుః - ఇద
 మత్రాకూతంశ్రోతేవ్యః పరిమృజ్యపృథ్వీమపస్పృశ్యేతివారం పరిమాదాన
 మేకవారముపస్పృశకంనంచస్సాతేతత్తుతాగోహా పరిమృజేద్విరిత్యేకేనకృదుప
 స్పృశేద్విరిత్యేకఇతితుల్యః ప్రితానుష్ఠానేన విశేషఇతిసర్వసంస్థమి॥

ఇతిశ్రీరాఘవదైవజ్ఞవంశపయఃపారావారసుధాకరశ్రీరామభట్ట

మహాపాధ్యాయతనయస్య శ్రీలక్ష్మీగర్భ సముద్రసద్రత్న

స్య శ్రీకృష్ణపండితస్య కృతానివాచకల్పవల్లాఖ్య

సంధ్యావందనభాష్యే - ద్వితీయగుచ్ఛః.

సంధ్యాచందనభాష్యే - శృతియునుబట్టిచాక్రభాషా:

—* పాదోయాచలక్షణమ్. *

[illegible]

హ్యమనసాజపేమ్మంత్రమనత్యధిః॥ కుంభకస్వతుః జ్ఞేయః ప్రాణాయామస్థల
 తులయః॥ స్మృత్యర్థసారేవ్యాసః॥ దక్షిణేరేచకుంభార్యాద్వామనామూత్యహం
 దరంకుంభకేనజపకుంభార్యాత్ప్రాణాయామస్థుడ్యతే॥ పంచాంగుళిభిర్నాసా
 గ్రహితంప్రణవాభిదా॥ ముద్రదేయంసర్వపాపఘ్నీవాపప్రస్థగృహస్థయోః॥ క
 నిష్ఠానామికాంగుష్ఠే రాసాగ్రస్యచపేడవమ్॥ ఓంకారముచ్చిసామిక్రిక్తాను
 తేశ్చబ్రహ్మచారిణితే॥ స్మృత్యంతరేసిస్మృతిపతద్యజ్జేమాప్రిప్రాణాయామం
 సమాచరేదతి॥ ఏవంప్రాణాయామకర్తవ్యశాస్త్రే తద్వినియక్తం॥ త్రస్తా
 వావ్యభ్యాసుతే॥ ఓంఘారితీఅనేపానైః సాసాగ్రస్యస్మృతాచనస్తదభిధే
 యంబ్రహ్మచారిధ్యానుస్వర్వక్తమాద్యే॥ ప్రాణాయామప్రయంకర్తవ్య
 మితితాత్పర్యం॥ అత్రప్రథమతఃప్రణవపదంఘాలోకాభిమానిన్యోదేవతాఓం
 కారార్థబ్రహ్మేశ్వనప్రస్తుతయంతఇతితాత్పర్యేణార్థిష్టం వస్తుతేస్తుఓమితిపద
 స్యఅంగీకృతవాచకత్వచంగీకృత్యఘాలోకాభిమానిన్యోదేవతామయాక్య
 తమాహ్నికమనుజానన్వీతాశయేనభక్తిత్రద్ధాపూర్వకం తత్తద్దేవతాగ్రయే
 స్వకృతకర్తృనివేదనసిద్ధ్యర్థం తత్పదమాదౌర్ధ్వతః- నిగమస్తుఓమితిబ్రహ్మః
 ప్రపత్య్మహ్నాబ్రహ్మోపాశ్చువానీతి ఓంకారస్వర్గద్వారతస్తాద్బ్రహ్మధ్యే
 వ్యమాణవికదాః ప్రసేద్యతే॥ ఓంకారశ్చాక్షరబ్రహ్మత్వే బ్రహ్మణఃపు
 రాకంతభిత్వావిర్యాతేతస్తాన్తాంగళికాభిభావితే॥ శ్రుతిసూత్రస్మృతిషు
 ప్రణవపదస్యజ్ఞాన్యతేయానిర్ధిష్టత్వాత్-అత్రాప్యాదాతన్నరేకః అత్రాయమ
 త్కారథః - అవతినంసారసాగరాదిఃబుద్ధ్యామేపురుషభారేయా నిత్యస్తేమ
 త్తికర్తృభిఃఫలాభిసంధీకృతైఃపరమేశ్వరనిత్యమారాధయంతి॥ తేభ్యఃసావ
 త్తతత్త్వంపతిపాద్యతానుస్తంసంసారసాగరాత్తారయతీతితాత్పర్యార్థఃతా
 రయతీతస్తాదుచ్యతేతారమితిశ్రుతేః॥ నమస్తారాయదేవ్యత్రతథావ్యాఖ్యా
 తేత్వాచ్చ-అతఃప్రణవపర్యాయేషుతారపదయోగంసశ్యాయః॥ యమేదేవ
 వ్యుతేతేనలభ్య ఇఃశ్రుత్యాభదనుగ్రహస్యసాక్షాతారమేతుత్వమితితద
 నుకంపితవపశోకం తరఃసేతరఇతితాత్పర్యం - అత్రసంసారనివృత్తిరవిద్యా
 నిష్పత్తిః - సావజ్ఞానసాధ్యాస్తేవపరమపురుషార్థఃశ్రుతే॥ తమేవంవిదిత్వాతిమృ
 త్యుమేతి - నాన్యఃపంథావిద్యతేనునాయేతిశ్రుతే॥ అత్రాయురూపనివృత్తి
 త్రకాతః అవరతుగఇతిధాతోః అవతేష్టిలోపశ్చేత్యాణాదికసూత్రేణమన్వ
 త్యయోవిహితః తస్యజ్వరస్వరత్యాదినాడత్సదోగుణః తత్తత్తేజోత్పారణమ
 తి - క్రియాయాఓమితినిష్పన్నంఅకారఉకారమకారఇతితానేకధాసమభవ
 త్తదేవదోదతిశ్రుతే॥ అత్రాయంధావః॥ బ్రహ్మణమాత్రస్యఫలపదర్థావ

[illegible]

(౪)

సంధ్యావందనభాష్యే - త్పరీక్షానుచ్యుః

౨౫

ఖ్యతే ప్రణవస్యజపః ప్రణవాభిధేయస్య చేత్వరస్యభావనం తస్మాదస్య జపః ప్రణవార్థంచిత్రమీకాగ్రంసంపద్య తేషాధావోక్తం సావధాన్యాద్యోగమా నీనయోగాత్సంపద్యామహసేత్ సావధాన్యయోగసంపత్త్యావరణం తస్మాప్రకాశభితిః ప్రణవస్యాపిస్వర్యా రుద్రేనసంజ్ఞాపాశ్చ చిత్రేకాగ్రలక్షణయోగస్సంభవతియోగభ్యేత్యుత్తిరీకభితి యోగపాతంబలయోగలక్షణముక్తం యద్వాసకలకర్తృకలాపేచిత్రేకాగ్రీమావశ్యకమితిసన్ధ్యాకమకా లేతత్సంస్కృతముక్తరీత్యావత్సంపాదకం ప్రణవకర్తృవ్యభితి ప్రథమ తస్మాదేత ఇతిసర్వ సుందరిప్రకృతమనునాం - భూమిభూలోకః భూరితి భూలోక ఇతిగామత్యేనృదయద్భూతం ఓంప్రణవాత్మకః ప్రణవాభిధేయ సరబ్రహ్మ భిన్నఇత్యర్థః అథశబ్దయోస్సామానాధికరణ్యమీకాగ్రకల్పమితివాచ్యం తథా వప్రణవాభిధేయం బ్రహ్మైవభూలోకాదీనామిద్యర్థః పర్యవసన్నిబ్రహ్మస త్వావ్యతిరేకం భూలోకాదిప్రపంచస్య సృష్టత్వాంగీకారాదిభావం చను బహ్మణస్సంస్కృతేష్యేకింమానమితిచెన్న అథభూమానుమిత్యాధస్తావ్యవహరి స్తావ్యసత్వావ్యవహరితస్య ఉత్తరతస్య వేదగం సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ సమానా నాస్తికించన ఇత్యాదిశ్రుతిభ్యో బ్రహ్మణస్సర్వావ్యవహరితాత్ సమనుమితా రస్తాదిత్యతస్య ప్రత్యుక్తే అథస్తావ్యవహరిత్యయవిభావాదసర్వగత్వవేదప్రతి రుతేనసర్వావ్యవహరితమిదేవత్యతే బ్రహ్మణస్సర్వాత్మకత్వంప్రామాణికమి ధావః వస్తువస్తుమితితి భూలోకాభిమానిని దేవతా మితిత్యంగీకృతావ తోశాత్ - భూలోకాభిమానిని దేవతామత్యైవ మామీక్ష్యంగీకరోతి తత్తల్లోకాభిమానినీ దేవతాయై న్యకృతమాహ్నికం సమపణయన్నాగ్ని సుతీతిభావః ప్రతిపదంప్రణవకీతకనమితిదాగ్ధ్యార్థమితిబోధ్యం తదుక్తం ప్రవ్యాహృతయస్సప్తలోకా భూరాదయక్రమాత్ । ప్రత్యేకం । సావధాన్య తన్మయాభి సూచ్యతే॥ బ్రహ్మదిశ్చతురీయంచ ప్రణవస్యా : । తన్మయత్వేనభూరాదీన్ధ్యాత్వాప్రణవంజపేదితి గాయత్రీతి సరేవ్యాఖ్యాన్యతేఽమాపజ్యోతిరితి గాయత్రీశిరఃసహస్రంఅస్మా : ఓంబ్రహ్మైవేత్యర్థః అనస్త్రీభూమివార్యావేతోశాత్, జ్యోతిషా : ఓంబ్రహ్మ, తేజస్వైవమహమితిగీతావచనాత్ రసోమధు : గ్నావరసోమమధుకాంతయేతి గీతావచనాత్, యచ్ఛామ్నతం దే : భూతంతదపిప్రణవప్రతిపాద్యం బ్రహ్మైవేత్యర్థః । బ్రహ్మస త్వంతపిబ్రహ్మ తికోశాత్॥ వేదానాం సామవేదోస్త్రీ

ఓం బ్రహ్మచారి బ్రహ్మశబ్దస్య పరబ్రహ్మైవాత్మకః - తథాచఽంకారవాచ్యం బ్ర
హ్మచారి బ్రహ్మైవేత్యర్థః - శేషం సుగమంతరసాయంకారేన ద్వావిజలాశయం
వాప్యపంచాహస్తాదప్రయోగ్య విధిరాచమ్యశుభ్రవస్త్రంభృత్వాద్వి రాచవ్య
ప్రాప్తిభవదబ్దుభోవా ద్ధర్మజ్ఞురుపవిశ్యతంతజానుకరిః కుశపాణిః శ్రీక
ప్రాణాయామః సంభ్రత్యాతశక్త్యేదేకంవా కృత్యామమోపాత్త దురితహ
యార్థం స్వేష దేవతాప్రీత్యర్థ సాయంసన్యాముపాసతిసంకల్ప్య ప్రశస్త
ముదతంతబ్రహ్మముఖాభ్యేమంత్రేణాభిమంత్యతదుదకంస్పృష్ట్యా అపోహిష్ట
త్యాదిమంత్రైర్ద్రాజానంశిరసిసమాచరేత్ అత్రస్పృత్యంతరేణ॥ ప్రశస్తముద
కంబ్రహ్మముఖాభ్యేనాభిమంత్యచ|అపోహిష్టాదిభిర్ంత్రైర్ద్రాజైస్థిరసిమా
యేత్॥ బ్రహ్మముఖోయంమనునాసిరుక్తః॥ ఓంకారపూర్వకాస్త్రిసోమహావ్యా
హృతయోవ్యయాః | త్రిపదావైవగాయత్రీవిజ్ఞేయం బ్రహ్మచోముఖమిత గో
విలి॥ ॥ స్పృష్టాచాభిష్టువంతోయంమూర్ధ్నాబ్రహ్మముఖేనచ॥ అపోహిష్టా
దిభిమంత్రైర్ద్రాజైస్థిరసిమార్జయేదితి॥ మూర్ధ్నాగాయత్రీశిరసాఽమప ఇ
త్యాదిసేత్యర్థః మూర్ధ్నంనామశిరసిప్రోక్షణం॥ శిరసిప్రోక్షయేన్నంత్రైః కు
డైస్సోదకమిందుభిరివచనాత్ - అభిష్టుతమభిమంత్రేతమిత్యర్థః - అత్రమార్జన
ప్రకారఉక్తస్సృత్యంతరేఅపోహిష్టేతత్సృష్టర్ద్రాజన మాచరేత్ | ప
దేవదేక్షిసేన్మర్ద్ధికాప్రసక్తంవసంయుతం॥ తస్మాభిస్తృప్తస్థైర్మూఢిః పచైరి
త్యర్థః - పదేపదవిజ్ఞేయం గాత్రప్రతిపాదంప్రణవసంయుతమిత్యర్థః - మాజానస్య
భవమాహువాసం॥ రజస్తమోమోహజాతాన్జాగ్రత్స్వప్నమపిజా
వాత్తస్యకాయజాదోహంస్తవైతాన్నవభిహారేత్ శాసకః॥ అత్సా
నంప్రణవైపాదైమాకర్ణయేత్సుకుశోదకైః | యస్యక్షయామేతీ జలనకుశంప్ర
క్షిపేదధః॥ శాతాతపః॥ ఋగంతేవాధపాదంతే మాజానంసుసమాహి
తః| అర్ధచ్ఛంతేతథాకుర్యాచ్చిహ్నానాంమతేమీద్యతమి॥ తచ్చనూర్జనమవిచ్ఛి
న్నథారయాకార్యంతదుక్తంపరాశరమాధవీయే॥ దారాచ్యుతేనతోయే
ససంధ్యోపాస్త్రివిర్నితా | పితరోనప్రశంసంశినప్రశంసంతిదేవతాః| కథం
తర్హి కతావ్యమిత్యత్రతైర్హిక్తంనద్యాస్తీరేతటాకేవాభాజనేన్మన్తయే
పివా| బేదుమ్మరేవాసౌవర్ణేరాజతేదారుసమ్మచే| ధృత్వాతువామహస్తేన స
న్ధ్యోపాస్త్రింసమాచరేత్॥ ధృత్వేతిమ్మన్తయ భాజరాదిస్సర్వైస్సంబధ్యతే
సర్వతోదకమితీశేషంనువామపాణౌజలనిదాయమార్జనంకార్యమితి వర్ణి
తం॥ తత్త్వ॥ వామహస్తేజలంకృత్వాయేతుసంధ్యాముపాసతే | సాసంధ్యా

చనస్యపాత్రాంతరాసంభవవిషయత్వాత్ - కరుణంపరాశరమాధవీయేన్య
 యాదిపాత్రాంతరసద్భావేవామహస్తోనిపిద్ధః - న్యున్యాయాద్యభావేతుక్య
 త్యామహమహస్తేవేతివధావాన్నకౌపివిరోధఇతి - మలాంతరవిశేషకీర్తితః
 స్వస్థానానైనవామేనతలైనద్యాదికమవ - పాణినాదక్షిణేనైవమార్జయే
 త్సుకుశేనతు॥ పాత్రస్థితోదకేనేవవామహస్తోదకేనచ - గృహీత్వామార్జనం
 కుర్యాన్నాస్యధైవాచరేత్సదేతి॥ ఏవంమార్జనంగర్జవ్యమితిస్థితం - తిల్యునియ
 మూలమ్... ఆపోహీష్టా॥ దనః॥

క్రమంత్రార్థోవిచార్యతే - ఆపోహీష్టేతి॥ మేఘమహిశబ్రువీపకారార్థః శభా
 చాయాయమేవేర్జ్యః - పర్జ్యవసన్న - మయోభవః - సుఖంపాదభిశ్చస్త్రిభువ
 భావీన్తశ్చందనః తాసాంన్నావాదహేతుర్వేదసమఖోత్పదకర్షణగన్త్యసి
 ద్ధమతిభావః - యద్వామేఽపరియాయమితిశేషః స్థేలిలింగాత్ - మయోభవ
 స్సుఖధూమయః స్థహిధావభఖు - దర్శనస్పర్శసన్నానపానాద్యనకక్రియాభి
 స్సకలధూతజాతస్యైవమానందకరాభిభావః - మయిశ్వరసుఖం - చ॥ యదైవ
 శివతస్యయితిత్రుతే - ఆపోహీష్టామయోభవభిశ్చసుఖభువభినిరుక్తే దన్య
 నాచ్ఛ-కించ - తావీపసాఖిధూమయాయుంసః అస్మాక్ - బహువచనస్యవ
 న్నచేవిహవిసన్యవత్సనాదేశః ఊర్జైఅన్నాయదధానస్థాపయత॥ ఊ
 శేః అన్నాయవనయైదర్శనాత్ - అనదీయంకృష్యాదికంసమ్యక్కారానిహ
 తైర్దర్శయిత్వాబహుస్వసునధ్యంసంపాద్యతత్రప్రతియోక్తానస్మక్ స్థాన
 యత్రతాత్పర్యంబోధ్యం - నన్వహమన్యపాధవత్వేనమానసస్థితదేన్నాఅహ
 కా - అన్నమిత్రుతేవేవతథాత్వాత్త్రైత్రకభదేనాధ్యక్ష - ఏతావదేఖ్యస్య
 తస్మిన్॥ పదావచారికభిగర్హః - యద్వాడిర్భిభిర్వియాయాంపరితమ్య
 తే - ఏకారశ్చందనః పేజఃభిర్యాజకశబ్దస్థితయైకచనస్యఏకారోవ్యత్య
 యస్వంబుధవభిశ్చేతథావామమర్థః ఊజఃమన్నందభావితత్త - దధాతే
 ర్లోప్తురస్తే - పదమన్యమమృతపహువచనస్యతనాదగోశ్చందనః - తప్తస
 ప్రధనాశ్చేతిపాణినీవరణాత్ అత్రకృష్ణజ్వలంఊర్జస్యనాన్నవాచిత్యం
 న్నుసాచబలయోర్వ్యక్తః కశ్చిద్రసవిశేషస్త్రాన్యర్థః అన్యథా ఇహస్వోదేవ్యే
 త్యత్రపానరుక్తంస్యాత్ - తక్రదిడనంఊర్జినభిభావ్యకాదైర్విశేతత్వా
 త్-కిమిన్యామయత్యంతశిషీతః - తథాసతయోవశ్యవతేమారసః తస్యభావ
 యతేత్యగ్రతనవాక్యాధ్వనిశేషస్యాత్ - ఇష్యేత్యేత్రతమిథ్యబ్రహ్మయోః
 బదనార్థకల్పనేనపానరుక్తం - స్యాదితిభీత్యాఊర్జబ్రహ్మస్యాన్నపరత్వం నయ

ఓం బ్రహ్మ యదా బ్రహ్మశబ్దస్య పరబ్రహ్మై వార్థః - తథా చటంకారవాచ్యం బ్ర
హ్మపరబ్రహ్మై వేత్యర్థః - శేషంనుగమంతఫసాయంకారేన ద్యావీజలశయంగ
త్యాపాదాహస్తాద ప్రయోగ్య విధివాచమ్యశుభావప్రపంధ్యత్వాద్వి రాచమ్య
ప్రాబ్ధిఖండిత్యభోవా ఉద్ధవజ్ఞుపవిశ్యంతజానుకరః కుశపాణిః త్రిక
పాణిణాయామన్యత్యాఅశక్తశ్చేదకంవా కృత్యామమోపాత్త దురితహ
యార్థం నేష్ఠ దేవతాప్రీత్యర్థ సాయంసన్యామపాసఇతిసంకల్ప్య ప్రశస్త
ముదకంబ్రహ్మముఖాభ్యేమంత్రేణాభిమంత్యక్రితదుదకంస్పృష్ట్యా అపోహిష్టా
త్యాదిమంత్రైర్ద్రాజానంశిరసిసమాచరేత్ అత్రస్పృత్యంతరే||||ప్రశస్తముద
కంబ్రహ్మముఖాభ్యేనాభిమంత్యక్రితఅపోహిష్టాదిభిర్మంత్రైర్ద్రైశ్చిరసిమాన్
యేత్||బ్రహ్మముఖోయంమనునానిరుక్తః||ఓంకారపూర్వీకాస్త్రీసౌమహావ్యా
వృతయోవ్యయాః| త్రిపదావైవగాయత్రీవిజ్ఞేయం బ్రహ్మణోముఖమితి గో
విలి|| || స్పృష్టాచాభిప్రవంతాయంమూర్ధ్నాబ్రహ్మముఖేనచ|| అపోహిష్టా
దిభిమంత్రైర్ద్రైశ్చిరసిమార్హయేదితి||మూర్ధ్నాగాయత్రీశిరసాఽమాప ఇ
త్యాదివేత్యర్థః మార్జనంనామశిరసిప్రోక్షణం||శిరసిప్రోక్షయేన్నంత్రే|| కు
డైసోదకవిందుభిరితివచనాత్ - అభిప్రవంతమితి||అత్రమార్జన
ప్రకారఉత్తంస్సృత్యంతరేఅపోహిష్టేతస్పృశ్యైర్ద్రైశ్చిరసిమార్జనమాచరేత్ | ప
దేవదేవీసేనుర్భూప్రశప్రణవసంయుతం|తిస్సభిస్త్యవధ్యైర్మహాభిః పడైరి
త్యర్థః-పదేపదఇతిలింగాత్ ప్రతిపాదంప్రణవసంయుతమిత్యర్థః - మాజానస్య
ఫలమాహ-వ్యాసః|| || రజస్తమోమోహజాతాన్జాగ్రత్స్వప్నమహిజాన్
వాన్మనగ్గకాయజాదోహస్మవై తాన్మవభిహాంతే|| శాసకః|| || అత్సా
నంప్రణవైః పాదైమాకర్ణయేత్సుకుశోదకైః| యస్యక్షయాయేతీ జలసకుశంప్ర
క్షిపేదధి|| శాతాతపః|| || ఋగంతేవాధపాదాంతే మాజానంసుసమాహి
తః|అర్ధరచ్చంతేతథాకుర్యాచ్చిస్తానాంమతమీద్యతమితి|| తచ్చమార్జనమవిచ్ఛి
న్నభారయాకార్యంతదుక్తంపరాశరమాధవీయే|| || దారాచ్యుతేనతోయే
నసంధ్యోపాస్త్రీవిగ్నితా | పితరోనప్రశంసంతినప్రశంసంతిదేవతాః|కథం
తర్హి కతకవ్యమిత్యత్రతత్రైవోక్తం|నద్యాస్తీరేతటాకేవాభాజనే వృద్ధాయే
పిపాబౌదుమ్యరేవాసౌవర్ణేరాజతేదారుసమృషే||ధృత్యాతువామహస్తేన స
న్ధ్యోపాస్త్రీసమాచరేత్||ధృత్వేతిమృత్యయ భాజనాదిభిన్నరైవస్సంబధ్యతే
సర్వతోదకమితిశేషః|సనువామపాణౌజలంనిదాయమార్జనంకార్యమితి వర్ణి
తం||తత్త్వ|| || వామహస్తేజలంకృత్యాయేతుసంధ్యాముపాసతే | సాసంధ్యా
వృవలీజ్ఞేయాఅనురాస్తైస్తుతర్హితా||శ్రీ|| || రుద్ధం భవతిన్నతద్య

చనస్యపాత్రాంతరానంభవవిషయత్వాత్ - కదుక్తంపరాశరమాధపీయేమ్య
 యూదిపాత్రాంతరసద్భావేమామహస్తోపనిషద్ధి- స్మృత్యాద్యభావేతుక్య
 త్యామమామహస్తేవేతివిధానాన్నకూపివిరోధభి- మతాంతరేవిశేషాకీర్తితః
 స్మృత్యాహునైవమామేనతసైసద్భాదికేషు । పాణినాదక్షిణేనైవమార్జయే
 త్సకుశేనతు॥ పాత్రస్థితోదకేస్తేవమామహస్తోదకేననా । గృహీత్వామార్జనం
 కుర్యాత్సాన్యధైవాచరేత్సచెత్ ॥ ఏవంమార్జనంగర్తవ్యమిత్యస్థితం- ఇన్ద్రనియు
 మూలమ్...అదోహిపా॥చనం॥

క్తుమంత్రాంత్రోవిచార్యతే- అపొహిష్టేతి॥ హేలహహిశబ్దవివకారాధ్యతథా
చయాయమివేద్యధ్యః- పర్యవసన్నః మయోభవః సుఖంపాదఇత్యగ్రస్థప
థాస్తద్ధృశ్చందనఃతాసాంఞ్చాదిహేతుత్వేనసుఖోత్పాదకత్వంజగత్ప్రస
ద్ధమితీభావః- యద్యాహేలహియంయమితీశేషఃస్థేతివింగాత్- మయోభవ
స్సుఖభూమయః-స్థహిధవభఖలు- చర్యవస్తర్యవస్తానపానాద్యనైకక్రియాభి
స్సకలభూతజాతస్యైరమానందకరాగతిభావః-మయఇతిసుఖవాచి॥ యద్యై
శవంతస్యయఇతిశ్రుతే- అపొహిష్టామయోభవఇతిసుఖభువఇతినిరుక్తే- దగ్ధ
నాచ్చ-కించ- తావీవంసుఖభూమయోయూయంసంఅస్మాక్- బహువచనస్యవ
స్తూకీవిశేషాణిస్సగతాన్నసాదేశః- ఊర్జైఅన్నాయదధానస్థాపయత॥ ఊ
శే-అన్నాయేతినిరుక్తేదర్శనాత్- అనదీయంకృష్యాదికంసమ్యగ్ధారానిపా
తైర్వర్ణయిత్వాబహువ్యయసభ్యంసంపాద్యతత్రక్షేత్రయక్తానన్యక్- స్థాప
యతితతాత్పర్యంబోధ్యం- నన్వవామస్తసాధనత్వేనమాననస్తేతచన్నా-అహో
హ- అన్నమిశ్రుతేదేవతథాత్వాత్తత్రతలభాదేన-గృతస్తు- ఏతావదేఖల్వమ్య
తత్వమితి॥ పదాపచారికఇతిగర్వః- యద్యాడిర్ణఇతిద్వితీయాయాంపరిణమ్య
తే- ఏకారశ్చందనః- ఊజ-ఇత్యాజ-శబ్దద్వితీయైకవచనస్యఏకారోవ్యత్య
యస్వేబంధనఇత్యన్యేతథావాచుమర్థః- ఊజ-మన్నందథాతదత్త- దథాతే
ర్లోప్తురస్తే- పదమన్యమపురుషబహువచనస్యతనాదశాశ్చందనః- తప్తన
ప్తభనాశ్చేతిపాణినిస్తరణాత్- అత్రకశ్చిజ్జల్పః-ఊర్జి-జ్జల్పస్యనాన్నవాచిత్యంకి
స్తుప్రాజబలయోర్వర్ణకః- కశ్చిద్రసవిశేషస్తస్యార్థః- అన్యథా- ఇషిత్వోజ్జేత్వే
త్యత్రపానరుక్తంస్యాత్- తత్రఇదన్నం- ఊర్జి-సంఇతిభావ్యకాతైర్విణేతత్వా
త్-కిమిన్యామయత్యంతశిక్షితః॥ తథాసతయోవశ్యవతిమోరసః- తస్యభాజ
యతేత్యగృతనవాక్యార్థవిశేషస్యాత్- ఇష్యేత్వేత్యతమిశ్చబ్దర్జి-జ్జల్పయోః
ఓదనార్థకల్పనేనపానరుక్తం- స్యాదితిభిత్వాఊర్జి-జ్జల్పస్యాస్తపరత్వం- నయ
జ్యశేనాక్యాంతరఅవిశేషప్రసంగాత్- నచాయంరసఃకశ్చిదగతనవాక్యప్ర

తిపాద్యరసోపకర్షణిత్వభియాన్యే దన్వీకారాన్నమస్త్రేషుజామితాస్తీతిభా
 ష్యకారవచనాద్వాన పౌనరుక్తమితవాచ్యంతత్రైల్పనాయా ముపసత్య భా
 వాత్, ఊర్జైనతన్నాయైతిసరుక్తవచనవాగ్కోపాచ్చ - నచైవమిషేష్వేత్త్యత్రా
 పినిరుక్తవచనవిరోధంవశ్యంతః - తథాకథంవ్యాచక్ష్యస్తద్వ్యాఖ్యాతరతితి
 శంకసీయం - ప్రతిరణపర్యాలోచనయాతస్యేరుక్తవచనస్యతపిహేదేతిమం
 త్రమవోద్దిశ్యప్రవృత్తత్వాత్తత్రడేర్కృత్యైవసోధకత్వేపిసకాచిద్ధానిః ప్రకృ
 తేషుతథాత్వకల్పనేరుక్తస్యచిరవకాశతయాస్వధా బాధఏవ భవతానం
 పాదితః స్యాదితనతస్యరసార్థకత్వంపరంశ్చస్తదుక్తవచనంధాఃసుగమసీయః
 సమనాన్నియాచనంయుక్తం, తస్యకేవలైహికత్వాత్ - తథాత్వేపిమహాజనప
 రిగ్రహానస్యాత్, తదుక్తం||||విహికాన్యకవృత్తింశ్చవాక్ మాత్రేణాపినా
 ర్చయేదితిచేత్ - శరీరమాప్రపోషణతయదగ్గీకరదోషస్సాన్యత్ - నచైవం
 ప్రకృతే - అన్నయాచనస్యతత్త్వజ్ఞానోపయోగిత్యాదిత్యాహ || మహారణా
 యే తిమహేమహాతేరణాయరమణీయాయచక్షునేతజ్జన్యజ్ఞానేలక్షణాతథా
 చిజ్ఞానాయత్యర్థః బహ్వన్నేషంపాదితేతేనసర్వేంద్రియగ్రామంసంతుష్టిర్భవ
 తి- తథాచేంద్రియస్వాస్థ్యసేవకలబుద్ధయఃఫలవత్కౌభవంతతప్రథమతస్మాద్యా
 చనమితతాత్పర్యార్థః - ఎస్తుతస్తుయాచితమన్నంకేవర్థమిత్యశేక్య సకలస
 త్కర్తౌపయోగీంద్రియాయస్వాస్థ్యసేధ్యర్థమిత్యాహ|| మారణాయేతదనిగ
 మవ్యాఖ్యానేవక్షునేంద్రియాయ చాందసమేతత్ - ఊర్జందధాతనేతి పూ
 ర్వేణసంబంధః ఇంద్రియాణాంమహత్వరమణీయత్వసేధ్యర్థమన్నంయాచితం-
 అన్నేనహీంద్రియాణి మహంతిబలవన్తిసత్కర్తౌస్థానంమహాణి భవంతీతి
 యావత్ రమణీయశక్తీనిచభవంతి|| అన్నాద్భూతానిజాయంతేజాతాన్యన్నేన
 వర్థంతేఇతిశ్రుతేఃఇంద్రియాణామపిభూతత్వదిత్యర్థః తథాచర్వేన్ద్రియదా
 ర్థ్యేనతనకలసత్కర్తౌస్థానంసులభంఇన్ద్రియక్షోభేతదసంభవాత్ - అత
 నాథీకసమగ్తో విద్యానత్యత్రయాగాదికారిణస్సకలేంద్రియ పటుత్వసేధ్యర్థం
 సామధ్యకముపాత్తంతచ్చదార్ద్యమన్నాధీనమితితదర్థమన్నం - యాచితమి
 తిఫలీకార్థః - కించేదానీంసరసమేవాన్నమింద్రియపుష్టికరమితితంసంయా
 చతే, యోవఇతివఃయమ్మాంశివతమఃఅతిశయేనముఖకరః - రస్యతే అస్వా
 ద్యతేఇతిరసఃసారవిశేషః రసతేస్వాంసార్థ త్యాద్రసఇతిరసనిర్వచనాత్ - ఇ
 మాజన్మనికర్తృణివానః అస్తాత్తస్యతంరసంద్వితీయాక్లేషప్తివిజ్ఞేయాభావయ
 తప్రాప్యంతకథమితిచేత్ - మాతరసపుత్రాత్స్వస్త్యురసదాసేనయథావ
 ర్తయంతితద్వదిత్యాహఉశతీరితి || ఉశతీకామయమానాః పీతియక్తాఇతియా

వత్ - ప్రథమా ర్థేద్వితీయావచనం ఛాన్దసంమాతరఃస్వపుత్రాగ్నిశేషః స్వస్త
 స్వరసమవేత్సర్థః-యథామాతరోవత్సలాభూత్వాస్వవత్సాన్ స్వస్యంపాయ
 యంతి-తద్వద్యాయమస్తాన్ యుష్మదీయరసంభాజయతేతివః - ఇదానింజలని
 ప్తరసంపూర్వయాచితమపిలదరతయాభజ్యంతి-దేవపునరపియాచతేతస్తా
 దితి-యస్వరసస్యక్షయాయనివాసాయనివాసేత్సర్థః - తృతీయార్థే చతుర్థీవచ
 సంఛాన్దసంజన్యధయాయంప్రీతాభవథ-యాదృశేరసవిశేషమవలంబ్యయూ
 యంపరమానందనిమగ్నభవథేత్సర్థః- వయంచత్తస్మై తాదృశరససిద్ధ్యర్థం
 ఆయుష్కాం-అరంభ్యశంక మామగచ్ఛేమప్రాప్నుమగ్నత్యర్థః- హేఅపఃయు
 ష్మాసుమూరసో నీతంరసమస్త భ్యందదతేత్యభేవతాఃప్రార్థ్యంతఇతితాత్ప
 ర్యార్థః-అనేనమన్త్రేణసద్భజలమధోనిక్షిపేత్ - తదుక్తంయస్యక్షయాయే
 విజలంసకుశలప్రక్షిపేదథఇతి- కించ ఎవవాలన్యణాయః పుత్రప్రత్యాజ్ఞా
 సంతతేరాన్యజ్యహేతుత్వేన ఆవశ్యకత్వ ప్రతిపాదనాత్సద్భజ్యథా మభేవ
 తాఃప్రార్థయతేతివచః॥ హేఅపఃజలాధిష్ఠానదేవతాఃసః అస్తాన్ జనయ
 థప్రజోత్పదకాన్కురుతతంరసమస్త భ్యందత్వాస్తాకంపుత్రసంతతింసంపా
 దయత-వయంచతేనైవరసేనజాతాస్యః - తథావిధరసస్య సకలప్రాణిజన్మ
 హేతుత్వాత్ - నచాత్రప్రమాణాభావః॥ శు॥ అపివాఇదగ్ం సర్వం విశ్వా
 భూతాన్యాపఃప్రాణావాఅపఇతి శుత్యాసకలభూతానామమ్యయత్వశ్రావ
 ణాదితతాత్పర్యమకోధకః॥ శ్లోకరూపేణ కథ్యతే॥ ఆపస్సుఖకరానిత్యం
 యూయంతాదత్తనోశనంరమ్యభూరిద్భజేస్తాకమన్నంలేనహివర్థతే॥ యో
 రసోవశ్చివతమస్తంప్రాప్యయతచేహనః॥ స్వస్యం తస్మాన్నయంతిమాతరో
 వత్సలాయథా॥తస్మై తస్మిద్ధయేయుష్మానలంకచ్ఛేమసాదరమ్ । యూయం
 యద్వాసతప్రీతా ఆపోజయథస్సుభటమ్॥ అత్రనవసుపాదేషు మాజకనం
 కార్యం- తథాశిష్టాచారాదితతాత్పర్యంననుమాజకనేనబాహ్యశరీరశుద్ధిస్స
 మ్భవేపిచాంతర శుద్ధిస్సంభవతి అన్యత్రవినియుక్తస్యచాన్తస్యవచసంతరా
 న్యత్రవినియోగాయోగాత్ - నహిమాజకనస్యాంతర శుద్ధావపిహేతుత్వసం
 పాదకంకించిత సివచమాననదోషావాస్తీతివాచ్యం- కాయుకాదివత్పరహం
 సాచింతనయాపస్యతస్యాప్రిప్రసిద్ధత్వాత్-నచతథాపికానోహంసఃమానసపా
 పాఽనివృత్తావధికార ప్రచ్యుతిప్రపగాత్ - నిత్యపరిశుద్ధస్యోదపేక్షితత్వా
 త్-కించలభోజ్యాపేయాపానాదిదుష్టవస్తుసంసగకరణనిబద్ధన ముదర కృ
 తంపాతకమస్తేతస్యకేననివృత్తిస్సాన్యత్తస్మాదసేకేషాంమాతరపాపానాం
 సత్త్వేనకథముత్తరేకమణి నిశ్శృంకసుధికారస్సాన్యత్ - ఇత్యాశంక్యసర్వకల్ప

మనవతాకంజలపానమాచరణీయమితీనంతర్బహిష్టవైషకలంక శుద్ధిర్వ
వతీతతద్వినియుక్తమంత్రంతావదాహ॥ అగ్నిశ్చేతి॥ అనేనమంత్రేణసాయంజ

మూలమ్... అగ్నిశ్చ... స్వాహా.

లపానంకతావ్యం- సూర్యశ్చేతిప్రాతః- అపఃపునంత్యోదిదినమధ్యభివివేకః॥

సర్వత్రతదంతేఆచమనంకార్యం- తదుక్తంగంథాంతరే॥ సాయమగ్నిశ్చ ఇ

త్సుక్త్వాప్రాతన్నూర్వేత్యపఃపిబేత్ అపఃపునంతుమధ్యాహ్నతత ఆచమనం

చరేదితి॥ మంత్రస్వామయత్రార్థఃయాయమగ్నిరస్తియాయస్యః కోధఃయే

చమస్యపతయశ్చేక్రిధస్వామినః రాగఃస్వేదాయభస్యస్యసర్వేషదేవాః మ

న్యక్యతేభ్యఃమన్యవాకోపానకృతేభ్యః నిష్పాదితేభ్యఃఇన్ద్రః- హవేభ్యఃదు

రితేభ్యఃమామాంత్యమావేకవచనఇతిపాణిస్తరణాత్- రక్షస్త్రాంప్రార్థనా

యాంబాఃపై- తేనసర్వేదేవాస్తత్త్వాపవినాశస్యే మాంపాలయన్తి తదేకశ

రణఃకర్తృకర్తాసర్వానైవాన్యోకరోతీతిభావఃకించఅహ్మతితేనదినభాగనే

త్సంధిః॥ ఘనోద్రినాహనీవాన్యోకోశాత్- యత్పాపందురితమహర్నఃకృతవా

రస్తి- ప్రాతఃకాలాః రత్యైతావతాకలపర్యంతం మధ్యవర్తికాలేయద్దురి

తంతకార్షమితిభావఃఅహ్మతీశృతీయోకవచనంసప్తమ్యాంపరిణమతఇతితా

త్పర్యం- కిమత్రసాధనంకేనతతీనివృత్తిర్యతతఆహ- మనసేతి- మనసాలంతః

కరణేన వాచాభాషణేనహస్తాభ్యాం పద్భ్యాంచరణాభ్యాం పదాదయః-

పుత్రచ్చిద్వా ఇన్ద్రస్యై పదజ్ఞే దేశశాత్ ॥ పదంఘ్రి శ్చరణౌ స్త్రియామితి

కోశాచ్చ- శసాదౌ పాదస్యైబ్జపదాదేక ఇతికేచిత్- ఉదరేణ జఠరేణ శి

శ్చాశ్చేత్ ॥ స్త్రీచిహ్నంచ పుమాన్ శిశ్నైఇతికోశాత్- తత్రక్షిపమిచ్చంతి

శేచిచ్ఛాందసమిత్యస్యేయత్పాపమకార్షమితిసంబంధః- ఏవభూతం పాపం

అహరవలంపతుహరతు- ననుసాయసంస్థావందనకాతేతవనపరిస్పందాత్

కస్యాహ్నుస్సమతీతత్వేన అవిద్యమానత్వాత్కథమహస్తదవలంపత్వదిప్రా

థ్యఃసఇతిదేన్న- అహ్నుస్తదానీసమతోపి ప్రాగనుభూతస్యసంభవాత్- అ

హశ్చబ్దేనతదభిమానివ్యా- దేవతాయాస్తాదృశసామర్థ్యసంపన్నాయా వివ

క్షితత్వాద్వాతత్సంభవః- అతఏవ అహరవలంపతు తదభిమానీదేవనాశ

య్యేదిహ్నోవ్యాఖ్యాతారః- అత్రపరనిందాద్యమచింతనంమానసం అప్రి

యాన్యతముఖరసంభాషణాదికం వాచికం- తృణచ్ఛేదనకాష్ఠమదకానాదికం

పాణిక్రృతం- గోబ్రాహ్మణస్పర్శనాదికం పాదక్రృతం ఆభోజ్యభోజనాదికము

దరక్రృతం అగమ్యాగమనాదికం శిశ్నక్రృతమితి వివేకః- కింబహునాపరిగణ

నేనఅనేనేనతిర్వం సకృదేవ సంగృహ్యేతి- యత్రాంజేతి- యచ్చన్యత్పాపం

మయినీధ్వన్నంకించేతివాక్యాంతరౌపన్యాసేన ఇదంపాపజాతంసర్వంతత్రా-
ర్థారంభాంతరహంకారశ్చకర్తృత్వాద్యాక్రయగ్రంథినశేషం - వింగళరీగ
రూపమిశ్యన్యే - అమృతయౌనౌమరణహింసజగతాగ్రజేసత్యేబాధరహితే
జ్యోతిషిసయంప్రకాశేఅహంజుహూమిప్రక్షిపామి - అహమస్మహూమేనత
త్సర్వంభస్మీకకోమిత్యథః - తదర్థవభింమంత్రజలస్వాహామదీయవదనాం
తరాగ్నదేవీవ్యమానేసుష్టుహుస్తుసుసాతప్తఅహవాగేవ వాస్వాహంతంహ
విర్భుహూతీతినియుక్తదర్శనాత్ - ద్విత్వీయపక్షేవాగ్నేవతావపమాహాపదతి
త్యథః - అథపాత్రపారంప్రాశనవినియుక్తంమంత్రమాహ||సూర్యశ్చేతిమం

మూలమ్...సూర్యశ్చ సాహ.

తౌగితార్థం - విశేషస్తుసూర్యోభాసః యద్రాత్యారాత్యాయత్వాపంఅ
కార్పంరాత్రస్తదవలుంపతు రాత్రః రాత్యభిమానిదేవతాతత్వాపంవలుం
పతుపరిహరతు - యత్కించదురితంమయి - అన్యచ్చయత్కించిద బుద్ధ్యా
కృతంసాపరూపంమయిమచ్చితేయ్యన్వశేతతత్వాపశమనార్థం - ఇదమహం
మామమృతయౌనౌసూర్యే జ్యోతిషు హోమిస్వాహా - సూర్యేసూర్యశ్చ
కైజ్యోతిషుహోమిస్వాహేత్కుక్వాజలంపితే - అత్రపితామహావచనం||
॥సూర్యశ్చేత్యనువాకేనహంపితౌనామహితః | ప్రాతఃపాలేషుదాతా
కర్తృజ్యోభవతిద్విజగతి | అత్రమంత్రార్థః - పురాతనైశ్శ్లోజరూపేణకథ్యతేసలి
ఖ్యతే||సూర్యోమన్యుశ్చమామన్యృపతేయౌమన్యుజాదఘాత్ | ముంచతుహ
స్తవచ్చిక్షమనోవాగుదరైరపి || రాత్ర్యామకార్పం పాపంయదాగ్రితరేవావ
లుంపతు | అబుద్ధికృతమప్యేనోయత్కించిద్దురితంమయి|| తచ్చాంత్రైమామ
హంమార్గేజుహోమిజ్యోతిషిస్వయమ్ | ప్రళిప్త్యామృతయౌనౌమాముశ్యే
యంమృత్యుబంధనాది || అథమద్యాహ్నజలపానవినియుక్తంమంత్రమాహ||

మూలమ్...అపఃపునంతతు సాహ.

అపఃపునంత్యేతి | యాఅపస్సంతితాః పృథివింపునంతుప్రత్యశనేనశోధయంతు
అపాంసకల దేవతాస్వరూపతయాపరచపవిత్రవస్తుత్వాత్పవిత్రకరణంయు
క్తం || ఆపోవైసర్వాదేవతాఇతిశ్రితే|| అపస్సప్తభావతోమేద్యాఇతిస్త్వతే
శ్చసాచపృథివీతాభిరథారాభితిశేషః - పూతాసపతీకృతా - శుద్ధాసతిత్వ
ర్థః - మామనుష్టాతారంపునాతుశోధయతు - ఉత్తరేకమణ్యధికారిణంకరో
త్విత్వర్థః - నవర్షదారాస్వాహామేదినిషేధాద్వర్షదారాసుపాయిత్యకరణ
స్యాచమనాయః - కతుకమశక్యత్వాద్భూమిగత త్యసిద్ధ్యర్థమాపఃపునంత్యేతి
పార్థితం - భూమిగతాస్వప్రావమ్యప్రయతోభవతితివిదాయక వచనా

ద్భూమిగతానామపాం ప్రాశనకరణాత్పృథివీపూతాపునాతుమామితిపా
 ర్థ్యతేషాంసారం- బ్రహ్మణోవేదస్యపతిఃసకలవేదప్రతిపాద్యఃపరమాత్మైశ్వర్యః
 వేదైశ్వరైస్వరహమేవవేద్యోఽశ్రుతేః - వస్త్యాఃపతిప్రత్యా వనాపత్యా
 దాపదేవప్రీనిసర్గస్యభందసి- బహుళమితిసత్త్వంపరమేశ్వరీఃపునంతు పునాతుబ
 హుళ్యకదనంభందసి - యద్వాబ్రాహ్మణఃవేదస్యపతిఃఉపదేష్టామామకాచా
 ర్యమిత్యతః- సుపాంసులిగితిసుపాంసుఇత్యేణమాదేశః తంమామకమాచా
 ర్యమాపః పునంతుతస్యఫలమాహబ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మవేదస్వరూపంతత్త్వం
 తేనాబ్రాహ్మణోపదిషమితిశేషః - పూతాస్వయంపూతంసత్ సుపాంసులిగి
 త్యాదినానుపాదాదేశః - మామధ్యేతారంపునాతుఆచార్యస్యాపః పాయ
 త్యంసంపాదయంతు - తాదృశాచార్యోపదిష్టవేదాంతర్భూతసంధ్యావంద
 నమంతాఃస్వస్యప్రాయత్యంసంపాదయంత్వీతిభావః - ఇదాసీంస్వకృతపాత
 కజాలంపరిగణయంత్తన్నివృత్తయేసాక్షాదేవాపః ప్రార్థయతి - యదిఉచి
 వ్తరితపశిష్టమన్యఃకుతావశిష్టరూపమచిష్టంయదస్తీతత్ - అభోజ్యంభోక్తుమ
 యోగ్యం కేశకీటమూషకాదిపురీషతదం గావపన్నమన్నంయదస్తీషశద్ధివి
 ధంసముచ్చయవ్యోతకచకానాభావశ్చాందసః - వయాకదాచిద్భుక్తంకీటా
 ద్యవపన్నమన్నమభోజ్యమిత్యేతత్స మయాచారికేషు దృశ్యతే - యస్మిం
 శ్చాస్తేకేశస్యాదన్వద్వావేధ్యమమేధ్యేరవమృష్టంకీటోవా మేథ్యనేవీమూష
 కలాంగంసేతి మూషకలామూషకపురీషంఅంగంమూషకాంగంఉపసమస్తమ
 పిమూషకపదమపేత్యతేషాంస్మృతికారఃఅథవాఉచిష్టంపిత్రాదిభుక్తావశిష్టం
 పితృశ్యేష్టస్యచభామిరుచ్చిష్టంభోక్తవ్యమితి సూత్రేవిహితమపిత్రయోగ్యర్హ
 నుపానవిసర్గయేఅభోజ్యభోక్తుమనర్హంధర్మప్రతిపత్తావభోజ్యమిత్యాప
 స్తంబస్మరకాత్ - అత్రస్మృతికారః యదితయోర్ధర్హద్వప్రతిపత్తిరపాయోభ
 వతి తతోనభోజ్యంయద్వాఘంజానస్యబ్రహ్మచారిణాధర్తవిప్రకీషిధాభవం
 మితిరుధుమాంపాదినుశ్రితత్వేనతతోనభోజ్యమితితాదృశమపికతాచిత్ప్రమా
 దాదినామయాభుక్తమస్తీయద్వాఉచిష్టంసద్వజనభుక్త్యై తంయదస్తీతద
 భోజ్యంభోజ్యనానర్హం ప్రేణామనుషేతస్యచోచ్చిష్టం వర్జయేదితి నిషేధా
 త్ - తథావిధమపికదాచిద్భుక్తంమయాప్రమదాత్ - కించ- మమకర్తుర్నిజ్ఞాన
 మయకోశస్యసిద్ధాంతేతస్యైవకర్తృత్వాశ్రయత్వాభిధానాదిత్యర్థః - తథా
 దుశ్చరితమపియదస్తీతపేయపానాభాద్యభాదనాగమ్యాగమసలక్షణంగర్హ
 తాదృశం మత్కృతంయదస్తీత్యర్థః దుష్టంచరితమితి విగ్రహసామర్థ్యాద్దు
 శ్చంతేపదస్త్యేతావాగర్థోలభ్యతేతత్సర్వంపరివృత్త్యేతిశేషః - తతోమామా

పఃపునఃతు తతః అసతాంశూదాగ్రీదీనాం దష్ట్యర్థం కాంవాసంబంధినం ప్రతి
 గ్రహాం ద పునఃతు అప్రతిగ్రాహ్యం ప్రతిగృహ్యేత్వా శ్వలాయనసూత్రే దు
 ష్ట్యగ్రహాణానంతరం ప్రాయశ్చిత్తం కార్యమిత్యుక్తత్వాత్ - తదర్థమభిమ
 న్నిరముదకంస్వాహా-మధీయేవక్రాగ్నీ సుష్టుహుతమస్తుతేన సర్వం పాపం
 భస్మీకం మిత్యర్థః - అత్ర గ్రంథాంతరే మంత్రార్థశ్లోకరూపేణ పురాతనై
 ర్గర్భతః సలిఖ్యతే॥ అపఃపునఃపునః పృథివీం పూతా తాభిః పునాతుమామ్ | పునః
 తు బ్రహ్మణ స్పృతి రేవ దవద్యం పునాతుమామ్ | పూతా ఇత్యుత పూతేతి బ్రహ్మపూ
 తా పునాతుమామ్ | యదుచ్చిష్టమభోజ్యంచ యద్వాదుశ్చరీతంచ మమ్ || సర్వస్నా
 దం హసోస్తాన్మాయుసతాంచ ప్రతిగ్రహేత్ || పునఃత్వా పఞ్చధ్యాత్వా స్వాహా
 త్యుక్త్యా జలంపి బేషతి | యజుర్బార్హనమంత్రానామ్ || దధిక్రావృణ్ణో ఇత్యాదిద
 మూలమ్ - దధిక్రావృణ్ణో = తారివత్,

ధీనిహవీంషికాష్టాదీనివాక్రామతిగచ్ఛతీదధిక్రావాహవిభుః - అగ్నిపురు
 వఇతియావత్ - తస్య దధిక్రావృణ్ణో దధిక్రావృణ్ణో ఇతి స్థితే - స్వరిపూర్వం వ్యంజ
 నం ద్వివర్ణం వ్యంజనపరమితి స్వరిపూర్వం సవ్యంజనాత్పూర్వభావి నావ్ ఇతి
 వ్యంజనస్య ద్విత్వే ప్రాప్తేవ కారపూర్వస్పర్శస్స పాపగ్రహసాదేతి వకారపూ
 ర్వస్య స్పర్శస్య కారస్య ద్విత్వహితం ప్రాంతాభ్య - తదనంతరమేకీకరణే దధి
 క్రావృణ్ణో ఇతి సిద్ధం భాషాయాం తు దధిక్రావృణ్ణో ఇతి వ్యాకరణపారీక్షాః ఫలంతి -
 జిహ్వోర్జయశీలస్య అశ్వస్య వ్యాపకస్య అశూవావ్యాప్తౌ అశ్వరూపస్య వా || అగ్నిర్దే
 వేభ్యోనిలాయత, అశ్వోరూపం కృత్యేతి శ్మశ్శే || సర్వేషాం దేవానాం మధ్యేత
 న్నైవ వలన్నాదత్వదన్నసంపన్నస్యేతిర్థః || అగ్నిర్వాతకామయత అన్నా
 దోదేవానాం స్యామి సపివ మగ్నయేక్యైతి కాభ్యః పురోదాశమస్తాకపా
 లం నిరవసత్ - తతోవై సోహ్నదోదేవానాం భవత్ అగ్నిర్వై దేవానాం న్నా
 దఇతి శ్మశ్శే || వేగవతో వా వాయుసఖ త్యాదితీశీఘ్రగమన ఇత్యర్థః - ఈదృశ
 స్యాగ్నేః అహమకారిషంతస్య సంబంధిస్తోత్రం కుర్యాంతస్య కింకరో భూయా
 సమిత్యర్థః || అకారిషమిత్యత్ర దేవస్యోపరిగకారశ్చందనః సచ అగ్నిః సః అ
 స్తాకం ముఖా ముఖాని డాప్రత్యయః || చ త్యాదిశ్చంకేత్యత్ర తథాదర్శనాత్ సుత
 భిసురభిచీప్రత్యయలోపశ్చందనః || అస్తత్సకృతసమాసాదితసారభ్యా అ
 కరత్ అకరోత్ - ఛాందసమేతత్ || పరిశుద్ధాని శుద్ధాదిత్యర్థః కించనః అస్మా
 తం ఆయాంషి ప్రశ్నార్థః - తథాచాయాగ్ంషి చ తారివత్ వధికాయతుప్రే
 త్యుపసర్గస్య థాతునావాసంబంధః తథాచప్రతారివదధిసిద్ధతి - ప్రకర్తృణవర్ణ
 యిత్యర్థః - నిరుపద్రవం వేదోదితం ఆయుష్యమస్తభ్యం అనుశృణ్వో వ్యతిధా

వః. లింగైరేడితివిధ్యాదాలేఖతస్యభందసిబహుళం లేడితలేటస్సుట్ లేటోడా
వివికతేనాదాగమః అత్రమంత్రాగ్నేశ్వరాతననిబంధస్థో కాలిఖ్యం లే॥ ద
ధికారివారివిర్వహిర్దధిక్రమితిజ్జగత్॥ జనువ్యాప్తిజవైరోగ జ్ఞప్తో
రశ్వస్యవాజినః॥ అకారిమంస్తుతంతుర్యాంతస్యనబంధిసంతదా॥ మరిభిజ్ఞ సుశు
ద్ధానిముఖానిసకరోతునః॥ ప్రతారిపత్ప్రదహ్యాన్య పూర్ణాన్యాయాంపినః
ప్రభుః॥ అత్రేదవికారివంశబ్రహ్మసూర్యపరత్వేతుమంత్రార్థస్వేపంవ్యాఖ్యేయః
దధికావేణ్ణః లోకయాత్రానిర్వాహకస్య సూర్యగజేష్టోఃపూర్వపదశ్వస్య
వ్యాపకస్యద్యాజినః వేగవతః శేషఃపూర్వవత్ - మన్తార్థేమాన్దనం - తిథాశి
ష్టాచారాత్॥ అష్టాక్షరంనవపదంపదాదౌబ్రహ్మహాభవేత్॥ పదాంతే ప్రక్షి
ప్తేత్తోయమశ్వమేధఫలంభవేదితదజనాత్॥ మత్కృతైకర్కాదీం తస్మింపా
తయేదిత్యావాప్య - ఆపోహిషేతిగతం - మార్జనేమన్తార్థంతరమాహ - హీర
మూలమ్ - హీరణ్యవర్ధాణ=భవంతు,

గ్యవర్ధాణైః హీరణ్యవర్ధాణాంసువర్ణభావాః తామృతవర్ణాభిరయావత్ దివే
తిశేషః - తథాదబ్రాహ్మణాయైద్విదివాభవత్యపిరాత్రః ప్రవిశతి తస్మాత్తా
మా ఆపోదివాదదృశ్యభి - శుచయశ్శుద్ధాః పావకాః పావయిత్యైః - సా
శాదినాజగత్పవనసామర్థ్యాభి యావత్ - ఏతాదృశాయాస్తిష్ఠంతికించ
యాస్వప్నకశ్యపః ప్రజాపతీః - ద్వాపశ్యతీతిపశ్యకః సూర్యః సహసర్వలోక
సాక్షీకమకసాక్షిజగచ్చతురిత్యధిథానాత్ - ఆద్యంతవణవిపర్యాస శ్చాస్త
సః॥ కశ్యపఃపశ్యకోభవతి - యత్సర్వంపరిపశ్యతీతిసాక్ష్యాదితిశ్రుతేః - సచా
ప్నజాతభిరౌరాణికాః॥ యోముష్యతపత ఆయతనంపెత ఆయతనవాన్యవ
తి॥ అపోహముష్యతపత ఆయతనమిత్యత్ర - సూర్యస్యావ్యిక్తారత్వం॥ ఇంద్రః సు
రోశ్వరః॥ సచాప్నజాతఃవిరూపానానారూపః॥ అపః అగ్నిః - బాహు
ఖ్యంపహ్నింభగంకర్పకృతృదధిలే॥ కుక్షిస్థితజంతుత్వేన స్థాపితవశ్యభి
త్యథాః - తృతీయమప్సవృణా - జననిమింధానవనం జరతేస్వాధీరితి శ్రుతే -
తాఃఏవందూతాలపః సః అన్తాకశంసుఖహేతవః॥ సోగ్ధనాః అవైషయికసు
ఖజనకాశ్చభవంతు - అధవాశండుఃఖంశమయంతివిశేషః - సోగ్ధనాస్సుఖకారి
ణ్యోభవంతు - మాజనవినియుక్తమన్తార్థంతరమాహ - యాసాగ్ంరాజేతి - వ
మూలమ్ - యాసాగ్ంరాజా = భవంతు,

రుణారాజాయదసాంపతి ర్నామకోదండధరభ్రత్యథాః - జనానాం సత్త్వా
న్మతేపుణ్యపాపే అవపశ్యకవివేచయక - యాసామపాంసుధ్యవనతితిశేషః॥
యోగిగచ్ఛతి - అయంపుణ్యకృదయంపాపకృదితిపుణ్యపాపానుగ్రహ నిగ్రహ

యాపవ్యాపారచిక్ష్య యాతత్రవసతిత్యర్థః అపిచ. మధుశ్యుతః మధుశ్యుంది
 న్యః యథురసానివ్యభిచయావత్ - శుచయః పాపకాయా నిష్కంతతాతపః శి
 ష్టంగస్త్రుయద్యపిహిరణ్యవర్ణాశ్చవయః పాపకాభివ్యత్రకుచిసావక పదేగ్య
 హితేపవనరతావిగ్రహితంపానరుక్తంతథాప్యాదరాత్మనర్వచనం- మం
 త్రవిషయేపానరుక్తమపి నాస్తి తదుక్తంభగవతాభావ్యకారేణ-ఈశావాస్య
 భాష్యేనమస్త్రైజామితాస్తీతి, పూర్వమంతోక్తవివర్థః- పునరుచ్యతభి, కిం
 చ, యాసాం దేవాభి- యాసామపాంభక్షం భక్షణంభక్షాయాప్యాయమా
 నాయేతిత్రాతేదర్శనాత్- దేవాదివిద్యులలోకమందాశిన్యామితీశేషః॥ కృష్ణం
 మూలమ్ — యాసాం దేవా = భవంతు.

తికుర్వంతి-పూరణగుణేత్వాదినా నుహితార్థేవష్టిద్యులోకే అపః దేవా భ
 త్తయంతి॥ అమృతయాపత్వాతిత్యర్థః యాశ్చంతరిక్షే జహుథాబహుపికా
 రంభవంతి-సంతి, సూసత్తాయాం, సర్వానుభారాస్తనలిలానంతరిక్షే ప్రతిష్ఠి
 తాభితిశ్రుతేః యాఅపఃపృథివీంపరుసావృష్ట్యాడదంతి క్లేదయంతి, సకలలో
 కానుగ్రహభకం-పృథివీంవర్షధారాత్తనాసించంతీతిభావః- శుక్రాశుభ్రాః
 మూలమ్ — శివేనమాచక్షుమా=నిధత్ర,

తా ఆపభి॥ గతమన్యత్ శివేనేతి॥ హేఅపఃశివేనస్వరూపేణ॥ ॥ శివం
 భద్రంకల్యాణమితికోశాత్- చక్షుమాకటాక్షేణ-మామాంశశ్చతమయినరం
 తరధూయసీంకరుశాంద్యష్టంసంపాదయేత్వభకః- శివయాతనువా కల్యాణ
 మూర్త్యామేత్వచండసస్పృశతమచీయాంత్వచముపస్పృశేన పూతాంకురుతే
 త్యర్థః ఇదానీమధికారీస్సకృత్తమాభాషితేనర్వానగ్నీతి॥ హేఅపఃవాయుష్మా
 కం॥ అప్రసనీదంకతిష్ఠంతిఅప్రసవదంబలస్థాచ్యుడబాహిక సర్వానగ్నీక హు
 వెఆహ్వయామికిమర్థమితృతఆహ॥ మయీతి॥ మయివర్చదీప్తిః- బలంశక్తిః ఓ
 జః ఉత్సాహః- ఏతత్సర్వంమయనిభత్తస్థాపయత- మాంసర్చస్వినంబలవంత
 మోజస్వినంకురుతేత్యర్థః॥ అగ్నేచక్షుషదభిస్థితే- అనితిపరోగ్రహశ్శయాజ్యా
 మహాపుష్కలహిరణ్యవణికయేష్వికారణికారపూర్వోరేఫమాకారపూర్వ
 శ్చయకారిమితప్రాతిశాఖ్యంసూత్రం అత్రత్రిభావ్యకారః ఏతేషుతాకారపూ
 ర్వణికారపూర్వోవానిఅతిపరోనకారః రేఫభావమాపద్యతే- ఆకారపూర్వ
 త్చేద్యకారమాపద్యతే- హిరణ్యవణికయేషుసర్వానగ్నీతి- ఇతిస్థితెకార
 పూర్వత్వాన్వకారః॥ యకారమాపద్యతే- ఈకారపూర్వత్వాన్వకారోరేఫ
 భావమాపద్యతేలుప్యతే త్వణికపూర్వాయవకారావితి యకారోలుప్యతేన
 కారస్యరేఫోష్టయకారాభావాల్లుప్తేచయల్లోపాచ్చపూర్వస్వరోనునాసిక

ఇతి|| ఆకారస్య ఈకారస్యవసానురాసికత్వమితివ్యాచితృతిసర్వంసుస్థం| ఏవ
 మ్నార్జనంవిధాయతతఃపాపపురుషవినిర్గమనాయదత్తకరేజలం నిధాయనాసి
 కాగ్రంప్రాపయ్యవామభాగేమేదిన్యానితీప్యశజ్జలంనావలోకయేత్, తదు
 క్తంవాసిష్టే|| గృహిత్యాపాణినావారిస్వశాఖోక్తాన్యచంజసేత్| ఉద్భృత్య
 దక్షిణేచస్తేజలంగోకర్ణ్యత్యతే|| నిధాయనాసికాగ్రేపాపస్థూషణంచ
 సంస్మరేత్|| శిభ్యయాన్నాసికాయాంతనిరుద్ధప్రాణమారుతః|| వామేనితీప్య

మూలమ్ — దుఃపదా. మైనసః

మేదిన్యానిజ్జలంనావలోకయేదితి|| తత్రవినియుక్తమంత్రమాహ. దుఃపదా
 దితి-మాంఏనసఃముంచతుకర్తృసాక్షీసూర్యఇతిశేషః-తత్రనిచదస్యనాద్రుపదా
 దివఅపరాధినాంపాదేశీలితంకావ్యంద్రుపదం|| చూరాద్దిన్విరోద్ధుంగ్రామమ
 ధ్యేదారుమయంపాదకీలితంవిధాయగ్రాహస్వామిసస్థాపయంతి తప్రసిద్ధం
 తస్తాదివేత్యభణి-యథాకృపాశుః స్వామిసద్భంధనాదపరాధినం మోచయ
 తితద్బదితిభావః|| కించిత్ ఆపవీనసఃపాపాన్తామంసంసంశోభయంతి- అస్మి
 న్నభేతత్రయోద్యష్టాన్తాకథ్యంతే|| దుఃపదాత్పాదకీలిత కాష్టాత్ ఇతము
 ముచానఃముక్తఇవస్వీన్నస్వేదవాన్ స్వాత్మీస్వాత్వాన్నుత్పూరయశ్చేతి ని
 పాతనాత్సాధుః-మలాత్ సవనశరీరహ్యవిపక్షాత్ ముక్తఇవ పునాత్యనేన
 అజ్యాదికమివవిత్రం|| పూజాస్సంజ్ఞాయామితీకరణేఇతప్రత్యయః- తేనపవి
 త్రేణసమాసాగ్రదభావరూపేణ|| సమాసాగ్రదర్శ్యాప్రాదేశమాత్రాపవి
 త్రీకృత్వా|| ఇతిశాశ్చేదన్యవాత్|| పవిత్రంవైదర్శ్యాఇతిప్రత్యయః - తేనపూతం శో
 ధితంఅజ్యస్థాల్పామజ్యంసిరూప్యేత్యేరాభ్యుదేదగ్రాభ్యాపవిత్రాభ్యాంపు
 నరాధారమాజ్యం తిరుత్పయేతిశాశ్చోక్తవిధానాత్- సంస్మృతమాజ్యం
 సహిరివ ఏతత్సవనంత్యోపాద్విముక్తం సత్ యథాపరిశుద్ధం భవతి-
 తథామామాపః సర్వస్తాదేనసః శోభయంత్యతీతాత్పర్యాభావః- అత్రీకారి
 కాకారః|| యాభ్యాజాతౌ కశ్యపేంద్రావగ్నింవైద్యతచాడబమ్ | గభాం
 యాదధిరేవానారూపాస్థివివశేనతాః|| శండుఃఖం శమయిత్వాపః సోమ
 స్సంతుమఖప్రదాః | యాసాంమధ్యేదండధరః పుణ్యపాపే వివేచయన్|| ప
 రుణాయాతిమధురస్యందిన్యఃపూర్వవత్పరమ్ | యాసామమృతరూపాణాం
 భక్షణం కురుతేమరాః|| వృష్ట్యాత్తనాచ హుధాశేచకాః సృధివీవపిపయ
 సాతద్గతాకారై స్సింహతీతి తిలోకగాః || శుక్రావిశుద్ధాస్తా అవశ్యంతు దా
 స్సంతుకమణదాః| ఆపఃకల్పాద్యష్టామపూతస్యాఇతిపశ్యేత్|| తనువాసౌ
 త్యయానూత్యాన్ స్పృశతాంగంచ మానుకమ్ | అహ్వయా మ్యప్నవప

తోవహ్నిన్వోబాడబాదికాక్ ॥ అపాయాయంయోజగన్బుమోజౌని
 ధతతై ॥ ఏతత్సర్వంసమావంస్యాత్స ధ్యానాచత సేవిత ॥ జలప్రాశన
 మంత్రాస్తుపణికాతాస్తువిశేషతః ॥ అపాయోజ్యే తస్మాద్విధివచ్చా ర్షమిరిత
 మ్ ॥ పశ్చాదపిసంధ్యేవాస్యాదితరహంతమార్చనమపి కర్తవ్యై యకర్తవ్యంకీష్టా
 చారాత్తథేవహి ॥ ప్రాతస్సంధ్యామృపాసేష్యే తస్మి కల్పతరితః ॥ మధ్యే
 మాధ్యాహ్నకంసంధ్యామృపాసేష్యంతరితః ॥ సాయంవిహితసంధ్యాయా
 స్సంకల్పస్సగీరితః ॥ అత్రవిద్యాధ్యానాన్వ్యాఖ్యదాహృతంమంధవీయే ॥ అ
 థాతస్సంధ్యావందనవిధింవ్యాఖ్యాన్యాచారంక త్యాద్యధుతోభిషిక్తఃప్రత్యౌ
 త్యసాణిపాదమాచమ్య ఆగ్నిప్రేమామృత్యుప్రేమా యమాపః పీత్యాసూర్య
 శ్చేతిప్రాతఃసావిత్ప్రాయశ్చిధి త్యాదిభిః కర్మైశ్చ సూరీయభిః పావమాని
 భిర్వాప్యశ్చుభిరత్యైశ్చ కర్తవ్యై తస్మాత్సంధ్యా తోభిఃపః - అథా
 ధ్యదానంజర్తవ్యం-తస్మిన్ముక్తకం-సంధ్యావందనం-వ్యాఖ్యాతైః మా
 వమాచారైః - పాగ్నియైశ్చ ॥

ధ్యాహ్నకసంధ్యాయామధ్యేక్ష్యపదాహ్నకముక్తకం-సంధ్యావందనం-పాగ్నింసంధి
 తి - హంతిహవానీయాదిదేవేషువ్యాపకం-సంధ్యావందనం-పరమాత్మా
 హంసోవాసునదాశివఇతివచనాత్-తదృశఇత్యేవేత్యాయం-అయం-శుచివదితీశు
 చాదేశే-విముక్తాదిప్రకృత్యేత్రజాలేనీగతిశుచివత్-క్షేత్రాకాంసతియేనమ
 ఇత్యాదౌతథాద్యవాత్ - సత్యస్మిన్ప్రగంభేవసుఖం-అయం-సంధ్యావందనం-వాస
 నాద్వాసుదేవస్యవాసితం-తేదగత్రయమితివచనం-అయం-క్షేనీదతీత్యంతరి
 త్నసత్-అయోంతరిక్షేతిష్టన్నిత్రుతే-హవా-ఆగ్నిరూపా-దేవానాంతహ్వ
 యితా-ఋషిర్హౌతాసవసాదేతిశ్రుతేః-యద్యహౌతా-దేవానామాహ్వయ
 తావహ్నితద్రూపఇత్యర్థః-ఆగ్నిందూతంవృణోహఇత్యత్యావహ్నైరేవ
 హౌతృత్యావగమాత్ - వేద్యాంధూలోకాదావ్యాపకేష్యే నీదతీతివేదివత్ -
 సావాఇయగ్ంసరైవవేదిరిత్రుతేః-యద్యాచేద్యాంపరమృతీతా-మాసీద
 తీతివేదివత్ - వేదిఃసరిష్కృతా-మామిరితీకో-వాత్ - వేదైః-పగ్నితః-పుణి
 వ్యా ఇతిశ్రుత్యా-వేదికాయాస్సగోష్ఠ్యైష్ఠత్యావగమాత్తత్ర-పరమాత్మావి
 గ్భావోయుక్తఇతిభావః-అశ్చిధిరతసదృశతేల్లదితంత-స్వగమాయుక్తం-శు
 టుంచినమభ్యాగచ్ఛతిభర్గుపురసా-రోవాన్నద్రయోజనస్సో-శ్చిర్భవతీతి-భర్గు
 పురసా-రః కృత్యాద్యనుష్టానంపురస్కృత్యోష్ఠ్యర్థంయజ్ఞా-పరఇత్యర్థః
 కేచిదభ్యాగతఇతివదంతః ॥ * ॥ అభ్యాగతస్సన్యసిన్మరితవచనముచా
 హారంతి-తస్మిన్సంధ్యాగతస్యాన్నమాతృగ్నిత్యాత్-అతిధేస్తుపణికాతలక్షణం

క్షేత్రత్వైవతత్త్విక్షణత్వాత్ - తస్మాదతిథిభిస్త్యవాన్మమాత్రార్థభాగ్యగతో
 భవఃకేంతు - వణితేవవార్ధః ననుఅభ్యాగతపదమపితథావిధవాచకంనాన్న
 మాత్రార్థివాచకమితిచేత్ - ఓంసంజ్ఞాభేదేపితుసంజ్ఞభేదఇతిసారందురో
 జేషుగృహేషుసీదతిగచ్ఛతీతిదురోగసత్ - అజసోద్దిదిహీనోదురోగఇత్యాది
 ఘదురోగశబ్దస్యస్థానపరత్వదర్శనాత్ - బ్రహ్మాండాఖ్యగృహేవతిజ్యోత్కంస్యఘ
 మష్యేషుచైగ్వానరయాపేణసీదతీతిన్యపత్ || అహంవైవానరోభూతాపా
 ణినాంచేహమాశ్రితఇతిస్మృతేవరెచైప్రీతీర్థాదాసీదతీవరసత్ || ననుస్తీ
 ర్థ్యాయజేతిశ్రుతేః - యద్యపిశుచిషదిత్యనేనైవఅయమర్థస్సిద్ధఃతథాప్యాదరా
 త్పునర్యచనమంత్రేషుజామితానాస్తీతిపాగ్నిక్తమితిభావః - ఋతేయజ్ఞేనిష్పా
 దతత్వేనీదతీతిఋతసత్ వ్యామనినూర్యాత్మవాసీచతీవ్యామసత్ - అప్న
 జలేషుజాయతఇత్యజ్ఞాః || యోఅప్నోష్ఠన్మిత్రుతేః జనసనఖక్రమగమో
 విడితలిడేర్దిట్ - విడ్వనోరనునాసికస్యాది తనకారస్యాడాదేశః - గోష్వం
 తర్యామిత్యేనపాగ్నిదుర్భుతోగోజాః || * || పశుపతయేచేతిః శ్రుతేఃఋతే
 యజ్ఞభోక్తృత్వేనజాతఃఋతజాః - భోక్తారంయజ్ఞకర్మదామితిస్మృతేః - అ
 ద్విమవర్షతేషుజాతఃస్థితఇత్యదిజాః || * || యస్సర్వగూతేషుపితృన్మిత్రుతేః -
 ఈద్యశః - పరమాత్మబృహదధికంఋతః ఉపాసనాత్మకంయజ్ఞానిష్పాదయ
 త్వితిశేషః - అథజలేనపాణినాత్మప్రదక్షిణమనుప్రజనంకర్తవ్యం - యత్ప్రవక్షి
 ణంప్రకమంతితేనపాప్నానమవధూన్వంతిత్రుతేః || * || అసావాదిత్యమంత్రే
 ణసోడకేనైవపాణినాప్రదక్షిణమనుప్రజ్యవాచయేత్సంధ్యయోర్వయోరితి
 స్మృతేశ్చసంధ్యయోరిత్యుపలక్షణం - సన్ధ్యానామపీతవిజ్ఞేయం - అతివపతత్సం
 ధ్యాత్రయేపిసమానం | తద్ధేవశిష్టాచారాత్ - తత్రసేనియుక్తమంత్రమాహ |

మూలమ్ - అసావాదితోబ్రహ్మ

అసావితి || అసావితిపాణినానిర్దేశః - ఆదిత్యోబ్రహ్మపరమాత్మ - ఉభయోరై
 క్యానుసంధానం సంధ్యావందనస్యప్రధానభూతంఫలంభవతి || * || అసావాది
 త్యోబ్రహ్మోబ్రహ్మేవసస్సర్వస్మాప్యేతియవివంచేదేతిశ్రుతేః - అత్రేందరహ
 స్యంప్రకాశ్యతే - కాలత్రయేష్యఘ్నకదానకర్తవ్యం - తత్రసాయంప్రకాశకా
 లయోరఘ్నకత్రయంప్రకృతం వస్తుతస్తుమధ్యాహ్నోప్యేవమేవతాకికాః శేచి
 దేకాఘ్నకమాచరంతి - ఇదవయధాకాలమేవకర్తుంశక్యంకాలేత్వతిఃక్రాంతే

— * అఘ్నకనిణయః * —

ప్రాయశ్చిత్తతయాప్రాణాయామోష్యఘ్నకప్రత్యేపశ్చకర్తవ్యః - ఉభయో
 స్సమోచ్చయః - నతువికల్పఇత్యుక్తమధస్తాత్ - తాతాయంప్రయోగః - విధివదా

చవ్యయథాశక్తిప్రాణానాయవ్య - మమసాయంసంధ్యాకాలాతిక్రమణి
 వపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తాఘ్నకృతపూర్వకం అర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యేతి సంక
 ల్ప్య - సూతనోదకేనశశిరస్సు - యాసవ్యాహృతికయాగాయత్రాప్రాయశ్చి

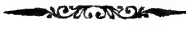
—(*)ప్రాయశ్చిత్తాఘ్నకనిర్ణయః. (*)—

త్రాగ్నశీకండద్యాత్ - ఏవంప్రాతః - సత్రైవంప్రాయశ్చిత్తకరణేప్రమాణా
 భావః, నిమగ్నాతిక్రమణేచాన్యస్మిన్మితీసూత్రకారవచనాత్ - ప్రాణాయామః
 ప్రాయశ్చిత్తతయోగర్తవ్యః ||*|| ఆచారోవిధివత్ప్రాణానాయవ్యశతుర
 ర్ఘ్యకం కాలాతితవశుద్ధ్యర్థం దత్వాసంధ్యాసమాచరేదిత్స్మితేచతుర్థమ
 ర్ఘ్యం దేయమితివిశేషః యథాకాలమనుష్ఠానేఏకప్రాణాయామఃకళవ్యః ||
 *|| సంధ్యాదావఘ్నకదానేచప్రాణాయామైకమాచరేదితివచనాత్ - వచన
 మేవంధికాయామత్వక్రం ||*|| ఏవంసంమార్జనంకృత్వావిహితదుర్ధర్మకా
 రకమితోభ్యంతరశుద్ధ్యర్థంప్రాణాయామంసమాచరేదితి || అత్రాయంసి
 ధ్ధాంతః - యథాకాలాతితత్రాసంధ్యావందనంక్రియతే - తదాప్రాయశ్చిత్తా
 ర్ఘ్యమేకందాతవ్యంతదనంతరంసాయంప్రాతఃత్రైవిధ్యైర్హిణి దాతవ్యాని - త
 త్రప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యదానాత్పూర్వమేకప్రాణాయామఃకర్తవ్యః - నచసంప్ర
 ధానార్ఘ్యకాలేషికర్తవ్యః - ఏకంప్రాణాయామమేవాదాయప్రధానార్ఘ్య
 దానస్యాపిప్రాణాయామపూర్వకత్వసిద్ధేః - యథాబిష్టవమానప్రసర్పణే
 అధ్వర్యుప్రముఖాః ప్రసర్పంతీత్యతఏవనైవాధ్వర్యుజానర్హేప్రస్తోత్రాదయః
 అధ్వర్యుప్రముఖాభవంతి - యథాఆశ్వలాయనసూత్రేబ్రహ్మయజ్ఞప్రకణే
 ఓంపూర్వవ్యాహృతయ ఇత్యేకంప్రణవమాదాయసర్వాసాంవ్యాహృతీనాం
 నారాయణాశయాత్ప్రణవపూర్వకత్వం యథాఉభయోరపివర్షపూర్ణమా
 సయోరేకామన్వారంభణీయామాదాయతదారంభకత్వం తవ్యత్ప్రకృతేపి
 నకోపివోషః - నచోభయత్రాపిప్రాణాయామనుష్ఠానమనుబాధకాభాది
 తివాచ్యం - తథాత్వేవచనాభావాత్తత్కల్పనాయామపపత్తివిరోధాచ్చ
 తథాహి - ప్రథమమాచమనంకృత్వాప్రాణానాయవ్యప్రాయశ్చిత్తాఘ్నక
 దానంకరిష్యేతిసంకల్ప్యతతఃతథాయర్ఘ్యం దత్వాపునరుపక్ష్య - పునరా
 చమ్యప్రాణానాయవ్యపునరుత్థాయప్రధానార్ఘ్యాణిదేయానితివాచ్యం - న
 హ్యత్రావిగీతశిష్టాచారోదృశ్యతే - తస్మాదపపత్తివిరోధాయం పక్షఇతిఅస్మ
 దుక్తఏవసమ్యక్ - తత్రాయంప్రయోగఃపల్లితరీత్యావమ్యయథాశక్తిప్రాణా
 నాయవ్యదేశకాలావనుక్షీర్త్యమమసంధ్యాకాలాతిక్రమణివోషపరిహారా
 ర్థప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యకృతపూర్వకం అర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యేతి సంకల్ప్య - జలం

[illegible]

సూతకాదాసత్యేపిసామర్థ్యేసద్ధ్యాకర్మకార్యమిత్యాహమరిచిః॥ సూత
 కేకమేతాంత్యాగస్సద్ధ్యాదీనాంవిధీయతఇతి॥ అత్రబ్రూమః- పూర్వోదా
 హ్యతపులస్త్యవచనబలేన తాసామాచమనాద్యభివాదనాంతకమేతాపసం
 ధ్యాకలపస్యసవిశేషానుష్ఠానతేషేధేతాత్పర్యకల్పనాత్ - అతఏవపరాశర
 మాధవీయే- ప్రాణాయామంవినామనసిక సస్యతాగర్వమిత్యుక్తం- య
 త్త్రుతశౌచస్యకర్తాధికారపరిపంథిత్యాదాశౌచకాలే నానుష్ఠానం సంభవతీతి
 తదపిసతతాగ్-లికమధ్యస్సంభవాత్ - తదాహపరాశరః॥ ఉపాసనేతువి
 ప్రాణాయామంగమధ్యక్షబాధయతఇతి॥గోవిందః॥ అగ్నిహోతాద్రాదిహోమామార్గం
 శుద్ధిస్తా తాగ్-లికేస్త్వేతి॥ననువ్యాధితస్యకథమనుష్ఠానప్రకారః॥ఉచ్యతే- జ్వ
 రితస్యయావదనుష్ఠానాభావేవ్యవోమాత్ -స్వస్థస్యైవతః॥యమాత్ - తదా
 హయాజ్ఞవల్క్యః॥అనార్తశ్చిత్సృజేద్యస్తుసవిప్రశూద్రసమ్మతః॥ ప్రియ
 శ్చిత్తీభవేన్నైవలోకేభవతినిందితఇతి॥అతిరహిణోపేక్షంతియేసంధ్యాం స్వ
 స్థావస్థాశ్చయేద్విజాః॥హింసంతివాసదాతేవైభగవంతందివాకరమితి॥సన్వా
 తేస్యకాగతిరిచేత్పిత్రాభ్రాత్రావా స్వామస్తానం- కారయితవ్యం నతుస
 ర్వాత్త నాలోపనీత్యర్కత్వాత్తదుక్తంస్తృత్యంతరైః॥ఉన్నతదోషయు
 క్తస్యవ్యాధితస్యచనిత్యశః॥ పిత్రాభ్రాత్రాతథానోయా సంధ్యావందనమా
 చరేత్॥ అత్రాయమాశయః, జ్వరాదినాయుర్నిచిచ్ఛిడిత్యే శుద్ధమంబరం
 ధృత్వావాగ్యతస్సమాసీనస్సేవ్యదేవతాంధ్యాత్వా విభూతిలేపనంకృత్వా-
 తస్తవారిశాత్రిరాచమ్య యథాశక్తిసంధ్యావందనంకుర్యాత్-రుగ్గస్యతప్రో
 దకాచమనంనిషిద్ధమిత్యాపస్తంబమునిరాహ॥ తప్తాభిశ్చకారణాదిః॥ కా
 రణం జ్వరాదికమితివృత్తికారః- అత్యాతశ్చేత్పితరభ్రాతరమన్యం శిష్యా
 దికం వాసమాహూయనామామనుష్ఠాతుంశక్తోఽమిత్యమేవ తదాచరేత్సినిడి-
 శేత్ - యజమానసోపాత్తదురితక్షయార్థవృత్తిసంకల్పః - ఏతేన ఉన్నతో
 వ్యాఖ్యాతః॥ *

ఇతిశ్రీరాఘవదైవజ్ఞ పంశపయఃపారావార సుధాకర
 శ్రీమల్లి భట్ట మహాపాధ్యాయ తనయస్య
 శ్రీలక్ష్మీగర్భ సముద్ర సద్రత్నస్య శ్రీకృష్ణ
 పండితస్య కృతా నిర్ణయ కల్పవల్క్యాఖ్య
 సంధ్యావందనభాష్యే-
 తృతీయగుచ్ఛః.

సంధ్యావందనభాష్యే - చతుర్థానుష్ఠానంభం.

అథ గాయత్రీపాత్నూర్వమేవ ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మే గాయత్రీహృద
యంపఠనీయం - తదాహశానకః॥ ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మే శ్లోకదయముచ్య
తే॥ గాయత్ర్యాస్తవ్యరిత్యాదౌ జపకర్మసమాచరేదీతి॥ తదిదానీంవ్యాఖ్యానం
తే-ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మపరమాశ్లేషివాచయోర్నిర్దేశః- ఏతత్సంప్రదాయా
తివ్యాఖ్యానావసరేనమ్యగ్వచితమధస్తాత్ - ఓమితీరూపనిష్పత్తిప్రకారోద
ర్భిత్వః-విశేషస్తుభగవత్పాదీయమతానుసారేణప్రపంచ్యతే, ప్రపంచని - రేమం
త్రస్పష్టిప్రకరణేనిర్దిష్టం॥ యోగంపరమహంసాఖ్యో మంత్రసంస్కరూ మితీరి
తః॥ సహాయో-పేకృతేపూర్వసన్ధ్యాఓమితిజాయతే॥ అకారశ్చతథోకారో మ
కారశ్చత్రవణకాకాశ్చ॥ యోగంసోహమితిపరమహంసాఖ్యోమంత్రః- త
స్యసకారహకారయోగోపే పూర్వసంధౌచకృతే ఓమితిరూపంజాయతఇతి
వాక్యాధ్యః బ్రహ్మధ్యానస్సేషఓమిత్యేకాక్షరంజపేత్ - తదాహస్తత్రశంక
రభగవత్పాదీయం, ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మధ్యానస్సేషపరివ్రజః॥ వవాప్ర
సర్వకామోసావాంశ్చతత్త్వానుకల్పతఇతి ప్రకృతతమనరామ - తస్యబు
మూలమ్ - అగ్నిదేశవతో వినియోగః॥

హ్యసికంపర్వయతి-అగ్నిర్దేవతేతి- తస్మేతిశేషః- అగ్నిలేంగతిగలవేదాంత
ప్రతిపాద్యత్వంగచ్ఛతీతివ్యుత్పత్త్యాఅగ్నిశబ్దస్యపరమాత్మపరత్వం అగిరిగిరి
తిదండకధాతుః, ఆగర్వంతోపశ్చేత బౌణాదికసూత్రేణనిపుత్యయః- సహాప
శ్చ॥ యోగదేవాంసంసామధాఇతిత్రుతే అస్యప్రణవస్యఅగ్నిపరమాత్మాదే
వతాఅధిదేవతేత్యర్థః- బ్రహ్మపరబ్రహ్మత్వ మృషిః గాయత్రంభందం గాయత్రీ
భందం పరమాత్మస్వరూపంపరమాత్మస్వరూపంతదభివ్యక్తియోగ్యస్థానత్వా
దితిభావఃసాయుజ్యంవినియోగంయోజ్యేవినియోగః, ఇతిప్రకారార్థే-తథాచై
వంప్రకారేణప్రణవస్వరూపంజానీయాదిత్యర్థః- తదుక్తం శంకరభగవత్పా
దై॥ యోగవేదబ్రహ్మముషిఃప్రీతృచ్ఛంవో గాయత్రముచ్యతే- పరమాత్మాదే
వతాయామోక్షాదోవినియోజ్యతఇతి॥ అతఏవాగ్నిపదస్యపరమాత్మపరత్వం
వ్యాఖ్యాతం-అథసకలవేదమాతరంగాయత్రీం పార్థియతే-ఆయాత్పీతి, వర

మూలమ్ - ఆయాతు= శ్రియమావాహయామి॥

దాశిపాసకానామభీష్టప్రదానశీలా-దేవీంత్యానం కాసమ్మహామాతృకాస్మి
కేత్యస్తే-ఆయాతుఅస్మదనుగ్రహార్థమస్మత్సకాశమాయాత్పీత్యర్థః అథతాం

స్తాపితక్షరమితి అక్షరంక్షరరహితం శబ్దం సమ్యక్ శబ్దాన్తప్రమాణేన నిచ్చేతం, బ్రహ్మసహాయత్వాత్ త్వమేవేతి శేషః - అస్తుతతేకేత్రతాహగాయత్రీ మితి ఛందసాం మాతాసర్వేషాం వేదానాం జననసకలవేద్యర్థిత సాదభూతత్వాదిత్యర్థః తదుక్తం ఆపస్తంబసూత్రే॥ సర్వభౌత్యైవేదేభ్యస్సాన్త్య సూద్యతభితిహీ బ్రాహ్మణమితి తదాహమను॥ త్రిభ్యవీపతువేదేభ్యః పాదంపాదమనూయమాత్॥ తదిత్యుచోప్యాసానిత్యాగ్నిపరవేష్టిపజావతీరితి॥ గాయత్రీం గాయత్రీఞ్చందోభి మాసినిదేవతేత్యర్థః, ప్రథమాంశ్చద్వితీయాపాత శ్చార్చనశ్చందమత్పుత్రస్తోత్రరూపం బ్రహ్మతదభివేదస్తత్త్వం తపోబ్రహ్మైతివచనాత్ - బుషస్వగృహేణ - త్వమితీశేషః - బుషస్వేతి బం గాత్ - గాయత్రీత్వ మాగత్యమామనుగృహ్యమదాచరితం స్తోత్రం బుషస్వేతి కృతం భగవత్యై సమర్పయతితిభావః - అథవావరదాదేవీఅక్షరంనాశరహితం సమ్యక్ శబ్దాన్తప్రమాణేన నిచ్చితంబ్రహ్మజగత్కారణం పరతత్వం ఉపదేష్టుమితీ శేషః - ఆయాతు ఆగచ్ఛతు అస్తాకంబ్రహ్మతత్త్వంబోధయితుమాగచ్ఛత్విత్యర్థః - ఏతదేవస్పష్టమితి - గాయత్రీమితి ఛందసాం మాతా గాయత్రీపదార్థేయపరదేవతామేమమిదం బ్రహ్మవేదాంతప్రతిపాద్యంతత్త్వంబుషస్వబోషయతు ఉపదిత్యిత్యర్థః - బుషస్వేతి ఛందసంరూపం - తస్య ఫలమాహ - యదహ్నిరితి, అహస్తీత్ అహ్నియత్పాపమరుతే - కరోతి తత్పాపం అహస్తీ అహ్నిప్రతిముచ్యతే, ఉపాసకేపురుషాణామితి శేషః - యేతేనయద్యాత్రాత్మీతి వ్యాఖ్యానర్వాగ్మకత్వం దర్శయశ్చేవనవిశేషం ప్రార్థయతే - సర్వవశ్లేభిః - సవకవశేషమహాదేవీతి గాయత్రీస్సంబోధనః - ఏతాద్యగ్నిధేహేదేవీత్వం ఓజోనిభింద్రియాణాం శక్తిరసి - సకలాసి శత్రూణామభిమానశక్తిరసి - బలవసి - శరీరసామర్థ్యరూపాసి భ్రాజోసి దీప్తిరూపాసి - దేవానాం ఆగ్నిద్యాదీనాం ధామతేజోయదస్తితన్నామస్తితదేవతవనామేత్యర్థః॥ అథవా దేవానాం ధామనివాసభూమిః॥ అసిభవసి॥ నామేతిప్రసిద్ధా - సవకదేవతాశ్రయభూమిభావనీత్యర్థః, విశ్వం సవకం సవకజగదుపం త్వమేవాసి - విశ్వా యః సంపూర్ణాయస్త్వరూపాసి ఏవం సవకమసి సవకాయురిత్యుక్తానువాదః - యద్వావిశ్వం సమస్తం స్థావరజాతం అసిభవసి - విశ్వా యః స్థావరజాతస్యా యురపితవ్యమేవాసి - అత్రాయశ్చబ్దేన సత్తాకాలావివక్షితః - నతుముఖనాసి కాంతర్వర్తిప్రాణాఖ్యవాాయుసంచారః తస్యచేతనధర్మత్వాదితిభ్యే యం - సర్వం నిఖిలం జం గమజాతం త్వమసి సర్వస్య జన్మమజాతస్యా యురసి ప్రాణాధారణమసి అభిధూః నిఖిలపాపస్యతి రస్కార హేతుః - ఓ ప్రాణవ

ప్రతిపాద్యవరమాన్మయోపాసి ఎతత్సర్వంసర్వాన్మకపరిషత్వేన ప్రతిపాదక
త్వాద్ధా అత్యాస్పంభవతీతిభావః తాదృశేగా అత్రీమదీయేమనస్యావా
హాయామిఉపాసితుమితిశేషః - ఎవంసావిత్యాగ్రిదిరూపేణగాయిత్యావా
హనంఅత్రేకస్యా ఏవసంధ్యాదేవతాయాః కాలభేదేననామభేదాంగికా
రాత్ - గాయిత్యాగ్రిభేదేనఅవాహనంయుక్తం - తదుక్తంపరాశరణ - భవీ
యే|| గాయత్రీనామపూర్వాహ్లాసావిత్రిమధ్యమీచిన్ | సరస్వతీతుసాయా
హ్లాసేవసంధ్యాత్రిధామతేతి || నామత్రయస్యోర్వవచక్యతం గ్రహాంత
రే|| || గాయత్రీప్రవృత్తేతస్మాద్ధాయంతంత్రాయతేయతః| సమత్యక్త్యతరా
త్రైవసావిత్రిపరిత్రితా|| జగతఃప్రసవిత్రీవాగుప్రత్యాచ్యసరస్వతీ|| ఛందాం
సిగాయిత్యాగ్రిదీక్షుషీన్విత్వామిత్రాదీనావాహాయామి - క్రయంత్యేరామిత
శ్రీలక్ష్మీతామావాహాయామిఅథ గాయిత్యాగ్రిఛందోముషి దేవతాదన్వయా

మూలమ్ - గాయిత్యాగ్రినియోగః.

పంచర్యయతి - గాయిత్రాగ్రితి - గాయిత్రాగ్రియత్రీభువః భిష్ట సుప్త - గా
యత్రీస్వరూపమాహప్రాణాపానీతి - పంచప్రాణాన్మితే బంబకాన్తకః -
ప్రాణాపానఇత్యమరవచనాత్ - తత్స్వరూపంవేదితవ్యంస ప్రాణాదేవవత్త
కూర్మసంజయనాగక్యకరాః పంచోపప్రాణాన్తైర్ముక్తాన్సాక్షాత్కేద్యతోవర్ణ
జ్జత్యపేక్షాయామాహ శ్వేతవణేతిఇదముపలక్షణ - గాయిత్రీభేదేనాత్మ
వర్ణాకృష్టవర్ణాచేతివేదితవ్యంతదుక్తం|| గాయత్రీతుభవేతిక్తాసావిత్రిశ్వే
తవర్ణకా| సరస్వతీతథాకృష్ణాఉపాస్యావర్ణభేదతః| సాక్షాత్కేద్యతఅహ
సాంఖ్యానినేతి - సాంఖ్యానినోనామకన్బివృషిః - తేనసమానంగోత్రంయ
స్యాస్సాతథోక్తాగాయత్రీ చతురధికాంశతఃతావత్పరిమితాః ఆక్షరాణియ
స్యాస్సాచతుర్వింశత్యక్షరా - సంఖ్యానిఅప్రీయస్యానిచతుర్వింశత్యక్షరార్వ
నిపాతః | త్రిణిపదానియస్యాస్సాత్రి పదాబీబభావేయత్సంఖ్యాని - ఋగ్వేద
స్సామరూపపాదత్రయయుక్తైత్యర్థః | షట్క-క్షీషట్క-క్షయోయస్యాస్సాష
ట్క-క్షీ - ప్రాచ్యాదిదిక్పశుప్తయండోద్ధాన్వధరేద్య ఆహుత్యవట్క-క్షీప్రవతీ
త్యర్థః - పంచశీషాణియస్యాస్సావ్యాకరణంప్రథమంశిరిఃక్షేద్యత్రయం - కల్ప
స్తృతీయం - నిరుక్తంచతుర్థం - జ్యోతిషామయనమితిపంచ ఏతత్సర్వంగాయ
తిహృదయేప్రతిపాదితమితిధ్యేయం - సాకుత్రవినియుజ్యతఇత్యతఆహాఉపన
యనఇతి - ఉపనయనంనామఆచార్యకర్తవ్యః మాణవకన్బిశ్శ్రీతసంస్కార
విశేషః - తస్మిన్వియోగఇత్యర్థః - అత్రేదమాకూతం - తథావధనంసాకారస్య
గాయత్యుప్రదేశసాన్యత్వాత్ - సాతత్రవినియుజ్యతేమత్రార్థస్తు గాయత్రీజ

పప్రసంగేనసమ్యక్రేమత్యేతే అత్రకచిదుపనయనశ్చునిరాహుః ఉపసమీ
పెనయనంఉపనయమితి ఉపనేతుర్గర్భావ్తమేవగ్రేవసంతేబ్రాహ్మణసాత్వా
నముపనయస్వేతిబూయాదితిబోధాయనపచనముదాహరంతః ఉపనేతారం
ప్రతిఉపనేయస్యమాముపనయస్వేతి ప్రయోజకవ్యవహారఉపనయనమితిఉప
నయనపదంవ్యాచకుః. అథగాయత్రీజపకతకవ్యః , కథమితిచేత్తత్రశంఖః,

— * గాయత్రీజపవిధిః. *

కుశబృహ్మసమాసీనకుశోత్తరాయాంవాకుశపపిత్రపాణి - పశ్చిమాంధిము
ఖస్సుర్యాంధిముఖోవాక్షమాంలామాదాయదేవతాంధ్యాంక - గాయత్రీజ
పంకుర్యాదితిజపాత్పూర్వమాచమనంకార్యం తదాహమనుః॥ *॥ ఆచార్యప్ర
ణతోసిశ్యముఖేసంధ్యేసమాహితః॥ శుభేదేశజన్మస్థముపాసీతయథావిధి
తి ॥ తచ్చాచమనంశౌతంస్తార్తంవాకర్తప్యమిత్యక్తమధస్తా చృంఖవచనేగా
యత్రీజపమిత్సత్ర॥ ప్రణవవ్యాహృతియుతాం గాయత్రింవైజపేద్విజభ్యంకః
ఉపనయనకాలేతథోపదిష్టత్వాదితి - నమపంచేత్ పచ్చార్ధర్చనశ్చత్యాదికమ
పిజపకాలేధవేత్ - ఉపనయనకాలేతథోపదిష్టత్వాత్ - ఇతిచేన్నఆగ్రేతన్నిరని
వ్యతే॥ *॥ ప్రణవవ్యాహృతియుతాం గాయత్రింవైజపేత్తత్రభివ్యాసపచనాచ్చ
ప్రణవవ్యాహృతియుతాం గాయత్రింజపాదిత్యవగమ్యతేయత్తు ॥ ఓంకారం
పూర్వముచ్చార్యపూర్వుచస్వస్తధైవచ ॥ గాయత్రీప్రణవంచాంతేజపఏవ
ముదాహృతభితి ॥ ఆం తప్రణవప్రతిపాదకయోగయాజ్ఞవల్క్యవచనం - తత్తు
వసన్థయతిఇతివిషయంన బ్రహ్మచారిగృహస్థవిషయంతేథా చాక్తంచందికా
యాం॥ *॥ గృహస్థోబ్రహ్మచారి చప్రణవాద్యామిమాంజపేత్ । అంతేయఃప్ర
ణవంకుర్యాన్నాసౌవృద్ధిమవాప్నుయాదితి॥ తద్దైవ॥ సంభృతైకవచాంకారా
గాయత్రీత్రివిధామతాతత్రైకప్రణవాకార్యగృహస్థైర్జపకర్తుణీతి॥ తత్ర
త్రయాణాంపక్షాణాంసుఖ్యేగాయత్రీఏకప్రణవాకార్యనతుప్రణవాంతరస
హితేతాత్పర్యం గృహస్థవద్వటోరపిజపః తదాహవసిష్ఠః * గృహస్థవత్తు
జప్త్యాగ్నదైవబ్రహ్మచారిభీతి॥ నమకథంభూతేనగాయత్రీజపకతకవ్యఇతి
చేదుచ్యతే నాయముపవిశ్య ప్రత్యజ్ఞుభోజపమాచరేత్ - ప్రితఃకాలేష్ఠ
న్వాప్నిజ్ఞుభిఇతినియమః - తదాహమనుః॥ *॥ పూర్వాంసంధ్యాజపేత్తిష్ఠకసా
విత్రిమార్గ-దర్శనాత్ ॥ పశ్చిమాంతుసమాసీనసస్యమ్యగార్థవిభావనాదితిపూ
ర్వసంధ్యాంప్రాతస్సంధ్యాం పశ్చిమాంసాయంసంధ్యామిత్సర్థః - అత్రేదంత
త్వంనిరూప్యతేతత్ప్రార్గ-దర్శనాత్ అర్క-విభావనాదిత్యుభయత్రజీవర్త
తేతస్యావధ్యర్థకతవంవాచ్యం-అజ్ఞర్యాదాభివిధ్యోరితిపాణినిస్కరణాత్ - త

త్రమర్యాదావధిరీసూత్రార్థః-తథాచనత్తత్రసూర్యయోద్ధర్మసంగాయత్రీజ
పన్యైనముఖ్యతయావచన ప్రతిపాద్యత్వాత్, తేనగౌణకాలేనన్యాయస్థాన
వేళాయామవిజపస్యావశ్యకత్వేనతత్ప్రాసాయంకాలేదపివన్యైనపాత్రస్తి
ష్టన్నేజపేదీగమ్యతేగ్రంథాంతరేః॥ ప్రాతఃకాలేతథాస్థిత్యాదభ్యేషుసు
సమాహితః॥ప్రాణాయామత్రయంకృత్యాధ్యాయే తస్యధ్యమిత్తస్మరీతి॥
ఇదంప్రాతస్సంధ్యాజపంపరం సంధ్యాంగాయత్రీం - నన్వదమనుపన్నమ్॥ తి
ష్టన్నామిత్తస్మరేదేవీంబ్రహ్మచారిసమాహితఇతివిశేషవచనాత్ - వహిరేవశ్చ
తోగాయత్రీజపప్రాతర్విహితః - నగృహస్థస్యలభ్యతేతస్మిన్విదవకథంబణిక
తంత్రోచ్యతే-థావానగ్జ్ఞోసి - అత్రబ్రహ్మచారిపతనవలంపరం - పరత్రబ్ర
హ్మధ్యాయమాత్రపరం-తదుక్తంప్రీపాదైః॥॥ బ్రహ్మభావేమనశ్చరేబ్రహ్మ
చర్యప్రచక్షతఇతి॥ తేనసర్వోపిబ్రహ్మధ్యాయన్పాత్రస్తిష్టన్నేజపంకుర్యా
దిత్యధోలభ్యతే॥ పృషాకపిః॥॥ కన్యదానంచగోదానముత్తరాఘరమే
వచాప్రాతస్సంధ్యాజపంకుర్యాత్తిష్టన్నేజపసంశయఇతి॥ సంధ్యాంగాయత్రీ
త్యర్థః-నన్వేదమపి-పాత్రస్తిష్టతాజపకర్తుంనశక్యతే-సంధ్యయోద్భవీగ్రా
మాదాసీనోవాగ్యతశ్చేతిసూత్రకారేణ సంధ్యాద్యయేపిసముపవేశనన్యైవ
స్వీకృతత్వాత్-ఇతిచేదేవంమాహోచి, అత్రాసనపదస్యస్థానోపలక్షణత్వాం
గీతారాత్-అతఏవవృత్తికారసిద్ధాంతరహస్యమాహ - అన్యేతుఆసనగ్రహ
ణంస్థానస్యోపలక్షణంవాగ్యతశ్చేతితాకీక్యావాచాభవతినివృత్తిః - నతుసావి
త్రీజపస్యేతిపర్వయంతీతి సచాసనస్యతదప్రయోగాతః-థం స్వసిద్ధాంతస్యాది
తివాచ్యం-ప్రాతస్తిష్టతైవజపః కార్యః - సాయంతూపశ్చతైవకార్యఇతి స్మ
వ్దంనిణాయతాం మన్వాదిస్తృతికారాణామాశ్వలాయనాది గృహ్యకారా
ణాంచపంథానమవలోక్యవృత్తిస్థానశబ్దస్య ముఖ్యకల్పపరత్వాంగీకారాత్-
దృష్టంచైతాదృశపదస్యఇదామేకపూర్వగ్ం సమాసంతప్రాశిత్రమేకఇత్య
త్రశ్రోతముఖ్యకల్పపరత్వం తస్మాన్నకోపిదోషః-ననుతిష్ఠన్నాసూర్యదర్శనా
తిధివిషయంశాఖాంతరవిషయం- నత్వాపస్తంబవిషయమితిచేత్ - కన్చిదైవంవి
షయమారీతిః - యతోవృత్తిమప్యనాలోచ్యజల్పసీ- వృత్తికారస్తుతస్యవచనస్య
బ్రహ్మచారివిషయత్వమాబధామే- నతుశాఖాంతరవిషయత్వం-తస్మిన్వృత్తిత్య
నురోధాత్తస్యవచనస్య బ్రహ్మచారివిషయత్వమేవాస్తునతుగ్రహస్థవిషయత్వ
మితిచేత్ - వార్తమేతద్వృత్తికారేణాపాతః కించిత్సమాధాతుంశక్యతేత
దుక్తంనతుస్యమతేనసహృత్తికారోభగవాన్విఖిలజనపదవ్రిశిష్టతథావిధ
జపానుష్ఠానకలాపవిశేషమవిశేష పాతిమన్వాదిస్తృతికలాపంచ పరిత్యజా

స్వధావ్యాకర్తృమీషైతన్మాదస్యేత్వత్యయమేవసిద్ధాంతఇతిసంతేషః ఆశ్వలా
యః శాఖిభిరపిసాయముపవిశ్యైవప్రాతఃస్థితైవజహంకర్తవ్యః తదాహభా
గవానాశ్వలానునః||వాగ్యోస్సాయమాసీనఉత్తరాపరమభిముఖోన్వేష్టమదే
శంగాయత్రీంజపేదధ్ధాస్తమితే మండలేఆనక్షత్రదర్శనాదేవం ప్రాతఃకాలే
ప్రాజ్ఞుః స్తివన్నదిత్యమండలదర్శనాదితి|| సాయంకాలే ఉత్తరాపరముఖో
వాాయవ్యాభిముఖఇతిష్టత్తికారః||అత్రకారికారత్నైః|| ఋశాసనేనమాసీనో
గాయత్రీజపమాచరేత్||అతారరాదయాత్సాయమధ్ధాస్తమిత భాస్కరాది
తి||భాస్కరేతద్ధాస్తమితేల్లర్కదాహానంతరం కుశాసనేనముపవిశ్యవాయు
వ్యస్యాష్టమోయోభాగఃఉత్తరస్తివతితదభిముఖోజపేదిత్యర్థః||తదుక్తంవిశ్వా
మిత్రసంహితాయా||||వాాయవ్యస్యాష్టమోభాగఃఉత్తరీయస్తదాసనే||స
మాహితోజపేద్దేవీంకుశపాణిరతంద్రితఇతి||ఏతేనసూత్రమపివ్యాఖ్యాతం య
ద్యసిగృహ్యకారమతే||అతారకోదయాదితి|| తారకోదయకారస్యైవ జపావ
ధిత్యంప్రతీయతే||నతుదశాదీసంఖ్యాయాః||తథాపితావత్సంఖ్యాకార్యాః|| అ
సంఖ్యాతంతుయజ్జప్తంతత్సర్వంస్యాన్నిరర్థకమితి|| సంఖ్యాహీనస్యవైఫల్యత్ర
వణాత్ - గృహ్యకారమతే||సంఖ్యాత్వార్థికిత్వవగమ్యతే||సంకల్పస్తు||తారకోద
యపర్యంత్యంగాయత్రీజపంకరివ్యఇతి||సంకల్ప్య - నతుదశవారమిత్యాదిప్రకా
రేణ||యత్ను||గ్రహస్థోబ్రహ్మచారిచశతవస్త్రోత్తరంజపేత్||వానప్రస్థోయతి
త్యైవసహస్రాద్రధికంజపేదితి||తత్తుగౌణకాలజపవిషయం - నతుముఖ్యకాల
జపపరమితి||నకస్మిన్రోషః||అత్రేదంవిచార్యతే||జపకాలేతుగాయత్రీసకృదవి
చ్ఛిన్నపాదాజప్తవ్యావతువిచ్ఛిన్నపాదాతదాహశానకః||యథానిశాంతం
గాయత్రీముచ్చరన్జపమాచరేత్ - సన్ధ్యాసుభిన్నపాదాచేత్సజప్తోన్వేషలోభ
వేత్||అత్రయథానిశాంతంయథాన్యథానమితి||చంద్రికాకారః||సను||అవిచ్ఛి
న్నపాదాగాయత్రీబ్రహ్మహత్యాంప్రయచ్ఛతి||ఛిన్నపాదాతుగాయత్రీబ్ర
హ్మహత్యాం వినాశయేదితి||వజనాదీవిచ్ఛిన్నపాదైవ జప్తవ్యావత్సవిచ్ఛిన్న
పాదేతిచేన్న||ఇదంహివచనం||గాయత్రీకల్పాద్యాగమానురోధేనతచ్ఛాస్త్రో
క్తదృష్టాదృష్టఫలసిద్ధయే||ప్రయోగంకుర్వతాంగాయత్రీమంత్రోపాసకానాం
విచ్ఛిన్నపాదాగాయత్రీజప్తవ్యేతిబోధయతి||నతువేదోక్తమార్గేణసన్ధ్యాసు
గాయత్రీంజపతాంతధేతివ్యవస్థాస్వీకారాత్ - ననుఉపనయనకాలేపహ్యర్థ
ర్పశస్తతస్సర్వామితిరీత్యాగాయత్రీమంత్రస్యోపదిష్టత్వాత్ - తద్వదేవని
త్యం జప్తవ్యాగాయత్రీచేన్న - భావనాభిజ్ఞోసి - వటోగ్రహణా సమర్థః
త్వాత్తథోపనయనకాలేనఉపదేశః||కృతః||నసాదానిమనఃపవాన్గ్రహణ సమ

ర్థాభవతి అతఏవనుదర్శనాచాదైర్వ్యక్తంతస్మైకుమారాయగ్రహణార్థం
తత్సవితుర్వర్యోమిత్యేతామృతమాచార్యోవాహతి - అన్యథాపురస్తాత్ర
త్యజ్జుఃకుమారోదక్షిణేనపాణినాగురోర్దక్షిణపాదమన్వారణ్యేత్యాదికమ
పితౄతా-లవిహితంప్రసక్తంస్యాత్ - అవిశేషాత్ తస్మాద్గ్రహణార్థమేవఉప
నయనకాలేతథోపదిష్టంవేత్తనియమాధం - అన్యథాతతస్సర్వామితీ సకలగా
యత్ర్యుపదేశోనస్యాత్ తథాచాద్యష్టార్థత్వాత్ సర్వాగామితీజప్రవ్యా ఆత
ఏవనుదర్శనాచాదైర్వ్యక్తం-అత్రసావిత్రివాచకస్యఅద్యష్టార్థత్వాత్ - గ్రహీ
తుమనుమర్తస్యాహిమారస్యసర్వాసిగద్యతేభి తన్నాదపిచ్చిన్నసాదావాచ్యే
తసిద్ధం-అత్రపూర్వంజపమూలకాయాజపకథకప్రభృత్యుక్తంతద్భాషేషనక్షతిః
తస్యపర్వభిరేవకర్తుంశక్యత్వాత్ అత్రసహేమకమాహవల్యనః॥ పర్వభిస్తు
జపేదైవిమన్యత్రనియమస్తస్మిత్ ॥ గాయత్రీవేదనిజత్వాద్యేజపర్వసుగీయ
తథా॥ అరభ్యాహమికాయాస్తుమధ్యమేపర్వణిక్రమాత్ ॥ తిర్జస్వీమూలపర్వంతం
జపేష్యశనుపర్వను॥ మధ్యమాంగుళిమూలేతుయత్పర్వద్యవ్యతయంభవేత్ ॥ తద్వై
మేరుంవిజానియాజ్జపస్తన్నాతిలజ్జయేత్ ॥ మధ్యమాపర్వద్యయమనతిక్రమ్యై
వపురావృతైవపునరవామికాయామధ్యనుపర్వాపర్వభ్యజపకథకప్రభృత్యర్థః-ప
ర్వభిరేవజపకార్యః - నాంగుళీభిత్యాహవ్యాసః॥ ॥ పర్వభిస్తుజపకార్యో
నాంగుళీనానిపాతనైఃనిపాతనైస్తుయజ్జప్తంతత్సర్వంరాక్షసంభవేదితి॥ అ
త్రాయంవిశేషః ఆపస్తంబశాఖనామయంప్రయోగః - అపవ్యతివారంప్రా
ణానాయమ్యమమోపాత్రదురితక్షయార్థంగాయత్రీజపం శతవారంసహస్ర
వారంఅపరిమితవారంనాకరిష్యతేభిలగుచ్ఛవశేత్ ఆగుచ్ఛంకల్పః తదాహ
భగవానాపస్తంబమునిః॥ దర్శ్యేష్యాసీనోదర్చాంధారయమాంసస్థివకేనపా
ణినాప్రత్యజ్జుఃకుమారోదక్షిణసహస్రకృత్వః ఆవతకాయేచ్ఛతకృత్వోపపరిమితకృ
త్వోవేతిఆశ్వలాయనానాంస్తేపదితిప్రాగుక్తంజపతక్షణముక్తం॥ గ్రంథాంత
రే॥॥ ప్రాతర్నాభిసమంకుర్వాన్బ్రాహ్మహేచ్ఛృదయేతథా । సాయాహ్నే
నానికామూలేగాయత్రీజపతక్షణమితి ॥ సనజపాదాసంకల్పఃకార్యభక్త్యుక్తం
తదసంగతంమానాభావాత్॥ ఇతిచెన్న॥॥ శ్రుతిస్త్పతిప్రమాదిగంకరిష్యతే ॥
యదాతదాయతా సురాగురుంపజేత్రదాదితా జలంస్పృశేద్విశ్వస్యైవ మా
సత్వాత్ ఆగురస్సంకల్పఃసంకల్పాభాషేకగృతైఫల్యంవిస్తర్యతే॥ సతచ్ఛా
ద్ధంసతద్దానంసహామోనజపస్తథా॥ నప్రాప్తిఫలంతస్యసంకల్పరహితం
చయదితి॥ ప్రదోషాదికాలజపనియమఉక్తశ్చంద్రికాయాం॥ ॥ శ్రాద్ధప్రదో
షేదర్శచగాయత్రీదశసంఖ్యయా । అష్టావింశత్యనధ్యాయేత్రయోదశ్యాంతు

మానసమ్|| త్రాధైత్రాధభౌజనానంతరం సంఖ్యాకర్మకాలేదశసంఖ్యాకౌజవః
 కార్యభివ్యక్తకాననుతదాసంఖ్యాధికారవీచనాన్విత్యాధైభౌజనస్యకర్మాధి
 కారపరిపంథిత్యాత్ సత్యంతథాపిగాయత్యాధికారాభిమంతితం జలంపీ
 త్యాకర్మాధికారభవతితదుక్తం లోకోపకారే|| ఇదశకృత్వః పిదేదాపోగాయ
 త్రాధైత్రాధభుగ్ద్విజః|| తతస్సంఖ్యాముపాసీతజపేచ్ఛబహుయాధ్యపః || ఇదం
 సామంసంఖ్యాదివిషయమిత్యేయంయత్తుజపాదోన్యాసముద్రాదికంకుర్వం
 తి కేచిత్తత్తునవైదికం సంఖ్యాకర్మాగం కింతు ఆగమశాస్త్రానుసారేణగా
 యత్ర్యుపాసకానామంత్రసంఖ్యాంగననువైదికసంఖ్యాయామప్యస్తీదేన్న
 తద్విధాయకేషుగృహ్యేషుమన్వానిస్తృషేషు బానుక్తత్యాత్ - యత్తుచంద్రి
 కాకారాదిభిర్విబంధనకారైఃత్వేచ్ఛిన్నాసాదికముక్తంతత్తు ఆవశ్యకతానం
 పాదకంసంభవతికింమాతామహాత్రాధ్యతర-రజేఃపశయ్యాగ్ధౌ భవతి కృతేఽ
 భ్యుదయఃఆకృతేనజపావికర్మవైగుణ్యమిలిభ్యుదేగృహ్యేషుమహాస్తృషేషు
 చాప్రతీతేఃప్రాయశస్సర్వజనపదవశావోమహాజపఃసృదయాదిపదాంగన్యా
 సమంగుళిస్యాసంఖ్యాసంపదనంకుర్వంతిఆచారానుసారేణతస్మాత్ప్రీంకర్తవ్య
 న్నదుక్తమాపస్తంబయినీశిఃసర్వజనపదేషుకాంతసమాహితమార్యాణాం
 వృత్తిగోంసమగ్నీతానాంవృద్ధానామాశ్లేషతామనులోపానా మజాంభికా
 నాంవృత్తసాదృశ్యంభజేత్తైవముభాలోకావభిజయతీతి|| యేవంస్థితేగాయత్రీ

మూలమ్ — ఓంఘానుక=ప్రచోదయాత్,

మంత్రోవ్యాఖ్యాయతే || ఓమితిఓంకారోవ్యాఖ్యతః - వ్యాఖ్యతేయశ్చవ్యాఖ్య
 తాః పశ్యగృహ్యేష్కర్మాధికా యథాగాయత్రీ వ్యాఖ్యాయతే తదితిపాదాభి
 పదిః|| త్రిపదాగాయత్రీత్రుతే|| త్రిభ్యవీచతుషేభ్యోపాదంపాదమగూయ
 హమితిమనువచనాచ్చ|| ననుచతుర్థపాదంకిమిదనవత్కృత్యుదేన్నాధికారాభా
 వాస్తథాహిఉపనయననామ త్రుతివిహితసంసారంసాచక్రవతి|| త్రిపదా
 గాయత్రి నచతుష్పతీతథాచ యావతామంత్రేః ఉపనయనవిహితం తత్త్రై
 వోపనితస్యాధికారః నాన్యత్రచతుర్థపాదస్యాధర్మవేదాంతః పాతిత్వేనతత్త్రై
 పృథగుపనయనస్యావశ్యకత్వాత్తదభావేనాధర్మవేదాంతః పాశీనిచతుర్థక
 సాదేభికారోస్తీతదుక్తముజ్జ్వలాయాం|| ఆధర్మకస్యతుచేదస్యపృథగుపనయ
 నంకార్యం తథాచబ్రాహ్మణమ్|| నాన్యత్రసంసారాభ్యుగ్వంగిరసావభీయా
 తేతితస్మాచ్చతుర్థపాదపాలోనాస్తీతసిద్ధం|| తార్థస్తుదీర్ఘతేఉదయాస్తౌ
 గమనాభ్యాం లోకయాత్రాప్రవర్తయన్యాతీతదేవః చిత్తక్రిడాదౌపచాద్య
 చవీచ్యతి ప్రకాశయతితివాదేవః అసాయోవిసర్పతి-సిరిగ్గిహో నిలోహితఇతి

శ్రుతేః॥ అసౌప్రత్యక్షసిద్ధః గ్రస్యంతుదకమితగ్రీవాః రిక్తము సమస్యంపర్యా
 నీలాభవగ్రివాదశ్చయముస్యసం నిలగ్నివః శేషేణలోహతోపితోహితః సం
 ధ్యానాగ్రాసంపరాత్ ఏవంధూతోయః అవసన్నప్రతిపంచీనం సన్నితఉదయా
 స్త్రుగమనాథ్యాంతోకయాత్రాంత్రువతకాయస్తేకాంతరంయూతీతరజ్జ్వకారా
 ద్దీప్యతిప్రకాశయతీతివాదేవః ధ్యాతృస్యావయంవివచయభ్యే క్రేదతితవాదేవః
 ద్యులోకవతికత్వాద్వాదేవః దేవాద్యులోకవతికత్వాద్దేవనాద్దీపసేన ఇత్యభి
 ధానాత్ తస్యదేవస్యతదితివత్ప్రాయసనిమితేతస్యేత్యర్థః సుపాంశుః గితిపాణి
 నిర్గుణకాత్ సూతేనచకల బహుస్త్వతి హేతుంవృత్తింజనయతీతివాదః॥ ౩॥
 త్యక్తచాదిత్యత్వయాభిరాదిత్యస్తపతరస్మిభిస్తాభివర్జనాభ్యేవర్జ తతి శ్రుతేః
 అగ్రప్రాప్తాహుతీస్సన్యాసాదిత్యమపతిష్ఠతే । అదిత్యజ్ఞాయతేవృత్తిర్వృ
 ఘ్నేనమృతతఃప్రకాశతిస్త్యత్యేకం యద్యసూతే సకలశ్శేయంసిధ్యాంత్రా
 నామితిసవిత్॥ ౩॥ ఉద్యంతమస్తంయంతమాదిత్యమభిధ్యాయన్కుర్వన్సన్
 మ్నాహోవివాకానకల భద్రదాక్షుతేభఃశ్రుతేః॥ ఏవంవిధస్యాదిత్యస్యభగవత
 స్సబంధివరేణ్యం వరణీయపురుషార్థకామభిర్వరణీయం శ్రేష్ఠంవా తస్మాదీ
 నాంవికల్పనేయవహారిత్యనేవ ఇయతో జేశస రేణ్యమిన్ద్రత్వవర్జవత్ప్రయం
 సరిణ్ణే యంసహాన్యాదేయమితివృత్తాన్ప్రవచంతిభర్తృ తయసాధుడం హన్తి
 తిభర్తృతేజఃఅత్యంతయజ్ఞభూతాంసుదేత్యేకాదీకసూత్రేత్ ప్రశ్నయంకవర్గ
 శ్చాంతాదేశఃసాంతమేతేతేచర్జభర్తసీతయానుసేయం శివవరస్యభర్తకల్పస్య
 అవంత్యే పుంస్త్ర్యంబాధ్యాంతరవరస్యాపిసన్నియమమహాస్తేనాభిగ్తోమ
 వోబభృత సౌమిఃసూత్రే తథావగ్నవాదిశివేశకః అతవివార్యప్రణీరజ్ఞోకోస్య
 స్త్రిః॥ భర్తస్సూర్యాగ్నోహరిఃమహానోవాచక తాదితిమహాధ్యాయే మహీ
 తిప్రాగ్రవాయాంబిక్షే ధ్యాతవేత్సంప్రసారణమ్ ఛాండసంధ్యాయేమహీతిశ
 షోక్తాధీమహీత్యేగదశ్యదేభిఃపూర్వప్ర్యాఖ్యాస్యవచనాత్ ఎతేభాత్రాదిసహి
 తావయంసారంతేజోధ్యాయేమహీతి ఐంద్రితార్థం ఆతోబహువచనస్యనాను
 పపత్తి ధ్యానధారాచైరంతర్యాచ్యహ బహువచనోక్తిరితద్వస్యంతత య
 తర్థంత దాహాధియజ్ఞతియస్సంతానఃఅస్సగన్ధి ముబద్ధి౪త్తీ ప్రచోదయాత్
 ప్రవోద్దాప్రేరయేత్ అస్సవిత్తాధీయఃద్వితీయాధైవధమగపాతఃఛాండసం స
 కలసత్కర్తృయస్తాన ప్రవచాదుష్కర్మనిముఖాశ్చ అస్మద్భుద్ధికరోతి తస్యస
 వితుఃతేజఃధ్యాయేమహీతిసంబంధః ప్రచోదయాదితిలిక్ష్ పాతఃఛాండసం నను
 సదాశివాదిదేవానాం సత్వాత్కర్మసూదిత్యస్యగాయత్రీ ప్రతిపాద్యత్వం ఉ
 చ్యతేఅదిత్యస్యాపిసదాశివరూపతయాఅదాఃగోపాలంప్రసేద్ధత్వేన తదుపప

తైః॥॥ ఉత్తైనంగో పాఅద్యశంసద్యశన్నునహర్యః ఉత్తైనంవిశ్వాభూతానిసద్య
 స్తో మృడయాతినః ఇతిశ్రుతేః దేవనమూర్త్యుతరప్రసిద్ధః తథాహిఉతలపి
 చవనమాదిత్యరూపం దేవంగోపాః అజ్ఞానశిరోమణయః అద్యశస్వశ్యంతిసూ
 ర్యఉదితఃసూర్యాస్తమేతిగావోగ్రామంగమనీయాభృతితథాఉదహర్యః జలఘ
 టాహర్త్యః గోపేభ్యోస్యతీత్యుద్రాః అద్యశక్ సూర్యోస్తంగచ్చతి జలంశీ
 ఘ్రిమానేయమితి కిమనేనభిజ్యకథనేనవిశ్వాసమస్తాన్యవిభూతానీవంభగ
 వంతంఆదిత్యరూపం ఆద్యశస్యోవాచామగోచరమపి చక్షుషేవపశ్యంతి మృ
 గశకునివరాహాదీవామపి సింహమహాదేవతదధీనత్వాత్ ద్విజాతీనామపి అగ్ని
 మోత్రం సన్ధ్యావందనాదీనాం తదధీనత్వాత్ స్వేజానంతికి-త్వజ్ఞానావృత
 త్వాత్తత్వతోనజానంతిసభగవాన్జ్ఞానదీపేనపృష్టస్థగనంతిస్తాన్ మృడయా
 తిసుఖయతుసచ్చిదానస్తస్వరూపోపలభిర్యథాభవతితథాఅనుగ్రహంకరోత్వి
 తితద్వాఖ్యాతారంపవంశ్రుతిపర్యాలోచనయా ఆదిత్యస్వశివరూపత్వాచ్చి
 వపరత్వముక్తంవస్తుతస్తుగాయత్రీసుంత్రీపాత్యాత్సదాశివపరంపవతథాహీన
 వితుదేవస్యసవిత్పరూపదేవస్వేత్యర్థః రాహుశ్చరఇతివదౌ పచారిక పశ్చీ
 మండలంకర గతమితశేవ॥ మండలంతరగతంకీరగ్గయం భ్రాజమానవ
 ప్తవంశుచ్చిశ్రవమ్ । చండదీధితిసుఖ దహిగ్రహచింతయేన్యః సహస్రసేవితమి
 తిశ్రుతేః పరేణ్యంశ్రేష్ఠం శివస్యచాస్త్రాణాదేవత్వాత్ త్వందేవేషు బ్రాహ్మణే
 ష్వహంసుమష్యేషు బ్రాహ్మణోనై బ్రాహ్మణముపధాపతి ఉపత్వాధావామితి
 త్వామితజయితభగవన్యస్త్రిజదైవం ద్విజాతీకులజాతః ఉభయభ్రష్టోనశ్యేద
 భ్యుదయోపాః శుయాజీవత్యభశివసూక్తిమాలికాకారేణ ఉక్తత్వాచ్చతదితి
 ద్వితియాయాంపరిణమతేనుపాంసుబుగీత్యపిభక్తిర్లోకంతం సదాశివం ధీమ
 హీధ్యాయేమహీనదాశివధ్యానస్యపృథగ్గనదుష్ప్రసస్యవేదనకతుకమశక్య
 త్వాత్ తదభినందానకుశలైఃపురుషపుండరీకైస్సహకరుణాం శక్యత్వాత్॥ బ
 హుత్వోక్తివిధ్యేయం తత్త్విమర్థమిత్యతలహధియభియః భగ్వశివఃపూర్వ
 పాదస్థస్యాపిభర్తశబ్దస్యలతాస్వయంబలాదనువంజనంకార్యపితివివేకః సంత
 స్తాన్ధిమఃఅజ్ఞానాత్ ధీశబ్దోత్పత్తిరేకలక్షణయాఅజ్ఞానశిరోభవతియథా
 నస్త్వేదౌ దర్శనబ్రహ్మయోగః - యథాధీరేకాతరశబ్దబ్రహ్మయోగః ప్రబోధయా
 త్ ప్రకషేఽఅజ్ఞానపారంగమయేదితిప్రార్థ్యతత్తత్త్వంఅస్మిన్నుత్తేత్రుతి॥ ॥
 ఉమాసహాయంపరమేశ్వరం ప్రభుంత్రిలోచనంశీలకంఠం ప్రశాంతమ్ । ధ్యా
 త్వామునిర్గచ్ఛతిభూతయోనిసమస్తసాక్షింతమసంపరస్తాదితి॥ తమసంఅజ్ఞా
 నాత్ తమోవిహిరోజ్ఞానమథాంతరమిశివరణాచాన్యైర్మృక్తత్వాత్-పర

స్తాత్ - పరమిత్రశ్రుత్యర్థః॥ సర్వవేదాంతసిద్ధాంతమవలంబ్యప్రకాశ్యతే॥ గా
యత్రీగమాధ్యోయంశదాచార్యప్రసాదతః॥ తదిదివ్యతీతమితితేషాః అఖం
దానందైకరసభిర్భగ్భః తదిభిష్ట్యాంపరిణమితేతస్య దేవస్యసూతేవా నోపా
సనాఫలానీతి సవితానిష్ఠేశ్వరస్యాపి తత్తదాకారేణ ఉపాసితస్యతత్త్వజన
కత్వాభ్యుపగమాత్ యద్వాసూతేజగంతీతసవితాసకలజగదుపాదానకార
ణమిత్యర్థః॥ సవితాప్రసవానామితేనవితాప్రసవామధిపతిరితి ద్వాభ్యాం
సవితృశబ్దస్యో త్పత్త్యర్థకత్వాత్ ఇదంజగత్పాలయితృస్వజగత్సం హృత్ప్రేక్ష్య
యోరభ్యుపలక్షణం తథాచజగదుత్పత్తిస్థితిలయకారణత్వం లభ్యతేతేతస్య
బ్రహ్మణి తదితి బ్రహ్మవాచివ్యక్త్యంతం సుహంసురుగిని పాణినీస్తరణాత్॥
ఓం తేనైదితి దేశశో బ్రహ్మణస్త్రీవిభస్సన్పితః॥ ఇతివచనేనతచ్ఛబ్దస్య బ్రహ్మ
వాచకత్వాత్ వరేణ్యం పురుషార్థకామిభిరర్థ్యమానుశ్రేష్ఠంవాభగః అవి
ద్యావోషభజః॥ తేజః॥ వీర్యంవైభగః ఇతిశ్చ తేవిర్యం తేజః ఇతిశ్రుత్య
ర్భః భర్త ఇతి తేజోవచనమితివృద్ధైః పూర్వంవ్యాఖ్యాతత్వాన్ అత్రోపాచీనాః
భర్తౌవృజనభర్తనాదితి భగః పదంనిరాహుః బ్రహ్మసేవోయాపత్వేష్యేషోస్య
పరమానందఇతివత్ భేదవ్యవదేశబోపచారికఇతి ద్రవ్యస్య తథాచాద్యయా
నందలక్షణంసర్వజగదుపాదానం పరిపూర్ణబోధిరూపంబింబస్థానీయంబ్ర
హ్మవాక్యాధికతయా పర్యవసన్నం ఏతాకృత్సాక్షాత్ప్రమాణమేతేషాః శేషః
ధీమహి ధ్యాయేమహిసకోసా యస్సబ్రహ్మభదోవిషమీత ఇత్యాశంక్యప్రత్య
గూప ఇత్యాహధీయ ఇతియః ప్రత్యక్ సః అస్తాకంధీయః కరణవృత్తిరిత్య
ర్భః ప్రచోదయాత్ ప్రేరణుతీఅంతఃకరణవృత్త్యాదికం ప్రకాశయతీతియావత్
తథాచాంతః కరణభర్మాభాసకసాక్షిత్వేవపూర్వోక్తంబ్రహ్మధ్యాయే మ
హీతినిగః శిరోర్ధః వస్తుతస్తు పూర్వోక్తం బ్రహ్మధీమహి సోహమితి ప్రత్యగ్
క్షణతయా ధ్యాయేమహినను బ్రహ్మనప్రత్యగ్క్షణం ప్రత్యగ్స్వతద్విలక్షణమే
వకత్వాత్వా ద్యనాక్రయత్వాదిత్యా శంక్యతస్య ప్రత్యగ్విలక్షణత్వేషేవ అ
సిద్ధమిత్యాహ ధీయితియః యద్బ్రహ్మ భ్రంస్తు నిదేశశక్త్యాంధసః॥ ౩॥
యచ్ఛబ్దస్య యదిత్యర్థే లింగవ్యత్యయతో భవేతి లోహిత కంఠవచనాత్
జీవాత్ప్రవిశ్యధీయంతఃకరణవృత్తిప్రచోదయాత్ ప్రకాశయతీతథావ
బింబస్థానీయంబ్రహ్మైవసాక్షిరూపమితి తల్లక్షణతయాధ్యాయనముపపన్న
మితకశ్చిద్దోషతస్తాత్పక్షద్వయేపి ప్రత్యగ్గ్రహేక్యమేవపర్యవస్యతీతిపూర్వ
బ్రహ్మైవ గాయత్రీమంత్రార్థః అత్ర మంత్రార్థశ్లోక రూపేణ విద్యాగ
ణ్యస్వామిభిరుదాహృతః॥ తేచక్ల్యోకాఉదాహ్రియంతే॥ తదిత్యనాజ్

నోగమ్యం ధ్యేయం సవిత్తుమండలే సవితుస్సంహృత్తు త్తస్థిలసంహరక రిణః॥ వ
 రేణ్యమా శ్రయణీయం యదాధారమిదండగత్ భగవత్స్వసాక్షా తాం రేణా
 విద్యాతే తాం ల్ల కామాకమ్ ॥ దేవ్యవ్యోతమానస్య హ్వనందా త్ప్రదతోపి
 వాధిమన్యానానవీచితేనై వా భేదసిద్ధయే ॥ ధియంతంకరణపు త్తప్రత్య
 క్ప్రవిచారిణః॥ అత్తల్లిలింగభవం యత్సత్త్వజ్ఞానాదితత్తమ్ ॥ నోస్మాకం
 బహుధాభ్యస్తభిన్నజేదవ్యశాంతథా ప్రహృదయాత్పేరియేచ్చప్రాథకనే
 యువిశవ్యసేషః॥ అత్ర తాకోపకారేజపలక్షణం ణీకలం ॥ తథామధ్యాహ్న
 సుధ్యామూనూసేసంప్రాప్త్యభోజనీతే । తత్తవ్యాపిదపేక్షావిహాదిత్యాభిము
 ఖోద్విచిత్తౌత్వాత్తానోరంశాగ్రహస్సంబంధోముఖాకలాం మధ్యేప్రసా
 రితకరంజః ఏవముదాహృతం ॥ యిత్ర రాభిసహాహసా మధ్యేహృదయస
 మ్మితే ॥ మధ్యేమధ్యాహ్నకత్తర్థః॥ సాయంముఖసమోక్త్యాజపేత్యాం
 త్రయంసుధీః ॥ గాయత్రీజపాదంకరమర్దిరుదాహృతాతల్లక్షణం ॥ * ॥ ప్ర
 తోషేమణిబంధేచ పార్శ్వయోః స్థలయోరపి । తత్సప్త్యై చతదగ్రేచ కర

— * కాలత్రయే ఉపస్థానమంత్రనిణకాయః.

శుద్ధిరుదాహృతే ॥ అథోపస్థానమంత్రావ్యాప్త్యాస్యామః॥ అనంతంబీయా
 హంత్రసాయమిచుక్చే వరుణేత్సుపస్థానమంత్రః మధ్యాహ్నాచనత్యేనేలి
 పాత్రమమిత్రేగ్యేతితత్రవృద్ధపనివం ॥ * ॥ ప్రాతఃసాయామైత్త్యేభిః పూనోగా
 యుక్తీషుమాచరేత్ । అథోపస్థానాదిత్యమదయంతంసమాహితేతత్తత్తేచం
 ద్రికాయాం॥ * జపంకృత్యావిధానేనసంధ్యోపాసనమాచరేత్ । ఉత్తపానం
 స్వకైర్గృతైర్దాదిత్య స్మతుకారయేత్ ॥ స్వకైస్సవ్యశాఖాపతితైస్సర్వైర్గృ
 తైర్గ్రీతైర్గృతైః॥ *॥ ఋగ్విష్ణుయంవారుణేధిరుపస్థాయప్రదక్షిణమ్ । కుర్వన్తి
 తోనమసురభ్యాదగీశాంశ్చపృథక్పృథగీతి అశ్వలాయసశాఖామాయం విభా
 గః ॥ పాత్రైర్గృతైర్విష్ణుయంవారుణేధిరాదిత్యముపతిష్ఠేతతడుక్తమాశ్వలా
 యన్స్మృతే॥ *॥ అథోపతిష్ఠేదాదిత్యముదయంతంసమాహితం॥ మైత్రీధిర్వా
 రుణేహస్తంగతసూక్తేనబహ్వృతాతి ॥ యద్యపిగృహ్యేనోక్తంతథాపిస్మృ
 తాలేనైవోక్తత్యాత్రతకవ్యంగ్యహేయవస్థానామక్రిస్తుతస్మాలోత్సన్న
 శాఖాయాంభావతే - గృహ్యసోక్త్యన్నశాఖామూలవ్యమాపస్తంబియేద్య
 శ్యతేతేమాముత్పన్నాంపాతాంప్రయోగాదనమియంత ఇతిననుసవీవాశ్వలా
 యనఃకథంస్మృతాతన్నిబంధేతచెన్నఅనుమేయ వేదమూలస్మృతిషూపస్థాన
 సోక్తక్త్యాదాశ్వలాయనేనస్మృతా నిబంధనంకృతమితికశ్చిద్దోషః శుక్రేర
 యమథకంపాత్రతస్మగ్నిమైత్రీభిః మిత్రేగ్యేత్యాదిభిఃఅదిత్యముపతిష్ఠేతవారు

జేనయచ్చిద్ధితేవిశోయభేదపంచదేశససూక్తనసాయవిజితభసూత్రేమిత్రస్య
 చపకణీద్యతభాచతసోమైత్రోయచ్చిద్ధితేవిశోయభేదపంచర్పంచారుణమితిజ
 పాంతేప్రాతస్సంజైత్రైస్సుస్సంజయమైత సాయంచారుణేనయద్వో
 భయత్రబాగవేద ఇత్యశ్వలాయనశాఖ ముపస్థానమంత్ర ఉత్తరభేదేషు
 పూర్వోక్తాశ్వలాయనస్సంజయోభేదాశ్వలాయనానభిమతత్వతో గాగ్యాక
 శ్వలాయనాచార్యపీఠోధాచ్యుతశాఖాశ్వలాయనాస్తు కాలద్వయేవిజాతవే
 దనశ్చత్యుపస్థానమాచరంతిత్థ్యుహ్యచారపీఠద్ధమిత్యుపేక్షణీయంసాయము
 పస్థానమంత్రోవ్యాఖ్యానితః॥ ఇహంసేవరుణేతిపురాన్చచ్ఛునశ్శేభోనామ
 మూలమ్—ఇమంపేదరుణ—ప్రియసహ-

ఋషిఃపశువ్యేనయూపేదద్ధస్యకతద్బంధసమీచనార్యంవరుణంప్రార్థయా
 మానతత్ప్రార్థనాప్రకారశ్చసేనమంత్రేణవ్యోక్యతేతథాహిహేవరుణఇమ
 మేమహియంహంహమాహస్వంప్రశుభిశ్శుభువ్యాశ్చభ్యశ్వందసీతహేర్ధిఃఅశ్వే
 షామపిద్యశ్యతఇహదీఘకాప్రార్థనారూపమాహస్వంశ్శుభవిభావఃకింలేనశ్రవ
 జేనేత్యతఅహంఅశ్వేఽలశ్య ఇదాసీదీఘకాశ్చందనఃశ్శుభాదబంధనంపరిహృ
 త్యమాంసుభినంకుర్విత్యర్థఃసహ్యవయోః కస్సంబంధఇశ్యత ఆహత్వామితి
 త్వాంభవంతంఅహంఅవన్యుఃఅవనమాన్యవఇచ్చకఅచరంతితారంకామపి
 నకేవలంకామనామాత్రంకేతుస్తుతి పురస్కరంశరణాగతోస్త్రిత్యాహత దితిత
 త్తస్మైస్సేవీభక్తిలోకశ్చందనంశ్శుభాయేత్యర్థఃబ్రహ్మణాస్తుశ్యాశ్శరామంత్రే
 ణవందమానఃసమస్తారంకుర్వకత్వాత్వాంయూమిప్రసన్నేయశస్త్యంభక్తజ
 నపరిపాలకోభవసీతితోహంత్యామేవరక్షితారంభాదరక్షణశరణాగతోస్త్రితే
 నమామ్యదమ్యధాశరణాగతపతిత్యాగోమహదోషానుభవేదతిభావః
 నకేవలంమమైవైశదభిమతంఅపితహిణయస్తు ర్యజమానస్యాపితప్రక్షణమిద
 మామమేతేత్యాహంతదియజమానఃయస్తాహవిభ్యరాజ్యాదిభిత్వదధకంసమర్పి
 తైరిగ్ధర్థఃకంక్షైఃతద్రక్షణమాశాస్తైప్రార్థయతే తస్మాదవశ్యంసుభయేతిభా
 వఃవిషయపూర్వకంస్వకృతంయోచనంవరుణాయభగవతేసమర్పయతి అహే
 డమానఇతిహేవరుణత్వమహామానఃఅరాదరంకుర్వకఅక్ష్యావ్యాకహం
 స్త్రినారాలేబోధిమమయాచనంబుద్ధగ్ధస్వమకృతంయోచనంఅనుగృహ్యేత్య
 థకాఽభిత్తార్థమాహాడురుశగంసశ్శఉరుభిమకంత్రైశగంససియంతిస్వసంబుద్ధిః
 హేడురుశంసడురుకీతికామకాశంసప్రాకంయజమానాద్యపేక్షయాబహుత్వోక్తి
 అన్యధాయమమేవరుణేత్యత్రయేకవచనప్రయోగాదత్రబహువచనప్రయో
 గాచ్చఅనన్వయప్రసంగఇమంతవ్యంఅయః • జీవితమాప్రమోషిఃమాప్ర

కాశయతస్థాకం చేదోక్తమాయుష్యం చేవీత్యర్థః యదిచిద్ధీత్య వ్యయ ద్వ
యంపాదపూరణార్థం హే చేవవరుణ తేతవ పుష్పాననాత్త కంప్రవతంయతేత
త్ ద్యవిద్యవిద్యవిదివసేదివసేప్రతిదివసమిత్యర్థః ప్రకషేణ మనీషసితర్కయా
మఃఇదంతమసిదితిమసిక భేపరేదిదంతఇకారతిత్తద్వస్తాంతఃవిశోయథాసర్వా
ప్రజాః స్వస్వవ్యాపారంయథాతర్కయంతిత్ ద్వతేహీయస్తాత్త్వదీయమేవస
ర్వదాతర్కయామః తస్మాత్త్వామేవపరివరామేతి వాక్యశేషః యద్వామిని
మసిప్రజప్తంకుర్వ్య తత్తద్వస్తాః విశోయథేవిశోమనుష్యాః ఆజ్ఞానినః య
థాతద్వదిత్యర్థః మదీయవృతలఃపనిమిత్తకాపరాధంక్షమస్వేతివాక్యశేషః
యత్కించేతహేవరుణదైవ్యేచేవలోకవక్షణిచనేత్యయాశ్శర్థః యత్కించే
తమభిదోహంస్వల్పమధికంహదోహం అనాచారరూపమిత్యర్థః ఆచిత్తిత
చింత్యాఆజ్ఞానేన మనుష్యాశ్చ గామసికుమః కించతవయద్వదపి ధర్మాధ
మణిందీక్షుశ్చాపందసః త్వదీయం కమయయయోపి మనినాశయామః హేచే
వతస్మాచేనసంద్రోహత్వం అస్మాన్తారీరిషంమాహిగ్ంసీః ధమసలోపనిమిత్త
మేనఃపరిహృత్యలస్మాన్పాలయేత్యర్థః కించేతితనాసధూతః సమానాఃఅజసే
తసుగితిజసేరసు గగమఃస్వాధకసాధనపరాఃఋత్విజః యత్కర్తాంగరిరిపుః
నాశితవంతఃసదీపసవ్యగ్వ్యవహృతౌసప్రావతకంతేత్యర్థః యద్వాపుతభిత్వ
వ్యయద్వయంపతాంతర వాచిక్షేతిపాదపూరణే పాపవాచకోవానిపాతః
యద్వాఅథవాయత్పాపంసత్యమవశ్యంకృతం ఆజ్ఞాత్వైవకృతమిత్యర్థః య
దఘంసత్యమిత్యనయ పుతఅపిచయతిధర్మస్వరూపం సవిద్యనజానీమభియత్
వద్దాశ్రమబోధితస్యధర్మస్యతత్త్వంజానీమభిత్వర్థః ఆస్తుతతఃకింతత్రాహస
ర్వేతిసర్వాసర్వాణీఋత్విగ్నిరానీతంజ్ఞావాక్యతమజ్ఞానేనకృతంచేత్వేవ మ
స్తాచిద్భూయధాక్యతాస్యేనాంసిసంతితాని సర్వాజ్ఞేనాం విష్యమంతకర్త
ణిఅస్తత్సకాశాద్యశేషేఅపి తానీకుయవినాశయేత్యర్థఃయేదమధికపాపని
రాసమాకాంత్యత్సుద్రపాపనిరాసమాకాంత్యతేశిధిరేవేతి హేచేవశిధిరేవ
శిధిలానిధాందసమేత్ యాన్యవ్యానిత్సు గ్రాణి పాతకానీ తానిసర్వాణిపా
పానివిమ్యేత్యవ్యయఃఅధగవత్తటాత్సంతరం హేచేవవరుణతేతవప్రియా
స్యాపిప్రియాభవేమలత్రేకంప్రతిభాతిఅయంమంత్రఃసూర్యోపస్థానేవినియు
క్తంసనువరుణలింగాత్ మంత్రస్యవరుణోపస్థానయేవవినియోగఃప్రతీయతఇతి
జేత్యత్య తథాపిమాదుణిభిరాదిత్య ముపస్థాయ ప్రదక్షిణమితి జ్యోతీయాశ్చ
త్యాలింగాపేక్షయా ప్రబలయాతల్లింగస్యభాధితత్త్వాదాఖ్యోపస్థానయేవ
మంత్రోని యుజంతేనతువరుణోపస్థానేయేతత్సర్వరత్నసీయాధ్వానినిచారి

తంతథాహీమిద్రియా గాహాపత్యముపతిష్ఠతభిశూయతే ఇంద్రోదేవతా
 సోమ్యచిసేయమైద్రితయా యింద్రాక దాచనస్తరీరసిసేంద్రీశ్చ సీత్యాత
 ల్లి గాదింక్రీపస్థానే మంత్రస్యనియోగః ప్రతియతే గాహాపత్య మితి ద్వితి
 యయశ్రుత్యాను గాహాపత్యోపస్థానే తత్ర సంశయ ఉభయం సముచ్చ్యతే
 పథేయం వృత గాహాపత్య మేవేతి తత్రాయస్మిన్ గాయం, గార్హపత్యోపస్థాన
 ఏవ మంత్రస్యనియోగః లింగాపేక్షయా శ్రుతే రేవ ప్రబలత్యాత్ ఉక్తంచ శ్రుతి
 లింగవాక్యప్రకరణస్థాన సమాఖ్యానాం సమవాయే పారదౌర్భాగ్యవర్ధః చిప్రక
 షాదితి స్థాత్యముచ్చ్యతే ఏకస్యవాడేపస్థానే సమంత్రస్యనియోగ ఇస్సిద్ధం. ఏ
 తత్స్వంపరాశరమాధవియేయద్యపి రుగస్యోపస్థానం లింగబలాత్వాప్తమి
 త్యాదిరావిశేషోనరూపితః పాతయపసానమంత్రమాహ. మిత్రస్యేతి అహరభి

మూలమ్ — మిత్రస్య దూరాత్,

మానీతి త్యోమిత్రః చక్షణ్యః ప్రజాః కృషే రాదేశ్చ దేవ్యాణాం దిక్సూప్రేణసి
 ప్రత్యయః, ఆదేశ్చ చకారః తాసాం ధరాచక్షణే దృత్ - తస్య దేవస్య సూయజ
 ఇతి శ్రవణం సానసింసమ్యగ్భజనీయం సత్యమపి నా వీచిత్రమాశ్చ్యం యథా
 తథా అభిశయేన శ్రూయ ఇతి చిత్రశ్రవ స్తమం - శ్రోతృజనమతస్సుఖకరమిత్వ
 ర్ధః ఏవం ధూతం మిత్రస్య శ్రవస్తామితి శేషః. అథ వాచక్షణే దృతం మమయ్యా
 ణాంధారయితుః మిత్రస్య దేవస్య మిత్రనామక దేవస్యోభకః శ్రవణోతుం
 యోగ్యం యశః మహదస్తీతి శేషః - నానసింఘలదానశీలు సత్యం సత్యవాదించి
 త్రం శ్రవః కీర్తితః యస్య లిసాచిత్రశ్రవాః అతిశయేన తాదృశ చిత్రశ్రవ స్తమం
 యజామహ ఇతి శేషః మిత్రమేవ వునరపిస్తాతి అయం మిత్రః ప్రజానకతత్త్వభి
 శారం విద్వాన్ సర్వా యాతయతి శ్వేత్వేత్వకర్తృణియోజయతి - విద్యధిపం
 దాధారధృతవాక్ శ్రుత అపిచ ద్యాం దివం దధారకించ - మిత్రః కృష్టిః ముజిష్కాన్
 అనిమిషా ప్రబుధస్త్వ అనిమిషా అనిమిషా న్వాదేవానిత్యర్ధః విభక్తిలోపశ్చాం
 దనః అభిచక్షే సర్వతః పశ్యతి - సర్వం ప్రకాశయతి త్యర్థః - సత్యాయ మోక్షఫ
 లాయ సత్యాశ్చ నేవాతస్మై మిత్రాయ హవ్యంచ రులక్షణం ఘృతం తేఘ్రతయు
 క్తం విధేమకుర్మః - హే ఆదిత్యయోయజమాన తే తవ సంబంధి నావీతే నకషణ
 శాశిక్షుతి అనుష్ఠాతుం శక్తోభవితుమిచ్ఛతి - హేమిదీమత్యం మనుష్యః సయజ
 మానకేషేణ ప్రయస్వానగర్భఫలయుక్తః అస్తు త్వోపతే త్వయా ఊతః రక్షితః
 సయజమానః సహస్యతే రోగాదినానపిద్యతే న జీయతే వైరభి గ్నాభి ధూయతే
 అపిచ త్వయారక్షితమేనం యజమానం అగుంహసః పాపం అంతితః సమీపేనా
 శ్శీలినపాప్రీతి దూరాదపేనాప్రీతి - మహదనుగమాశాలినం భరుషం

ఉదయకాలేనుక్రంశ్యురత్ ఉద్దమనశీంపివంవిధమాదిత్యమండలం । పశ్యేమ
శరదశ్యమం శతం శరదయత్యన్వయః ఒవహ తర త్రయోజ్యః శతం సంవత్స
రాకలయూరారోగ్య శ్వశ్వకామినోవయముపతిష్ఠేమహిత్యథాః జీవేమశర
దశ్యతం - వేదోక్తాతయధ్యవంతో భవావేత్యథాః - నందాపుత్ర పౌత్రాదిభి
స్సన్మద్ధాస్యామః తథా మోదానుహ్మస్తోస్యామ భవామన్వస్థానేలభివృద్ధా
స్యామః శృణవామప్రియదాంశ్యేవశృణువామప్రబ్రవామప్రకృష్టవచనవక్తా
తస్యామలజీతాస్యామశరదశ్యమం శత్రుభిర్నిశేవజ్యోక్ ఉజ్వలం సూర్యందృ
శేదస్తుంలశాస్త్రమే యస్సూర్యమహతః అణకవాక్సముద్రాత్ పుదగాతేక
ద్యుః సగిరస్యసంధ్యాత్ మభ్యేవిభ్రాజమానః విశేషేణ దీప్యమానయిత్యర్థః - ఏ
తాద్యః యోదివాః రోస్తిహమామూలమనసా అదరేణ పునాతుపవిత్రం కరో
మిత్యర్థః - కీదృశయిత్యాకాంక్షయా హూహ వృషభయిత్యవృషభస్సర్వేషాం కా
మితఫలాశాంఽర్చితా - లోహితాక్షః కైరక్మ్యే విపశ్చిత్ విద్యాకనర్వజ్జయిత్య
ర్థః - తాదృశహూస్సర్వస్సర్వదామాంసర్వోపద్రవేభ్యః సురత్వః స్వతః భావః - అథ ఆ
శ్వలాయనానామధ్యాహ్నో సూర్యోపస్తానం తకవ్యమ్ - పుదిత్యమితి సూత్రే
న తదుక్తం చంద్రికాయాం * పుదిత్యమితి సూత్రే పుపత్తివైధివాకరదినిశ్చయం
ధ్యాహ్నసంధ్యాయాం ప్రణతిసానసంయతమ్ ॥ సూర్యం పశ్యన్నపాసీతధా
రయకహృదయోకరౌ సృత్రికారణోపసానలక్షణముక్తమ్ ॥ పుపసానంతః
వస్యాప్రీతిస్తాన సంయతమితి ॥ అథ సంధ్యాత్రివిపి పాన్యాదిదిగ్బంధన
స్తదభిజీవతేంద్రాదిశందనం చ కర్తవ్యం తదుక్తం - కుర్వందిశోనమస్కర్యా
ద్దిగీశాంశ్చస్మాక్పృథగి ॥ తత్ప్రేమంత్రస్తు - నమః సాచైన్ద్రవిశయిత్యాదిభవత ॥

మూలమ్ - ఓం నమః సాచైన్ద్రవిశేషరక్షతు ॥

తదుక్తం శ్యపేన ॥ ౫ ॥ దిగ్దేవతానమసాగ్రమంత్రోయం సంధ్యయోభావేచి
తి ॥ మంత్రార్థకస్తు - ప్రాచ్యైన్ద్రవిశేన మోస్తునమస్స్వస్తీ త్యాదివాచతుర్థికాయత
స్యాందిశియాశ్చ దేవతాః యిందాద్రయః ప్రతివసంతితిష్ఠంతపితాభ్యశ్చనమో
స్తు - నమసాగ్ర - రాదిమసాగ్ర - రాంతం ఏకం యజురితి శేచిత్ - నిరుక్తాః నమసాగ్ర -
రాజ్యేకం యజుర్నమసాగ్ర - రాంత మేకం యజురితి యానుజః - నమశ్శబ్దపూర్వః
పూర్వేతాన్వేతి ఉత్తరః ఉత్తరేతాన్వేతి వివేకః - ఏవం సర్వం యోజ్యం - సాచి
త్యైవమయిత్యత్రవిశోషోస్తి - సాచిత్యైవిత్వదేవతాకాయైః సుచయిత్యు
క్తేన త్యేనేత్యాదావపితత్సత్వాత్ సా విత్రిశబ్దపూర్వయోగవృత్త్యా తత్రాపి సా
మర్థ్యాదిభిచేన్ - సాచిత్రీపస్యతథా త్వేపితత్సవిశ్వప్రయోగనియమః - తత్త్రైవ
ప్రయోగ భావశబ్దాద్భగవివరణ కారమతే పంకజాది పదానాం శేవల

యోగి త్వేషి ప్రయోగ బాహుళ్యాత్ - మతవీచపయోగః - సతువైవాలాహాని
తి॥ కించ॥ ఉపవయసకాలేనావిత్రించోఅనుబూహీత్యవిశేషేప్రాథకనా
యాంకృతాయామహిసైగృహవేతచార్యః తత్సవితరిత్యేతావేఽముచముప
దిశసినత్యాసత్యేత్యాదికాంకామఃకామాభిసూనీదేవః అక ప్రిత సవక
రోతినాహంకాలోమి॥ శ్రు॥ కామఃకర్తానాహంకరేత్తత్యేతేః కుర్వన్ననలి
ప్యత ఇహస్త్వతేచ్యమన్యః తదభిమానీదేవఃఅన్యదతంతస్యైచ సూయమన్యవే
నమోస్త్విత్త్యర్థః - యాస్థితీయాఅహియత్రేజః యోవాయః యదాకాశం
పంచమీపాథశ్చందసః - తేభ్యఃపంచభూతేభ్యోనమోస్త్విత్త్యన్వయః - అథ
వాసుదేవాననమస్సమస్తయతి ఓంనమఇః ఐంఓంకార వాచ్యమభగవతేఽ
శ్వగ్యాదిసంపన్నయేత్యర్థః - తదుక్తమాచార్యైః॥ ఐవ్వరనన్యమగ్నిస్య
వీర్యస్యయశస్సయః॥ జ్ఞానవైరాగ్యయోజ్యైచపణ్ణాంభగఇతీతేభ్యః, వసు
దేవస్యాసత్యంవావాసుదేవఃయదావసంత్యక్తికజగంతితివాసుః సచాసాధే
వశ్చేతివిగ్రహః - తస్యైవమిత్యర్థః - అథసంధ్యాయాపాం పరాం దేవతాం
ప్రాథకయతి యామితీసర్వాణీహతానసంధ్యానమస్యంతిసాసంధ్యామా
మభీక్ష్యన్వయః - అత్రేదంత త్వంవిచార్యతే, అత్రసాయం ప్రాతరితి
విశోయో వాదానాత్సంధ్యేఉభేవవసతుతీసః, అతవీచాపస్తంబసూత్రేసంధ్య
యోర్నహిర్ద్రామాదానసమితేత్రద్విపచనముపాస్తం - ఆస్వలాయససూత్రే
పి.యజ్ఞోపవీతసత్యోదకస్సంధ్యా ముపాసీతేత్యాదభ్యుపసంప్రాతః ప్రాబ్ధ
ఖస్తిష్ఠన్నామండలదర్శనాదిత్యేవఉభయోరేవసంధ్యయోరూపాదానంకృ
తతిమాధ్యాహ్నీసంధ్యాతుస్త్వపహ్నిస్సమాగతానతుగృహ్యకారవ
హోభ్యఃఅత్రేదమపిజ్ఞాపకంభవతీయద్గృహ్ణః ప్రిమాదారిహాచాచిన్తాధ్యా
హ్నికసంధ్యామకృత్వైవభోజనేకృతేనదోషఇతివర్ణయంతిః - తథాపిస్త్వ
తికాలైరంగీకృతత్వాత్ నమాధ్యాహ్నీక్షీరిత్యాశ్లేషసర్వంసుచరిం - శివా
యఃస్థూరూపావిత్యాదభ్యమిత్రమే శిఖరేచాతయిత్యేతం పురాణగ్లోకాస్స
ప్రాధాకంఃపుత్రమేశిఖరయితేజపాదుర్ధ్వంగాయత్రప్రసాపనమంత్రోపితత్వ

మూలమ్ - శివాయ = నమః,

ర్గ్యసంమేవదధ్యాకర్తాతీహస్యం॥ శ్లో॥ దేవిప్రసాపనాంతరస్యాసంధ్యాక
ర్త మనీతమితవచనాత్ తస్యాయమర్థః - భూమ్యామపస్థితోఽష్టమేరునామ
కపర్వతః తన్యమూర్ధస్యపరిభాగే జాతేవిద్యమానా పుత్రమే శ్రేష్ఠశిఖరేపు
త్రాష్టమవిఖరాకారమండిరయితర్థిసాత్యమితీశేషః బ్రాహ్మణేభ్యఃనిరంతరఉ
పాసకేభ్యఃదిగ్దేభ్యఃఅభ్యసజ్ఞాతానతి హేదేవి భగవతిగచ్ఛయథాసుఖం

అస్మానుపాసకానమగ్నసీత్యానుభానుభయథాకామయథాగతంగచ్ఛే

మూలమ్—ఇదృద్వావాపుధివీనమీస్తుతే॥

త్యర్థః శిష్టం స్పష్టం ఇదమితి స్మరణార్థం ద్వావాపుధివ్యాస్తాతి హేపితః హేవ్యా
హేయ్యలోక హేయూతి హేపుధివీ॥ శ్రు॥ ఇయం వైమాతానాపితాపుధివీ
మాతేశురేః॥ వాయువాంప్రతివాకరణీయం॥ ఇహకవణే యద్వదన
ముపబ్రువేబ్రవీమి॥ హేద్వావాపుధివీద్వావాపుధివ్యా ద్వివచనాభావ శ్చాం
దః॥ ఇదం మచీయం వచనం సత్యమస్తు కింతద్వదనమిత్యనేషామూహా॥ ధూ
తమితి-ఆవోధిః అస్మదక్షతైః సహ దేవానాం సర్వేషాం సురాణామిదమపల
క్షణం సర్వేషాం ధూతానాం చ జ్ఞేయం॥ అవషేరక్షకాయవామితి శేషః॥ ధూ
తంభవన్తు అస్తృవాదీరాం దేవాం దపరంక్షకభవతమితి యద్వదన ఇదం స
త్యమస్తితి తాత్పర్యం॥ వయం ఫిభవత్ప్రసాదాత్ ఇనమన్నం వృజయం తాప
వజ్జికతం జీవదానం జీవస్య దాతారం విద్వాముపలభేయ-విదుక్లాభే॥ స్వయంత్రా
పవజ్జికతం భోక్తుస్తావనివర్తకం జీవనోపాయం వయదప్సం తదప్సం అభేయ
హీత్యర్థః॥ ఇతనిపరంజకాశాదిప్రరాణజ్ఞోకార్థాన్నప్రాశ్నాదానం వ్యాకర్త
స్యాద్ధృక్కార్థం సకలభువనివత్తిగోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం ప్రార్థయత్ ప్రవరా
మూలమ్—చతుస్సాగరపర్యంతం—అభివాదయే॥

స్వితస్వ నామకీర్తనపురిస్మరంభగవతీంవరదాం దేవతాషభివాదయే - చతు
స్సాగరపర్యంతమితివాక్యార్థస్సప్తపద- అత్ర కలిత సాగరాశాంచతుష్టయ
త్వం సంఖ్యా యానప్త సంఖ్యా యా అప్రగ్గపలక్షణత్వాత్ - తథాచనప్రసాగర
మధ్యేయాశ్చ గావాయే బ్రహ్మణాస్సంతితాభ్యోస్తేభ్యశ్శుభమ స్థిలివాక్యార్థః
పర్యవస్యతీతివణణ్యతి, పరేతుముఖ్యార్థమేవావలంభ్య నోపలక్షయంతి -
అత్ర శుభపదస్య స్వస్తివచనత్వాత్తద్యోగేన పమస్వస్తీస్వాహేత్యాదినాన
తుర్థి-అన్యేతుశుభపదస్య హితార్థవాచిత్యాత్తద్యోగేన సీతయోగేనేతిసూ
త్రేనచతుర్థికతతయంతి- అత్ర భోజనస్వర్ధకం- ఆయుభగవతివాగ్దేవసన్యే
త్వామితీశేషః అభివాదయేమమసూర్వేతిత్యాగ్ననేషదమితి కలిద్వ్యవహుః-
తేత్యంత విస్తృత పూర్వవాచః - తథాహి ఉత్తమే శిఖర ఇశ్యతే॥ ఇవ భగ
వత్ప్రసన్నాపితా-తథాచతుర్దేవమభివాదనం వినియుక్తస్యాత్ - తావత్పర్యంత
మేవం సంధ్యాచందనకలాపశ్చకించ తెత్వనధీతస్మృతివచనాః - తథాహి చంద్రి
కాయాం॥॥ అత్త పాదానమసూతాగోత్రప్రవరపూర్వతమితి॥ నమసూ
త్వాన్నప్తేత్యర్థః॥ అత్త పాదాతథాఘామి స్పృష్టేనవచనాత్॥॥ నక్ష
త్రంచ తథాఘామి ద్విజానస్యభివాదయేత్ । కసిసానపి కేదజ్ఞా స్తనం

ధ్యాకాలేభివాదయేత్ | వివాశ్రుతంచోద్యంతదాహిత్రందుహితుఃపతిమ్ || ఇ
త్యాదివచోభి స్సంధ్యాదేవతాభివాదనస్యానుక్తత్వాత్ - ద్విజాద్యభివాదన
స్యోక్తత్వాచ్చతదిభివాదనం ప్రస్తుతవాక్యాభావః - ననుసంధ్యాయా అపిగిరి
యస్యాపునరిభివాదనమ స్త్వితితిభివాదన ప్రకారమాహ భగవావాపస్తంబ
మునిః || *|| దక్షిణంబాహుమిత్రోత్రసమప్రసార్యబ్రాహ్మణోభివాదయితౌర
స్సయం రాజన్యోమధ్యసమవైశ్యంతి ద్వాభ్యాం కరాభ్యాంచ్వావపికణౌఽ
సంగృహ్యభివాదనంకార్యమితీకేచిత్ - నాయంనమీచీః పక్షయితప్రతిభాతి
దక్షిణంబాహుమితి దక్షిణబాహు నాదక్షిణకముఃప్రతం సంగృహ్యభి వా
దనంకార్యమితస్పష్టం ప్రతియమానత్వాత్ - సక్షైవాపిగీతకష్టాచారాశ్చేతి
సర్వంరమణీ యమ్ || *

శ్లో|| స్థాలిత్యం పథిగచ్ఛతో ధృఢమివ స్పష్టంహీధూమండలేతస్మా
త్ప్రతిచిహ్నప్రక్షిప్తమపిచేద్యైర్థంవచస్సాంప్రతమ్ | భక్తౌఘాజికత దోషభి
షణపటు శ్రీదక్షిణామూర్తీసత్వాదాంభోజసమర్పితాకృత్యిరియంప్రత్యుత్త
మానాభవేత్ || విబుధాన్వహుధాసాధూ ర్థయేతాకృతాంజలిః | వివే
చయంతుతద్వప్త్యాగ లేష్యామత్సరిశ్రమమ్ || శ్రీకృష్ణంబుధరాజీరాజవిమత
శ్రీరామవిద్యన్మణిశ్రీలక్ష్మీరపియంజజనతనయంగారికపాదానతమ్ | త
న్యగోనసమీపవాసిభగవన్సంత్రాసచింతాపలేసంధ్యావందననిగయే నిర
గమద్దుచ్చక్రతురోఽథునా ||

ఇతి శ్రీరామదైవజ్ఞ వంశపయః పారావార సుధాకర

శ్రీరామభట్టమహిపాధ్యాయ తనయస్య

శ్రీలక్ష్మీగర్భసముద్రసద్రత్నస్య శ్రీకృష్ణ

పండితస్య కృతానిర్ణయకల్పవల్లాభ్య

సంధ్యావందనభాష్యే.

చతుర్థాశ్వాసః.

